

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Беш жилдлик

Тўртинчи жилд

Тошкент

Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1985

КОРИОЛАН

ЖАМОЛ КАМОЛ
таржимаси

ИШТИРОҚ ЭТУВЧИЛАР

Қай Марций — кейин Қай Марций

Кориолан.*

Тит Ларций } вольскларга қарши урушда Рим сар-
Коминий } кардалари.

Менений Агриппа — Кориоланнинг дўсти.

Сициний }
Юний Брут } — халқ воизлари.

Кичик Марций — Кориоланнинг ўғли.

Тулл Авфидий — вольсклар саркардаси.

Вольсклар лашкар бошиси, Авфидийга тобе киши.

Фитначилар — Авфидийнинг маслакдошлари.

Никанор — римлик.

Адриан — вольск.

Анциум шаҳрининг фуқароси.

Икки вольск посбони.

Жарчи.

Волумния — Кориоланнинг онаси.

Виргилия — Кориоланнинг хотини.

Валерия — Виргилиянинг дугонаси.

Виргилиянинг жориялари.

Рим ва вольск сенаторлари, аслзодалар, эдиллар, ликторлар, жангчилар, шаҳарликлар, чопарлар, Авфидий мулозимлари ва бошқа хизматкорлар.

Воқеа Рим ва унинг атрофларида, Кориола ва унинг теварагида, Анциумда бўлиб ўтади.

* Қай Марций Кориолан — қадимий Рим саркардаси, унинг ҳаёти ҳақида ярим афсонавий хабарлар етиб келган. Шекспир ушбу асарида ана шу маълумотларга суянади. (Тарж.)

БИРИНЧИ ПАРДА**1-САҲНА**

Рим. Кўча.

Қўзғолон кўтарган, ёғоч найза ва чуқморлар билан қуролланган шаҳарликлар оломони киради.

Биринчи шаҳарлик

Ҳой, яна юришдан олдин мени эшитинглар.

Ҳамма

Гапир, гапир.

Биринчи шаҳарлик

Оч қолишдан ҳам ўлишга тайёرمىсизлар?

Ҳамма

Тайёرمىз, тайёرمىз.

Биринчи шаҳарлик

Халқнинг энг ашаддий душмани — Қай Марций эканини биласизми?

Ҳамма

Биламиз, биламиз.

Биринчи шаҳарлик

Бас, уни ўлдириб, галлага ўзимиз нарх қўямиз.
Хукмимиз ҳукмими?

Ҳамма

Гапнинг нима кераги бор — ўлдирамыз, вассалом.
Қани, юринглар!

Иккинчи шаҳарлик

Бир оғиз сўз, қимматли граждандлар...

Биринчи шаҳарлик

Бизни ҳеч ким қимматли деб ҳисобламайди. Қимматли нарсаларнинг ҳаммаси — патрицийларда. Уларнинг томоғига тикилиб, ўтмаётгани ҳам бизга етиб ортади. Дастурхонлари сарқитини саситиб-бижғитмасдан бизга беришгандаям, инсонлардек ҳамият қилишди, деб айтардик. Йўқ, улар шусиз ҳам бизни ўзларига дардисар деб билишади. Озғин-тўзғин аҳволимиз, гадодек сувратимиз — улар ҳузур-ҳаловатининг ойнаси. Бизга қанча ачкиқ бўлса, уларга шунча ширин. Ўзимиз ёғочдек қотмасдан олдин ана шу ёғоч найзаларимиз билан уларнинг таъзирини берамиз. Тангриларга қасамёд қиламанки, мен бу гапларни қасос олиш учун эмас, очлик аламыдан айтаяпман!

Иккинчи шаҳарлик

Ишни Кай Марцийдан бошламоқчимисизлар?

Биринчи шаҳарлик

Худди ўшандан: у халқ учун итдан ҳам баттар.

Иккинчи шаҳарлик

Унинг ватан олдидаги хизматларини унутдингизми?

Биринчи шаҳарлик

Сира ҳам унутганимиз йўқ. Қибр-ҳавога муккасидан кетмаганда, ўша хизматлари учун балки мақтаган бўлардим.

Иккинчи шаҳарлик

Йўқ, шошма. Сен жаҳл қилмасдан гапир.

Биринчи шаҳарлик

Мен сенга айтаяпман-ку — у нима қилган бўлма-син, ҳаммасини кибру ҳаво йўлида қилди. Соддадил анойилар уни ватан учун жон куйдирди, деб ўйласа, ўйлайверишсин. Аслида у буларни онаси учун кейин, қисман ана шу кибру ҳаво деб қилди, ҳа, унинг кибру ҳавоси шуҳратида кам эмас.

Иккинчи шаҳарлик

У ўзини ўзгача туюлмаса, нима қилсин? Уни очкўз деб айтолмайсан-ку?

Биринчи шаҳарлик

Шундай ҳам дейлик. Лекин бошқа айблари ҳам етиб ортади. Унда иллатлар шу қадар кўпки, санаб, санабига ҳам етолмайсан.

Саҳна ортида қичқириқлар.

Бу нима шовқин? Афтидан, Тибрнинг нари ёғида
ҳам исён кўтаришганга ўхшайди. Нега биз энди валақ-
лаб, вақтни бекорга ўтказяпмиз?

Қани, Капитолийга!

Ҳ а м м а

Қани юринглар!

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳой, жим бўлларинг! Ким у, бу ёққа келаётган?

Менений Агриппа киради.

И к к и н ч и ш а ҳ а р л и к

Муҳтарам Менений Агриппа — ҳамиша халқдан
меҳрини дариг тутмаган зот.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳа, у ҳалол одам. Қани, бошқалар ҳам шундоқ бўл-
сайди.

М е н е н и й

Ҳамшаҳарлар, нима бўлди, калтак кўтариб,
Қайга ошиқасиз шунча? Жавоб берингиз.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Бизга нима бўлгани — сенатга маълум: қандай
ниятни кракка тукқанимизни бундан икки ҳафта бурун
билишлари мумкин эди, маңа бугун ўз кўзлари билан
кўришади. У ерда, оч-яланғоч фуқаронинг нафаси оғир

деб айтиш — уларга расм. Бизнинг муштумимиз ҳам энгил эмаслигини бир татиб кўришин энди.

М е н е н и й

Дўстлар, ҳурмат-эҳтиромли, азиз қўшнилар
Наҳот алам-фалокатга ботмоқ бўласиз?

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Алам-фалокатларга биз ботиб бўлганмиз.

М е н е н и й

Дўстлар, менга ишонингиз, сиз тўғрингизда,
Сизни ўйлаб, патрицийлар куйдирмоқда жон.
Мен биламан, ғалла қиммат, очлик беомон —
Қийнамоқда сизни, лекин ғулув бефойда.
Римга қарши исён қилиш, биласизми, бу —
Кўкка таёқ ўқталгандек беҳуда бир гап.
Сизлар солмоқ бўлган темир кишанларни у
Писанд этмас, узиб ташлар, отар парчалаб.
Сизга келган очлик асло сенатдан эмас,
Тангрилардан, ахир!.. Қўллар бермагай нажот.
Нажот берур ерга чўкса тиззалар. Ҳайҳот!
Очлик — офат етаганда борасиз, лекин
Офат минг бир бало бўлиб қаршилар сизни.
Лаънатлайсиз сизни деб жон куйдираётган —
Олиймақом зотлар — давлат соҳибларини.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Бизни деб жон куйдираётган? Унчалик эмасдир-ов!
Бизни деб уларнинг ҳеч қачон боши оғриманган. Ом-
борлари галладан тарс ёриламан, дейди-ю, улар очлик
билан бизнинг силламизни қуритишади, судхўрликка

қарши судхўрларнинг фойдасига қонунлар чиқаришади. Кунора бойларга ёқмайдиган бирор яхши қоқунни бе-кор қилишади, кунора камбағалларни сиқиб жонини олувчи низомлар тўқишади. Урушдан омон қолсак-қо-ламизки, улардан омон қолмаймиз, мана, уларнинг сизга меҳр-муҳаббати.

М е н е н и й

Ё бўлмасам, ҳалол туриб,
Иқрор бўлингиз —
Ки, кўп ёмон ҳаддан зиёд ғазаблангансиз.
Ё бўлмасам, нодонларсиз. Қулоқ берингиз,
Масал айтай сизга, балки эшитгандирсиз.
Майли, шундоқ бўлса ҳамки, айтмоқ бўламан,
Бас, мавруди келди, яна эсга соламан.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Нега эшитмайлик, эштамиз! Фақат масал билан бизнинг аламларимизни юмшатаман, деб ўйлама. Шун-дай хаёл келлангга келиптими, айтавер.

М е н е н и й

Бир кун тана аъзолари қоринга қарши
Биргалашиб, ғазаб билан бошлабди ғавғо,
Ҳа, курсоқни айблашибди, аташиб юҳо,
Бор таомни ямлаб ютар, вақтини нуқул
Ройгон этар, иши фақат фароғат, ялло...
Айни пайтда бошқа тана аъзолари-чи,
Юриш билан, кўриш билан, эшитиш билан
Бир-бирига кўмаклашиб, уюшиб яктан,
Танга хизмат қилишади... Қорин дебдики...

Биринчи шаҳарлик

Хўш, айтсанг-чи, нима дебди қорин ўшанда?

Менений

Айтаман. Ҳа, кўкракдамас, ўпкадан пастда
 Пайдо бўлган аччиқ заҳарханда билан у —
*(Қаранг — қорним билан фақат товушни эмас,
 Кулишни ҳам ўхшатаман)* — жавоб берибди,
 Сенаторларни сиз сўкиб-айблаётгандай,
 Қоринга шум ҳасад тошин ирғитган ўша —
 Қўзғалончи аъзоларга шундоқ дебди у...

Биринчи шаҳарлик

Қорин не ҳам деёларди ҳушёр кўзгаю
 Тож киевчи пешонага ҳамда юракка,
 Қарнай мисол тилга, яъни маслаҳатчига,
 От-оёққа, жангчи — қўлга ва бошқаларга
 Таннинг мулозимларига не дерди, агар...

Менений

Нима «агар?» Сўзни бўлдинг — ўзинг тугатгин.
 Қани?..

Биринчи шаҳарлик

Агар таннинг тубсиз, ютоқ чўнқир —
 Мечкай қорин ўшаларни юлса, таласа...

Менений

Хўш-хўш, яна?

Биринчи шаҳарлик

Бас, нима ҳам дея оларди —
Ушаларнинг дашномига?

Менений

Тингланг, бўлмаса.

Мен айтаман, ўзингизни зўрлаб бўлса ҳам,
Жиндаккина сабр-бардош этсангиз агар.

Биринчи шаҳарлик

Сен жуда ҳам чўзяпсан-ку!

Менений

Эшит, биродар.

Қорин вазмин-босиқ, яна дашномчилардан
Ақллироқ экан, шундай жавоб берибди:
«Сиз ҳақлисиз, менинг шерик — амалдошларим,
Сизни тирик тутган ўша умумий таом
Дастлаб менга келар. Шундоқ бўлиши лозим,
Мен омбор ва дўкон бўлиб хизмат қиламан.
Унутмангким, қон дарёси ўтган йўллардан
Бу ён — юрак қасри, бу ён — мия тахтига
Мен тўхтовсиз йўллайдирман шира-шарбатни
Таннинг ўнқир-чўнқир турфа манзили оша,
Темир мускуллардан майда томирларгача —
Бари мenden олур ҳаёт деган қудратни.
Бироқ, азиз дўстлар, сизга аёнмас балким...

(Биринчи шаҳарликка)

Бу гапларни мен эмас, йўқ, қорин айтмоқда.

Биринчи шаҳарлик

Хўш, хўш. Давом эттир.

Менений

Сизга аёнмас балким,
 Ҳар аъзонинг менга боғлиқ баҳраварлиги,
 Мен шундай бир хулосага ҳақлиман лекин:
 Маъзи сизга кетиб, менга қолар кепаги.

(Биринчи шаҳарликка)

Хўш, сен бунга нима дейсан?

Биринчи шаҳарлик

Жавоб чаккимас,
 Аммо буни қай йўсинда талқин этасан?

Менений

Салом, эй Марций!
 Сенат — доно ва донишманд қорин, сиз эса —
 Қўзғолончи аъзоларсиз. Унинг ишини,
 Маъмурчилик йўлидаги бор ташвишини
 Чин баҳолаб, шуни бешак англарсиз аён,
 Елғиз ундан келур, ундан — неъматидаврон,
 Сиздан эмас лекин. — Айт-чи, бунга не дейсан,
 Ғазабли шу оломоннинг бош бармоғи — сен?

Биринчи шаҳарлик

Мен — бош бармоқ бўлдимми?
 Нега энди бош бармоқ бўларканман?

Менений

Негаки, сен ярамассан, ҳаммадан тубан,
 Шу мушкул исённи йўлга солмоқ бўласан,
 Ва биринчи бўлиб ўлжа олмоқ бўласан,
 Сен — қўрқоқдан қўрқоқ, ожиз, нотавон кўппак.
 Майли, найза, чўқморларни шайлай берингиз.
 Қаламушлар Римга ҳужум бошлапти, демак —
 Қимларгадир қийин бўлар.

К а й М а р ц и й киради.

Салом, эй Марций!

М а р ц и й

Ташаккур.

(оломонга)

Эй шум исёнчи махлуқлар, нега
 Хом ўйларнинг қичимаси, макрига учиб,
 Ярангизни тагин тирнаб қолдингиз?

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳар вақт —

Бизга атаб ширин сўзлар топиб юрасан.

М а р ц и й

Қимки раво кўриб, сенга ширин сўз айтса,
 Ушунга аянч хушомадгўй.

(оломонга)

Сиз — кўппакларга

Нима керак ўзи? Доим ишингиз — фиғон,
 Урушга ҳам, тинчликка ҳам тоқатингиз йўқ.
 Урушда қўрқоқсиз, лекин тинчликда — сурбет.

Сал ишонса сизга, тулки, арслон эмас,
 Ғозлар билан қуёнларга ўхшаб қоласиз.
 Ишончлисиз муз устида ёнган чўғ каби,
 Ё бўлмасам, саратонда ёққан дўл каби.
 Ҳақ адолат қонунларин қоралаб-қарағаб,
 Жъиоятчиларни оқлаш — сизларга одат.
 Қимки дўстлик шавқи билан бахтиёр эса,
 Сиз ўшанга ғаним бўлиб, ўқийсиз лаънат.
 Худди бемор одамлардек инжиқлик қилиб,
 Неки сизга таъқиқланса — шуни сўрайсиз.
 Сиздан мадад истаганлар масхара бўлар
 Қўрғошиндан иштон кийиб сузганлар каби
 Ё эманни қамиш билан кесганлар каби.
 Сизга ишонч — тентақлигу телбалик, холос,
 Фикрингиздан ҳар дақиқа айниб турасиз.
 Сиз доимо ағёрларни кўкка кўтариб,
 Ўз севикли дўстингизни қиласиз бадном,
 Не сабабдан ҳар қадамда шовқин соласиз,
 Лаънатлайсиз олижаноб сенатимизни?
 Сизни босиб турмасайди сенат, худолар,
 Бўри бўлиб ғажирдингиз бир-бирингизни.

(*Мененийга*)

Хўш, уларга нима керак?

М е н е н и й

Арзон-гаров нон,
 Шаҳарда дон-ғалла мўл деб ўйлашар улар.

М а р ц и й

Ўйлашади? Ярамаслар! Печка олдида
 Хаёл қилишарки, гўё ҳамма гап аён.
 Гўё аён — Капитолий нима билан банд:

Унда ким юксалди, кимлар гуллаб-яшнади,
 Ким йиқилди, ким иттифоқ ё никоҳ тузди,
 Ким уларнинг хулқига мос — севишар уни,
 Ким уларга хушёқмаса — бадном этишар.
 Шаҳарда дон-ғалла мўл деб ўйлашадими?
 Сенат шафқат этмай, агар берсайди имкон,
 Мен буларнинг мурдасидан — қиличим билан
 Тоғ ясардим қўлимдаги найдамдан баланд.

М е н е н и й

Сўзни зое этма. Тиниб-тинчиб қолишди.
 Ҳа, уларда безбетликдан зиёда қўрқув,
 Тарқалишиб борар. Аммо нари ёқдаги
 Оломонда аҳвол нечук?

М а р ц и й

Тарқаб бўлди у,

Ҳе, жин урсин!— Аввал роса шовқин солишди.
 Биз очмиз, деб маталларни эсга олишди:
 Очлик тошни тешар эмиш, ҳатто итга ҳам
 Озиқ керак, яна донни чиритиш увол,
 Уни ёлғиз бойлар учун яратмаган ҳақ —
 Каби шикоятларни хўп тўкиб солишди.
 Ва лекин уларнинг ўша дағал талаби
 (Бир талабки, киборларнинг бағрин тилкалаб,
 Ҳокимият назарига ташлагай ғубор)—
 Қондирилур, деган ваъда берилгач, алҳол
 Чувиллашиб, қалпоқларин кўкка отишди
 Қувончлари, дейман, худди ойга етишди.

М е н е н и й

Хўш, уларга қандай ваъда берилди?

Марций

Ваъда —

Шу бўлдики, уларнинг шум ниятларини
 Еқлаш учун улар ўзи сайлаб кўрсатган
 Беш вонзга энди расман рухсат этилди —
 Сициний Велут, Юний Брут, бошқаларини
 Унутибман... Э, жин урсин! Халойиқ шундоқ
 Ен беришга мени мажбур этгандан кўра,
 Римда авом томларини бузиб ташласам
 Осон эди назаримда менга минг карра.
 Йиллар оша энди кучга миниб муқаррар,
 Безбетлиги ошиб борар.

Менений

Галати гаплар.

Марций

(оломонга)

Қани, фитначилар, тарқанг уй-уйингизга?

Югурганича чопар киради.

Чопар

Ким бу ерда Қай Марций?

Марций

Мен. Гапир, нима гап?

Чопар

Вольсклар яна қўзғолишди.

Марций

Айни муддао:

Уруш Римни тозалайди, ирик-чирикдан...
Ана, келишмоқда, ота, сенаторлар ҳам.

Коминий, Тит Ларций ва бошқа сенаторлар.
Юний Брут, ҳамда Сициний Велут киришади.

Биринчи сенатор

Ҳақ эқансан тахминингда, Марций, вольсклар —
Қўзғолишди.

Марций

Тулл Авфидий — уларга сардор.

Амин бўлинг, сизга ташвиш туғдиролмайди.
Аммо унинг шавкатига келур ҳавасим.
Ҳа, мабодо, мен Қай Марций бўлмаганимда.
Елғиз Авфидий бўлишни орзу қилардим.

Коминий

Ҳа, иккингиз майдон аро солишгансиз-ку.

Марций

Икки душман гуруҳига бўлиниб дунё,
Бир томонга тушиб қолсам агар Тулл билан,
У билан бир олишай деб исён бошлардим.
У — шер, уни овлаш билан фахрланаман.

Биринчи сенатор

Бу жуда соз, Марций, маҳкам боғлаб белингни,
Қўшинларга раҳнамо бўл Коминий билан.

Коминий

Ваъда берган эдинг кўмаклашмоққа.

Марций

Мен шай.

Сўзда собит туриш менга одат. Тулл билан
Кўражаксан яна қандай савашганимни.
Ҳа, қалайсан, Ларций! Мазанг қочиб қолдим?
Ёки жангга бормаи, уйда қолмоқчимисан?

Ларций

Йўқ-йўқ, Марций, суянсам-да, қўлтиқтаёққа,
Жанг қиламан, бошқалардан ортда қолмайман.

Менений

Балли, ота ўғли!

Биринчи сенатор

Юринг, Капитолийга,
Унда бизни кутишмоқда дўсту ёронлар.

Ларций

Олдинга туш, Коминий, биз сенинг ортингдан,
Орамизда ҳаммамиздан нуфузинг баланд.

Коминий

Олижаноб Ларций!

Биринчи сенатор

(оломонга)

Қани, тезроқ тарқалинг!

Марций

Йўқ, уларни ўзимизга қўшиб оламиз:
Вольскларда галла сероб, омборларини
Қаламушларга очамиз.

(оломонга)

Бузуқбошлар, сиз

Оптимиздан юринг, агар ботир бўлсангиз!

Сенаторлар, Коминий, Марций, Ларций ва
Менений кетишади. Шаҳарликлар секингина яширинишади.

Сициний

Дунёда шу Марцийчалик мағрур, такаббур,
Ҳавойи зот учармикан?

Брут

Учрамайди, йўқ.

Сициний

Халқ бизларни воиз этиб сайлаганида...

Брут

Бизга қандай қаради у, эсингдами?

Сициний

Қарашимас, сўқиниши эсимда қолди.

Брут

Ғазаб ичра сўқади у тангриларни ҳам.

Сициний

Ва уятчан ойни кулиб масхара айлар.

Брут

Бас, урушда адо бўлсин. Мен жасурман деб,
Кибрланиб кетди жуда.

Сициний

У шундайлардан —

Қи, зафардан сармаст чоғи ўз соясини
Тепкилашдан ҳам тоймайди. Лекин, ажабо,
У, такаббур, мудом бўйин эгмоққа рози
Коминийга.

Брут

Бу шон-шуҳрат қучишнинг йўли.

Гарчи у шуҳратли, лекин шуҳратга ташна,
У қўшинда иккинчи бир ўринда туриб,
Довруғини асрай олур, ошира олур.
Хатоларга жавоб берар ахир саркарда.
Ҳаттоки у бир мўъжиза кўрсатганда ҳам
Ғийбат дарҳол уввос солар: «Эвоҳ, бу ишни
Бошқа киши эмас, Марций бажаргандами!»:

Сициний

Зафар қойим бўлганда-чи, миш-миш овоза
Коминийга соя солиб, Марцийни мақтар.

Брут

Коминий-чи, хоҳ арзисин, хоҳ арзимасин,
Марций билан иззатини кўради баҳам.
Коминий йўл қўядиган ҳар битта хато
Ҳеч қанақа хизматлари бўлмаса ҳамки,
Марцийнинг шон-шарафини оширади.

Сициний

Юр,

Қарайлик-чи, қандай тайёргарлик кўришар
Ва у Марций — олатасир тентак юришга
Нечук ҳозирлик кўрмоқда.

Брут

Қани, юр, кетдик.

(Кетишади.)

2-САҲНА

Кориола. Сенат.

Тулл Авфидий ва сенаторлар киришади.

Биринчи сенатор

Хуллас калом, тахминингча, Авфидий бутун
Қилаётган ишларимиз, режаларимиз —
Булар бари римликларга аён, шундайми?

А в ф и д и й

Сен бошқача ўйлабмидинг? Лоақал бир гал
 Бизнинг бирор ният ҳали топмасдан амал,
 Римнинг назаридан ниҳон қолгани борми?
 Мен у ёқдан тўрт кун бурун мактуб олганман:

(Ўқийди)

«Қўшинлар жам, лекин аниқ айтолмас биров,
 Улар шарққа юришарми ёки ғарб томон.
 Ғалла қиммат элда исён, миш-мишга кўра,
 Қомпний ва Марций — сенинг эски душманинг

(Уни Римда сендан баттар кўришар ёмон),

Ҳам жасур Рим фарзанди Тит Ларций муқаррар
 Жанг-жадалга тайёргарлик кўраётирлар.
 Сенга юриш бошласалар керак. Ҳозир бўл».

Б и р и н ч и с е н а т о р

Нима қипти! Қўшинимиз майдон аро шай.
 Рим бизларга қарши зарба бермоқлик учун
 Шай туришин билар эдик.

А в ф и д и й

Улуғ режангиз

Убдан пишиб, рўёбга ҳам чиқмагунча то,
 Уни махфий сақламоққа аҳд қилгандингиз.
 Ва лекин Рим хабардордир аллақачонлар.
 Ошкор бўлиб қолди барча режаларимиз.
 Энди жангсиз ололмаймиз кўп шаҳарларни.
 Римликларни ғафлат босмас.

Иккинчи сенатор

Ботир Авфидий,
Қўшинларнинг олдига бор саркарда бўлиб,
Кориола ҳимоясин бизга қўя бер.
Шаҳримизни душман қамал қилгудек бўлса,
Мададга сен келасан-ку! Лекин менингча,
Жангга шаймас римликлар ҳам.

А в ф и д и й

Йўқ-йўқ, аксинча,
Улар тайёр. Ҳатто шунга ишонаманким,
Уларнинг бир қисм илғор қўшини шу тоб
Бизга томон яқинлашиб келмоқда шитоб.
Отахонлар, ҳайр, яхши қолинг. Мабодо
Мен Қай Марций билан жангда учрашиб қолсам,
Улғунимча солишмоққа ичаман қасам.

Ҳ а м м а

Сени жангда паноҳида тутсин худолар!

А в ф и д и й

Сизларни ҳам, отахонлар!

Биринчи сенатор

Хайр!

Иккинчи сенатор

Хайр!

Ҳ а м м а

Хайр!

(Кетишади.)

3-САҲНА

Рим. Марций уйида бир хона.
 Волумния билан Виргилия киришади, пастак курсиларга ўтириб, тикиш тикишади.

В о л у м н и я

Ўтинаман, қизим, бирор нима куйлаб бер ёки чеҳрангни очиб, мундоқ яйраб ўтир. Марций менинг эрим бўлганида эди, унинг тўшакдаги қайноқ огушларидан ҳам кўра, шон-шухрат деб сафарга отланганида кўпроқ хурсанд бўлардим. Ҳали у мурғак чақалоқ, яъни, бағримда етишган бир донагина мева эканлигида, ҳали ўспиринлик чиройи кўрганларни қувнатиб юрган пайтларида, мен ўшандаёқ, ҳа, она деган зот ҳатто подшолар сўраганда ҳам ўз ўғлини қучоғидан қўймайдиган ўша кезлардаёқ, унинг шон-шухрат учун туғилганини ва агарда у маълум ва машҳур бўлиш иштиёқи билан ёнмаса фақат деворларнигина безовчи суврат бўлиб қолишини тушунгандим. Мен уни қирғинқаттол жангларга жўнатдим, у бошига гулчамбар кийиб қайтди. Ишонавер, жон қизим, у ўзини майдонда мардона тутганида шунчалар қувондимки, ҳатто ўғил туққанимдаям мунчалик қувонмагандим.

В и р г и л и я

Хўш, у жангда ҳалок бўлса-чи? Унда нима бўларди?

В о л у м н и я

Унда ўғлимнинг ўрнини унинг шон-шуҳрати босарди, ўша шон-шуҳратдан мен тасалли топардим. Сенга чинни айтаман: агар ўн иккита ўғлим бўлиб, уларнинг ҳар бирини шу азамат Марцийчалик севганимдаям, ўша ўн биттасининг ватанни деб мардона ҳалок бўлишини биттасининг қўрқоқларча ёмон қолишидан афзал кўрардим.

Ч ў р и киради.

Ч ў р и

Олиҳиммат Валерия сизни кўрсам, дейди.

В и р г и л и я

(*Волумнияга*)

Ижозат бер, мен кетай.

В о л у м н и я

Иўқ, шу ерда қол.

Назаримда шундоқки, мен кўраман, эринг
 Ноғоралар сурон солиб, гумбурлар экан,
 Авфидийни судраб борар, сочидан тутиб.
 Ва айиқдан қўрқиб қочган болакайлардек —
 Қочаётган вольскларни бетиним қувар,
 Ер тепинар, жангчиларга қараб ҳайқирар:
 «Олға, олға, ахир Римда тугилгансиз-ку,
 Қўрқоқларсиз, яралгансиз қўрқувда магар!»
 У шундоқ деб манглайдан қонини артар,
 Урим-йиғим битмагунча ҳақ олмайдиган
 Бир азамат ўроқчидек одимлар отар.

В и р г и л и я

Манглайда қонми? Эвоҳ, азиз тангрилар!

В о л у м н и я

Жим бўл, нодон! Марднинг қони ярқироқ бўлар
Улжа тушган ашёлару олтинлардан ҳам.
Данай қиличи қонатган Гектор манглайи
Уни боққан Гекубанинг кўксидан кўркам.

(Чўрига)

Чиқиб айтгин, Валерия ташриф буюрсин,
Биз ҳозирмиз уни кутиб олмоққа бу дам.

Ч ў р и чиқади.

В и р г и л и я

Эй осмон, паноҳингда асра эримни,
Уни ёвуз Авфидийдан саломат сақла.

В о л у м н и я

Бизнинг Марцийга Авфидий писанд бўптими,
Уни эзиб ташлар худди товони билан.

Валерия, Чўри ва қоровул киришади.

В а л е р и я

Хайрли кун, менинг зоти шариф дўстларим.

В о л у м н и я

Азиз Валерия!

В и р г и л и я

Сени кўрганимдан шодман.

В а л е р и я

Саломатмисизлар? Уй ишлари билан бандмисизлар? Ҳа, нима тикипсизлар? Вой, қандай чиройли кашта. (Виргилияга). Уғлинг нечук?

В и р г и л и я

Ташаккур, у соппа-соғ.

В о л у м н и я

У ўқишдан ҳам кўра, қиличга тикилиб, ногора тинглашни хуш кўради.

В а л е р и я

Демак, дадасига тортибди. Худо ҳаққи, у ажойиб бола. Йўқ, тўғриси, чоршанба кuni мен ярим соатча уни кузатдим: у шундоқ қатъиятлики, ҳайрон қоласан! У олтин капалакнинг изидан тушди: тутади, қўйворади, қувлайди, тутади, қўйворади, қувлайди. Бир пайт йиқилиб тушиб, жаҳли чиқди. Шунданми ёки бошқа сабабданми, билмадим, тишларини — мана шундоқ! — қилиб қисди ва капалакни бурда-бурда қилиб ташлади. Оҳ, унинг будралашини кўрсангиз эди!

В о л у м н и я

Худди дадасини ўзи, жаҳли қўзғаганда, еру кўкни танимайди.

В а л е р и я

Чиндан ҳам ажойиб бола.

В и р г и л и я

Фақат ўлгудек шўх.

В а л е р и я

Менга қара, тикишингни қўя тур. Чиқиб жиндак сайр қилайлик.

В и р г и л и я

Йўқ, азизим Валерия, мен уйдан чиқмайман.

В а л е р и я

Чиқмайсан?

В о л у м н и я

Чиқади, чиқади.

В и р г и л и я

Йўқ, йўқ, қистама. Эрим урушдан қайтмагунча остона ҳатлаб, ташқари чиқмайман.

В а л е р и я

Қўйсанг-чи. Уззукун уйда ўтириш ақлданмас-ку. Юра қол. Кейин дарди тутиб ётган бечора қўшинингдан ҳам хабар олишинг керак.

В и р г и л и я

Дуоларим ижобат бўлиб, илоё, тезроқ кўзи ёриси,
бирок ҳозир хабар ололмайман.

В о л у м н и я

Марҳамат қилиб жавоб бер-чи: нима учун?

В и р г и л и я

Ҳар қалай, ялқовлигим ёки уни хуш кўрмаганим
учун эмас.

В а л е р и я

Сен иккинчи Пенелопа бўлмоқчисан, шекилли.
Аmmo айтишларича, Улисс йўқлигида унинг тўқиган
матойи Итакада куяни кўпайтирган экан, холос. Кет-
дик! Афсуски, матойингнинг жони ширин эмас, бар-
моқларингдек нозик эмас, йўқса, раҳм қилиб унга
шунчалар ниҳна санчмас эдинг. Тура қол энди. Сен
биз билан боришинг керак.

В и р г и л и я

Йўқ, азизим Валерия, узр, мен боролмайман.

В а л е р и я

Бари бир боришингга тўғри келади: эринг тўғриси-
да хушxabарлар бор.

В и р г и л и я

Қўйсанг-чи! Дарров хушxabар келиб улгурармиди?

Валерия

Ҳазилмас, рост гапиряпман. Тунда эрингдан хабар келди.

Виргилия

Чинданми?

Валерия

Чин ҳақиқат, бир сенатор айтиб қолди, мен эшитиб турдим. Вольсклар юриш бошлашипти, саркарда Коминий бир қисм қўшинларимиз билан улар устига бос-тириб борипти, шу орада сенинг эринг ва Тит Ларций Кориолани ўраб олишипти. Улар тезда зафар қозонамиз ва уруш тугайди, деб ишонишяпти. Улай агар, бу рост гап. Хўш, энди борасанми?

Виргилия

Уруш тугасини, нима десанг, айтганингга кўнаман, аммо ҳозир — маъзур тутасан, азизим.

Волумния

Яхшиси, буни қўя тур, азизим, бугун бу кашталар бизни ғуссага чўктириб ўлдиради.

Валерия

Ҳа, мен ҳам шундоқ деб ўйлайман. Хайр, азизим. Кетдик, олижаноб Волумния. Утинаман. Виргилия, тантанавор қиёфангни тарқ айла ва биз билан юра қол.

В и р г и л и я

Иўқ, чин сўзим шуки, мен боролмайман. Яхши сайр қилиб қайтинглар.

В а л е р и я

Хўп, бўлмаса, хайр.

(Кетадилар.)

4-САҲНА

Корнола деворлари ёнида.

Ногоралар ва байроқлар билан Марций, Тит Ларций, лашкар бошилар киришади. Уларга қарама-қарши ёқдан чопар киради.

М а р ц и й

Жанг бўлибди, истасанг, мен гаров ўйнайман.

Л а р ц и й

Жанг бўлмаган, мен отимни тикаман.

М а р ц и й

Мен ҳам.

Л а р ц и й

Келишдик.

М а р ц и й

(чопарга)

Хўш, саркардамиз жангга кирдимиз?

Ч о п а р

Қўшинлар юзма-юз, лекин кутишяпти.

Л а р ц и й

Отинг менга ўтди.

М а р ц и й

Уни сотиб оламан.

Л а р ц и й

Иўқ, мен уни сотмайман ва инъом этмайман.

Бироқ, роса эллик йилга қарзга бераман.

Хўп, қамални бошлаймиз.

М а р ц и й

(чопарга)

Эй, қўшинлар қайда?

Ч о п а р

Икки чақирим нарида.

М а р ц и й

Ҳа, бизнинг ҳайқириқ

Етиб борар ва ўшалар кўтарган сурон

Етиб келар экан бизга муқаррар. О, Марс,

Тилагимни ижобат қил, ёвни яқбора

Яксон этиб, қонга ботган қиличлар билан

Мадад учун ёронларга етиб борайлик.
— Ҳе, карнайчи, қаёқдасан, карнайингни чал.

Музокарага чақриб, карнай чалшади. Қалъа девори устида
икки сенатор ва жангчилар пайдо бўлишади.

Айтинг-чи, Тулл Авфидий Кориоладами?

Биринчи сенатор

Қўрғондамас у ҳам, унинг сафдошлари ҳам,
Сиз на унга, на ўзгага қўрқинч эмассиз.

Шаҳарда ногоралар чалнади.

Ногоралар янграмоқда. Эшитяпсанми?
Еш-ялангни майдон сари этмоқда даъват.
Биз қўрғонда қамал бўлиб тургандан кўра,
Деворларни бузиб-йиқиб ташлармиз дарҳол.
Қамиш билан боғлаганмиз дарвозаларни,
Кўринишга фақат, ҳали очамиз яланг.
Ана, тингла.

Жанг сурони эшитилади.

Тингла, бизнинг Авфидий унда
Қирон солиб тўзғитмоқда қўшинингизни.

Марций

У ёқда жанг.

Ларций

Жанг сурони — бизга ишора.
Шотиларни келтирингиз, ўтмасин фурсат.

Қўрғондан сездирмай чиққан вольсклар пайдо бўлишади.

Марций

Улар чиқишибди: азму жасорат айлаб.
 Юракларни қалқон билан тўсингиз, лекин
 Қалқондан ҳам мустаҳкамроқ бўлсин юраклар!
 Тит, олға бос! Ёвнинг бизга нафрати аён.
 Газаб мени ёндирмоқда. Дўстлар, дадилроқ!
 Ким чекинса, уни вольск деб ҳисоб этаман,
 Шамширимга ем қиламан, хароб этаман.

Жанг. Римликлар чекинишади.

Жанубнинг бор маразлари ёғилсин сизга,
 Рим шаънини оёқ ости қилган қўрқоқлар!
 Яра-йиринг қоплаб олсин вужудингизни,
 Турқингиздан ҳазар қилсин ҳар бир йўловчи.
 Бир чақирим наридан ҳам эганда шамол
 Юқтирингиз ярангизни бир-бирингизга!
 Сувратда сиз — одамсизу руҳан чумчуқсиз.
 Ҳей, сиз нечук қочмоқдасиз, ҳатто маймунлар
 Назар-писанд қилмайдиган манов қуллардан?
 Эвоҳ, қонга беланибди елкангиз фақат,
 Манглайингиз эса қўрқув балосидан — бўз.
 Ҳей, орқага қайтинг! Еки фалакка қасам!—
 Ёвни қўйиб, сизни тилка-пора этаман.
 Ҳей, ортимдан! Бизни улар сургандек жарга,
 Биз уларни суражакмиз хотинларига!

Жанг қайта бошланади. Вольсклар Корнолага чекинишади.
 Марций уларни шаҳар дарвозасигача таъқиб этиб боради.

Дарвоза ланг очиқ? Фурсат кетмасин қўлдан.
 Қисмат уни қочоқларга очмаган, бизга —
 Голибларга очган. Олға, менинг ортимдан!

(Шаҳарга киради.)

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Йўқ, эсимни емаганман: кирмайман!

И к к и н ч и ж а н г ч и

Мен ҳам.

Дарвоза бекила бошлайди.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Дарвозани ёпмоқдалар!

Жанг сурони босилмайди.

Ҳ а м м а

У адо бўлди.

Т и т Л а р ц и й киради.

Л а р ц и й

Марций қани?

Ҳ а м м а

Шубҳа йўқки, у ўлдирилди.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Ҳа, изма-из қувиб борди қочқинларни у,
Улар билан ичкарига кирди, ногаҳон —
Дарвозани бекитдилар. Шаҳарга қарши
Энди танҳо ўзи қолди.

Ларций

О, жасур дўстим!

Сен мустаҳкам эдинг олмос қиличингдан ҳам,
У баъзида эгиларди, сен-чи — ҳеч қачон.
Биз Марцийдан жудо бўлдик! Мусаффо гавҳар
Сендек йирик бўлганда ҳам, мутлақо сенинг
Баҳойингга тенг келмасди. Шавкатли Катон
Сендек баҳодирни фақат орзу айлаган*.
Ёлғиз зарбанг билан қўрқинч эмас эдинг, йўқ,
Сенинг салобатинг, гулдиракдай овозинг
Душманларни тўзғитарди, тирқиратарди.
Дунёларни чайқатарди...

Қонга ботган Марций қайтиб чиқади: ортидан душманлар таъқиб этишади.

Биринчи жангчи

Тит, мана у!

Ларций

Марций, менинг баҳодир дўстим!
Қутқарамиз — ёки бирга ҳалок бўламиз!

Жанг қила-қила, шаҳарга бостириб киришади.

5-САҲНА

Кориоладаги бир кўча.

Улжа кўтариб, бир неча Рим аскарлари киришади.

Биринчи римлик

Манавини мен Римга олиб кетмоқчиман.

* Тарихчи Плутархнинг ёзишича, Катон жангчида ёлғиз куч ва жасорат эмас, душманларни даҳшатга солувчи кучли овоз ва қўрқинчли важоҳат ҳам бўлишини талаб қилган. (Тарж.)

Иккинчи римлик

Мен эсам — манавини.

Учинчи римлик

Вой, қуриб кет! Мен буни кумуш деб ўйлабман!

Узоқдан жанг сурони эшитилди. Марций ва Тит Ларций карнайчи билан киришади.

Марций

Сен бу жангчиларга қара, уларга қиммат —
Фурсат эмас, балки сариқ танга-чақалар.
Жанг охирга етмаган-ку, бу мумсик қуллар
Ёстиқ, қошиқ, темир-терсак, латта-путгани
Жаллод қўшиб кўмадиган бало-баттарни
Устларига ортишибди қаватма-қават.
Қани энди, битта қўймай қирсанг уларни!
У ёқдаги суронни ҳеч тинглаяпсанми?
Солишмоқда ганим билан бизнинг саркарда.
Уша ёққа ошиқайлик! Рим мардларини
Унда қонга ботирмоқда ёвуз Авфидий.
Сен, баҳодир Тит, бир гуруҳ жангчиларни ол
Ва шаҳарни сабот билан қўлда тутиб тур,
Мен жамки жасурларни жам этиб ҳозир,
Ёрдам учун Коминийга боришим зарур.

Ларций

Азиз дўстим, бошдан-оёқ қонга ботгансан,
Ҳа, бугунги ҳарбу зарбинг бўлмади осон.
Яна жангга кириш сенга шартмас.

Марций

Мақтама.

Мен айтарлик ҳали ёниб қизишмаганман.
 Қоним оққан экан, бунинг ҳеч зиёни йўқ,
 Фойдаси бор. Авфидийга қарши шу алвон —
 Қиёфада ҳозир бўлиб, жангга кираман.
 Хайр.

Ларций

Сени ёрлақасин гўзал илоҳа,
 Қисмат сенга меҳр қўйиб, жодуси билан —
 Душманларинг қиличини титроққа солсин,
 Омад сенга садоқатли қул бўлиб қолсин.

Марций

Илоҳанинг меҳри тушсин сенга ҳам. Хайр!

Ларций

О, Марций, баҳодирлар ичра баҳодир!

Марций кетади.

(карнайчига)

Бор, майдонга чиқиб, ҳозир карнайингни чал,
 Шаҳар ҳокимларин чорла, бир жойга жамла.
 Мен уларга иродамиз айтаман. Жўна!

(Кетишади.)

6-САҲНА

Коминий қароргоҳи.

Коминий қўшинлари билан киради. Улар чекинмоқдалар.

Коминий

Дўстлар, бир оз дам олингиз. Римликларга хос
Жанг қилдингиз — тошиқмасдан, телбаланмасдан,
Чекинишда — чекиндигиз ваҳималарсиз.
Бизни янги ҳужум кутар, менга ишонинг,
Биз ёв билан савашаркан, эшитиб турдик
У ёқдаги дўстларимиз нидоларини.
— О, Рим тангрилари, бизни ёрлақанг, токим,
Икки қўшин зафар чоғи қурбонлик билан
Сизни хуррам-шод этайлик.

Чопар киради.

Нечук хабарлар?

Чопар

Қориолаликлар бирдан ҳужумга ўтиб
Ларций билан Марцийга чанг-човут солдилар
Ҳам уларни ҳандақларга сурдилар, кўрдим
Ва бу ёққа чопавердим.

Коминий

Эҳтимол чиндир —
Айтганларинг, бироқ менга ёқмас мутлақо
Хўш, бу қачон бўлди?

Чопар

Роса бир соат бурун.

К о м и н и й

Ноғоралар эшитилар, бундан чиқдики,
Масофамиз бир чақирим, ундан кўп эмас.
Нега ҳаялладинг?

Ч о п а р

Душман пойлоқчилари
Қувиб қолди мени, шунда роса айланиб,
Мен қарийб тўрт чақирим йўл босиб келдим,
Бўлмаса-ку, етар эдим ярим соатда.

М а р ц и й киради.

К о м и н и й

Бошдан-оёқ қонга ботиб келаётган ким?
Терисини тамом шилиб олмишлар магар.
О, тангрилар, у Марцийга ўхшар нақадар!
О, нималар кўряпман мен?

М а р ц и й

Кечикмадимми?

К о м и н и й

Гулдиракнинг садосию сурнай сасини
Чўпон баъзан адаштириб кўяр эҳтимол.
Мен Марцийнинг овозини минглаб саслардан
Дарҳол ажратаман.

М а р ц и й

Хўш, мен кечикмадимми?

К о м и н и й

Иўқ, агарда ботган эсанг ўз қонинггамас,
Ев қонига.

Марций

Ижозат бер сени қучмоққа
Бир замоцлар тўй кечаси никоҳ шамлари
Пирпираркан, келинчакни қучганим каби.

Коминий

Ботирларнинг ботири, айт, Тит Ларций қани?

Марций

Кориола қўргонида ҳукм юритар:
Бировларни қатл қилар, бошқани қувғин.
Бировларни афв этар, бошқага товон —
Солар, хуллас, қўрқув ичра тутар ҳаммани.
Римнинг иродаси билан ўжар шаҳарни
Занжирдаги итдек тутиб турмоқдадир у.

Коминий

Ҳалигина ёв сизларни ҳандаққа томон.
Сурди, деган у лаънати қулвачча қани?
Қани ўша? Чақирингиз!

Марций

Қўятур уни.

У рост айтган. Зодагонлар солишди фақат.
Кўзи оққур авом эса қочди ортига,
Шундайларга берилади тагин воизлар!
Ўзларига ўхшаш ўша пасткаш тўдадан
Улар шундай қочишдики, бирорта сичқон
Бу тариқа қочмагандир бирор мушукдан.

К о м и н и й

Қандай қилиб, яна голиб келдингиз?

М а р ц и й

Ҳозир

Ҳикоятлар маврудими? Мавруди эмас.
Душман қани? Кимга қолди уруш майдони?
Душмангами? Унда нега солишмаяпсиз?

К о м и н и й

Талафотлар кўриб, ортга чекиндик, Марций,
Сўнг солишиб, соҳиб зафар бўламиз лекин.

М а р ц и й

Ев сафлари қай тартибда жойлаштирилган?
Қайда энг зўр жангчилари?

К о м и н и й

Мен билишимча,

Анцийлардир — душманларнинг илгор гуруҳи,
Уша илгор бутун бошли қўшинга таянч.
Авфидий ҳам ўша ерда.

М а р ц и й

Сендан сўрайман.

Елбораман бирга чопган майдонлар ҳақи,
Қонлар ҳақи, жанглар ҳақи, суронлар ҳақи,
Дўстлигимиз, қасамимиз ҳақи сўрайман,
Ижозат бер менга, зеро ўтмасин фурсат,
Авфидийнинг анцийларин урай мен ўзим!

Ҳаволарни кессин яна қилич, найзалар,
Яна бир бор толеимиз синаб кўрайлик.

Қ о м и н и й

Истардимки, жароҳатинг ювиб ҳаммомда,
Малҳам суриб, муолижа этсалар, лекин
Шундоқ ўтинч айладингки, рад этиш қийин.
Жангчиларни саралаб ол.

М а р ц и й

Мен билан борур
Кимки, ўз ихтиёри-ла майдонга ҳозир.

(қўшинга қараб)

Орангизда шундай бир мард бор бўлса агар
(У бор, уни йўқ деб айтиш гуноҳи азим).
Менинг алвон қиёфамни кўриб кимда-ким
Хурсанд бўлса, кимки қонли хавфу хатарни
Афзал билса ҳақирликдан, шарафсизликдан,
Мазаллатдан аъло билса кимки ўлимни,
Қим ватанни ҳаётдан ҳам устун санаса,—
Балки ёлғиз биттадир у, балки ҳаммадир
Қиличини боши узра кўтарсин баланд,
Бораман деб майдон сари Марций ортидан.

(Шамширини яланғочлайди.)

Қичқириқлар. Жангчилар қиличларини силкитиб, дубулғалари-
ни ҳавога отишади, Марцийни қўлда кўтар-кўтар қилншади.

Бас! Мен қилич эмасманки, тутсангиз маҳкам.
Гар мақтанчоқ бўлмасангиз, авзойингиздан,

Ҳар бирингиз тўрт душманга татийсиз, яна
 Солишмоққа шайсиз ўша Авфидий билан.
 Ҳаммангизга мен ташаккур айтсам-да гарчанд,
 Орангиздан айримларни танлаб оламан.
 Қолганларга бошқа жангда, толе буюрса,
 Иш топилар ҳали. Қани, жангга кирайлик!
 Менга кимлар ҳамроҳ бўлар — уларни ҳозир
 Тўрт азамат орангиздан танласин.

К о м и н и й

Олга!

Ботир бўлиб майдонда бонг урсангиз агар,
 Шон-шавкатда бўлажаксиз бизга баробар.

(Кетадилар.)

7-САҲНА

Кориола дарвозаси олдида.

Тит Ларций шаҳар муҳофазаси учун отряд қолдириб, ноғоралар
 ва карнайлар садоси остида Коминий ва Кай Марцийга ёрдам-
 га шонилмоқда. Йўлбошловчи ва жангчилар унга ҳамроҳ бў-
 либ чиқадилар. Лашкарбоши уларни кузатиб қолади.

Л а р ц и й

(лашкарбошига)

Қаттиқ туриб қўриқлагин дарвозаларни.
 Фармонимни аниқ бажар, айласам хабар,
 Мадад учун йўлла бир саф ҳарбийларингни.
 Қолганлари билан бунда маҳкам тургайсан.
 Жангда ютқизсак, шаҳардан чиқиб кетамиз.

Л а ш к а р б о ш и

Ҳаммасини айтганингдек айлагум бажо.

Л а р ц и й

Дарвозани бекитиб ол биз чиққандан сўнг!—
Йўлбошловчи, қани, бошла римликлар томон.

(Кетишади.)

8-САҲНА

Римликлар ва вольск қароргоҳлари ўртасидаги жанг майдони.
Жанг сурони. Икки ёқдан Марций ва Авфидий кирадилар.

М а р ц и й

Мен сен билан солишаман яккама-якка,
Сен муртадсан менга ҳатто қасамхўрдан ҳам.

А в ф и д и й

Сен ҳам менга жирканчлардан жирканчсан ўша
Қаҳру заҳринг билан, шону шуҳратинг билан.
Африканинг илонидан баттарсан. Шайлан!

М а р ц и й

Биринчи бўб ким чекинса, ўшанга лаънат,
Ва голибга бўйин эгиб, қул бўлсин ўша.

А в ф и д и й

Агар қочсам майли, този бўлиб қувала.

М а р ц и й

Кориолага бундан роса уч соат бурун
Танҳо ўзим ёриб кириб, қилдим қиёмат.

Қара, бошдан-оёқ қонга ботганман, аммо
Меникмас бу қон... Ҳа-ҳа, қувват йиғ, қувват.
Қасос учун.

А в ф и д и й

Агарда сен Гектор* бўлсанг ҳам.
Еки унинг бир мақтанчоқ зурёди — тамом,
Мендан қочиб қутулишинг энди даргумон...

Жанг қиладилар. Бир неча вольтсклар Авфидийга
ёрдамга отиладилар. Марций уларни улоқтириб ташлайди.

Хушомадгўй қўрқоқлар! Бу ишингиз билан
Номусларга ўлдирдингиз. Йўқолинг ҳамманг!

Жанг қила-қила кетишади.

9-САҲНА

Жанг суроғи. Карнайлар тинимга чорлайди. Бир томондан
Коминий ва римликлар, иккинчи ёқдан — бир қўлини
боғлаб олган Марций ўз отряди билан киради.

К о м и н и й

Сенинг бугун майдон аро матонатингни
Айтиб берсам, инонмассан ўзинг ҳам балким.
Яхшиси, мен ёзиб, Римга йўллай ҳисобот,
Сенаторлар севинчидан кўзга ёш олиб
Маза қилиб жилмайганча ўқиб чиқишсин,
Зодагонлар аввал ҳайрон, сўнг хуррам бўлсин
Нафас ютиб, қулоқ тутсин хотинлари ҳам,
Токи сенга финим бўлган нодон воизлар

* Уша даврда римликлар қадимий трояликларнинг авлод-
ларидир, деган афсонавий тасаввур ҳукм сурган. (Тарж.)

Ваъз айтаркан, эътирофга бўлишсин мажбур,
«Римнинг ҳимоячиси бор, худога шукур!»
Аммоки, сен зиёфатга келгансан тўйиб,
Боз устига, у охирлаб қолган паллада.

Душманни таъқиб этиб қайтган Тит Ларций ўз қў-
шини билан кирди.

Л а р ц и й

(Марцийни кўрсатиб)

О, саркарда мана, асл, жангари тулпор,
Бизлар фақат ёпинчиқ. Оҳ, кўрсайдинг агар...

М а р ц и й

Ўтинаман сендан, жим бўл! Ҳаттоки онам
Мақтар экан (*у ўғлини мақташи жоиз*),
Тингламасдим, эшитмоққа етмасди чидам.
Неки қилган бўлсам фақат ватан деб қилдим.
Жондан кечиб, майдонда жанг қилган ҳар кимса
Менинг билан баб-баравар.

К о м и н и й

Иўқ, сен ҳеч қачон
Хизматларинг қабристонга бўлмагайсан: Рим
Билиб қўйсин ўғлонлари шижоатини.
Пинҳон тутиб сенинг азму жасоратингни,
Сен ўзингни четга олмоқ бўласан, гарчанд
Мақтовлардан баландсан, лек матонатингни
Гапирмаслик, биласанми, нима деган гап?
Бу жинойт, ахир, яна ўйлаб қарасанг,
Ўғирликдан баттар, ҳатто хиёнатга тенг.
Шунинг учун жангчиларга сўзлар эканман —

Таърифнингни, буни оддий мукофот эмас,
Хизматларинг баҳоси, деб қабул қилгайсан.

Марций

Ярадорман. Яна оғриб-ёнмасин десанг,
Эсга солма ўшаларни.

Коминий

Эсламоқ зарур.

Йўқса, кўрнамаклик тиғи тирнаб уларни,
Ажал-ўлим босар охир-оқибат муҳр.
Ўлжа тушган бедовлардан (*улар оз эмас*),
Яна жангда ва шаҳарда бизнинг қўлларга
Тушган бойлик-хазинанинг ўндан бирини
Сенга инъом сифатида тортиқ этамиз,
Уни умум тақсимотдан соқит этамиз.
Истаганингни ол, Марций.

Марций

Раҳмат, саркарда,

Лекин шамширимнинг иши, амали учун
Ҳақ олишни садоқатли, кўнглим истамас.
Менга жангда жавлон урган жонлар қатори
Бир одатий улуш магар ажратилса, бас.

Карнайлар давомли янграйди. Ҳамма дубулга ва найзаларни
ҳавога отиб: «Марций, Марций!» деб қичқиради. Коминий ва
Ларций бош кийимларини ечадилар.

Ҳей, булганган карнайларнинг овози ўчсин!
Жанггоҳдаки тингларканмиз шундоқ хушомад,
Бундан чиқди, саройларда ва шаҳарларда
Чучмал риекорлар бизга дуч келар фақат.

Гар пўлатки сарой аҳли кийган илакдан
 Юмшоқ тортса, демак, қурол-аслаҳа бекор.
 Бас! Наҳотки, юзларимга сачраган қонни
 Ювмаганим ва ё беҳол уч-тўрт шўрликни
 Маҳв этганим учун, яъни жаҳду жадалим
 Бир номаълум жангчи қадар бўлмаса ҳамки,
 Меги шундоқ мақтовларга этасиз дучор?
 Ё бўлмасам, шу арзимас ишга хушомад
 Суркаларкан, уни чайнаб ютишим гоят —
 Лаззатли деб ўйлайсизми?

Қ о м и н и й

Камтарсан беҳад.

Ва ўз шону шуҳратингга жуда бағритош.
 Биз ҳақ гапни айтсак, қаҳру ғазаб қиласан.
 Ўз-ўзингни таҳқирлашни қўймас экансан,
 То ўзингга етказмагил дея бир зиён
 Ва бемалол гаплашишга бўлсин деб имкон,
 Бир жиннидек қўлларингга кишан соламиз,
 Хуллас, гапим ҳаммангизга етсин баралла,
 Бугун жангда Марций гултож қозонди тўла.
 Шу эҳтиром нишонаси ўлароқ отим,
 Ҳар бир жангчи танийдирган асл тулпорим
 Утар унга бутун эгар-жабдуғи ила,
 Яна шунга бир қўшимча, бугундан бошлаб,
 Қориолада кўрсатган зўр хизматлари-чун
 Қориолан, деган ном ҳам берилар унга.
 Жангчилар, бир ҳайқирингиз, бу номни Марций
 Баланд тутсин ҳамишалик довуғи билан!

Карнайлар ва ногоралар янграйди.

Ҳ а м м а

Кориолан — Қай Марций!

Кориолан

Мен бўлмаса, борай,
Юз-бетимни ювай, сўнгра қараб кўрай-чи,
Шунда маълум бўлар: магар қизармадимми?
Не бўлмасин, чин юракдан раҳмат айтаман
Ҳаммангизга.

(Коминийга)

Ва отни ҳам қабул қиламан.
Беришган бу номни доим тутаман баланд,
Гард қўндирмай, дубулгамнинг гултожи монанд.

Коминий

Хўп, чодирга кирайлик ва зафар ҳақида
Римга мактуб ёзиб, бирпас олайлик ором.
Тит Ларций, сен қайтиб боргил Кориолага
Саркардаларини Римга жўнатким, улар
Икки ёққа манфаатли битим тузгайлар.

Ларций

Бажо этгум.

Кориолан

Афтидан, у қодир тангрилар
Мендан кулишмоқда. Бундан бир нафас олдин
Менда шоҳона инъомларни рад этдим, лекин,
Саркардадан ўтинмоққа энди мажбурман.

Коминий

Не истайсан? Аввал — бошдан розиман, сўра.

Кориолан

Бир айёмлар бир камбағал бечора менга
Кўрсатмишди Кориолада меҳмоннавозлик.
Бугун ногоҳ кўриб қолдим, асир тушибди,
Менга боқиб не алпозда нидо қилди у.
Бироқ шу он Авфидийга кўзим тушидию
Раҳму шафқат ўрнин ғазаб эгаллаб олди.
Ўтинчим шу, асирликдан озод қил уни.

Коминий

Олижаноб ўтинч экан ўтинчинг, Марций!
Мабодо ўғлим қотили бўлганида ҳам,
Озод қилар эдим уни, чекмасдим алам.
Ларций, бажо айла.

Ларций

Марций, оти нимади?

Кориолан

Унутибман, Юпитерга қасам ичаман,
Хотирамни хира этмиш ҳорғинлик тамом.
Ҳа, бу ерда шароб-пароб топиладими?

Коминий

Қани, чодирга юр. Аввал ювинмоқ зарур.
Қатри-қатра бўлиб қотмиш юзингда қонлар.
Ярангни ҳам боғлаш керак. Қани, юра қол,

(Кетадилар.)

10-САҲНА

Вольсклар қароргоҳи.

Карнайлар ва бурғулар чалинади. Қонга ботган Тулл Авфидий киради. Унга бир неча жангчилар қамроҳ.

А в ф и д и й

Шаҳар қўлдан кетди.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Яна қайтади бизга

Манфаатли шартлар билан.

А в ф и д и й

Шартларга кўра!

Бир вольск бўлиб, ўз эркимча яшай олмасам,
 Бундан кейин, майли, римлик бўлайин мен ҳам.
 Шартлар эмиш! Қандай шартлар бўлиши мумкин.
 Майдон аро енгилганлар, мағлублар учун!
 Роса беш бор солишдим мен, Марций, сен билан,
 Беш бора ҳам абгор бўлиб, енгилдим дилхун.
 Яна неча учрашмайлик, саваш этмайлик,
 Тагин шунча енгилишим муқаррар, тайин.
 Мен самовий қудратларга қасам ичаман,
 Эндиги гал ўлдираман ёки ўламан.
 Ғазабимда йўқ аввалги олижаноблик.
 Мен Марцийни аввал жангда енгмоқ истардим.
 Энди қудрат билан эмас, куч билан эмас,
 Макру ҳийла билан уни синдираман, бас.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

У шайтоннинг ўзи-ку!

А в ф и д и й

Ҳа, шайтондан жасур,
Аммо ундан айёр эмас ҳийлакор эмас.
Шавкатимга шармандалик тамғасин босди,
Ўз-ўзимдан воз кечаман, қандай бўлмасин:
Яланғочми, хастами, ё ухлоқми, уйғоқ,
Қайда пайдо бўлмасин у: бутхонадами,
Капитолийдами ёки меҳроб олдида,
Ё қурбонлик соатида ёки саждада.
Уша қаҳру ғазаб ҳисси пасайган палла,—
Ҳеч қандай бир одат, ҳеч бир занглаган қонун
Менинг унга душманлигим тўсолмас зарра.
Ҳаттоки, ўз бузрукворим — отам уйда
Туғишган ўз оғам унга қалқон бўлса ҳам,
Яксон этиб меҳмондўстлик таомилини,
Юрагини кўкрагидан узмагунча то,
Тинчимасман, юрагимда босилмас алам.
Зудлик билан Қориолага бориб, аниқланг.
Не қарорга келмиш улар ва гаров қилиб,
Кимларни Рим сари энди жўнатмоқчилар.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Узинг қайга бормоқчисан?

А в ф и д и й

Жўнайман ҳозир

Шаҳар тегирмонларидан қуйи сарвзорларга,
Неча биродарлар мени кутишар унда.
Уша ёққа хабар еткиз, сени кутаман,
Токи, билай не қилишим.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Бажо этаман.

(Кетадилар.)

ИККИНЧИ ПАРДА**1-САҲНА**

Рим. Майдон.

Менений ва халқ воизлари Сициний ва Брут кирадилар.

Менений

Қоҳиндан эшитдим, кечга яқин хабарлар етиб қолади.

Брут

Қандай хабарлар?

Менений

Ҳар қалай, халойиққа манзур тушадиган хабарлар эмас, ахир, у Марцийни хуш кўрмайди-ку.

Сициний

Бунинг ҳайрон қоладиган ери йўқ: кимнинг дўст ёки дўст эмаслигини йиртқич ҳайвон ҳам билади.

Менений

Марҳамат қилиб, менга айт-чи, бўри нимани хуш кўради?

Сициний

Қўзичоқни.

Менений

Баракалла, еб-ямлаш учун уни хуш кўради, очиққан оломон олижаноб Марцийни ҳам худди ўша қўзичоқдек ямламай ютсам, дейди.

Брут

Ҳа, Марций деганинг қўзичоқнинг худди ўзи, фақат айиққа ўхшаб маърайди, холос.

Менений

Айиқ деганингча бор, лекин қўйдек ҳаёт кечиради. Мана, иккингиз ҳам кексайиб қолган кишиларсиз. Менинг бир саволимга жавоб бермайсизми?

Воизлар

Сўрай қол.

Менений

Марцийда бўлиб, сизда бўлмаган бирор қусурнинг номини айта оласизми?

Брут

Унда бўлмаган қусурнинг ўзи йўқ: истаганча бижиб ётибди.

Сициний

Айниқса, такаббурлик.

Б р у т

Мақтанчоқлик ундан ҳам кўпроқ.

М е н е н и й

Гапларингиз ғалати. Хўп, ўзингиз тўғрингизда шаҳарда — албатта, ҳамма эмас, биздек кибор кишилар орасида — қандай гаплар юриши сизларга маълумми? Хўш, маълумми?

В о и з л а р

Хўш, қандай гаплар экан?

М е н е н и й

Сиз ҳалигина такаббурлик ҳақида сўзладингиз... Айтсам, ранжимайсизми?

В о и з л а р

Йўқ-йўқ, давом этавер.

М е н е н и й

Ҳа, мободро хафа бўлсангиз ҳам, зиёни йўқ: ахир, арзимаган нарсага ҳам куйиб-пиша берасиз-ку. Шундоқ экан, ўзингизни қўйиб беринг ва истаганча аччиқлана-веринг. Хуллас, сиз Марцийни такаббур деб, таъна қиласиз, шундоқми?

Б р у т

Елғиз биз эмас.

Менений

Биламан, ёлғиз икковингиз ҳеч нарсага арзимайсиз. Аммо ёрдамчиларингиз ҳамин қадар: улар бўлмаганда-ку ҳар қадамда масхара бўлишингиз турган гап эди. Ақлингиз — ёш боланинг ақлидек, ёлғиз икковингиз кўп иш қилолмайсиз. Бироқ, ўзингизга бир назар солиб, ўз-ўзингизни бир томоша қилсангиз, ёмон бўлмасди. Ҳа, ёмон бўлмасди!

Брут

Хўш, унда биз нималарни кўрардик?

Менений

Бир жуфт ярамас, кеккайган, безбет, ўжар воизни — жўнгина қилиб айтганда, Рим ҳали ўз тарихида кўрмаган бир жуфт аҳмоқни кўрган бўлардингиз.

Сициний

Биз ҳам сени биламиз, Менений.

Менений

Ҳа, мени, илитилган, аммо бир қатра ҳам Тибр суви қўшилмаган бир қадаҳ майни симиришдан тап тортмайдиган аслзодаларнинг энг хушчақчағи деб билишадди. Гадойнинг дийдиёсидан ўпкаси тўлади, чақмоқтошнинг пилигидек дарров ўт олади, тонгнинг аврасидан ҳам кўра, туннинг астари билан кўпроқ танишлиги бор, деб менга маломат қилишади, холос. Мен ичимда гина-кудурат сақламайман: дилимдаги тилимда. Хўш, борингки, сиздек иккита давлат арбобини учратиб қолган эканман (*сизни ликурелар деб атаб бўлмай-*

ди, албатта!) ва сиз тутган косадан кўнглим айниётган экан, тортинмай, бемалол афтимни буриштиравераман. Сўзингизнинг ҳар бир оҳангидан эшшак ҳанграши эшитилиб тураркан, жаноблар, сиз оқилона сўзлаясиз, деб эътироф этолмайман. Бошқалар сизни обрўли ва жиддий кишилар деб аташаркан, жим тураман, лекин улар юзингиздан самимият ёғилиб туради, дейишса, буни қип-қизил ёлғон, деб айтаман. Булар, албатта, сизга юриш-туришимдан аён, аммо бундан, сиз мени яхши биласиз, дейиш тўғри бўлармикан? Сўқир заковатингиз билан менда нечук қусурлар кўрдиргизким, сени яхши биламиз, деб шунчалар кўкрак керасиз?

Б р у т

Сен нима десанг, деявер, бари бир биз сени яхши биламиз.

М е н е н и й

Сиз мени ҳам, ўзингизни ҳам ва умуман, бошқа бирор нарсани ҳам билмайсиз. Ҳар қандай жулдурвоқининг қаршингизда эгилишидан хурсанд бўласиз. Апельсин сотувчи хотин билан майхона эгасининг жанжалини уззукун муҳокама қилиб, арзимаган баҳона билан эртага қолдирасиз. Даъвогарларни тинглаётганда қорнингиз санчиб қолса борми, юзингиз масхарабоз башарасидек бужмайиб кетади, сабрингиз чидамай, бақириб-чақириб ўзингизга тувак талаб қиласиз, ишни тагин ҳам чувалаштириб, жуфтакни ростлайсиз. Сизнинг даъвогарларни келиштириш усулингиз битта: айбсизни ҳам, айбдорни ҳам бирдек муттаҳам деб ҳақоратлаш вассалом. Нимасини айтай, жуда ҳам антиқа улфатларсиз-да!

Брут

Бўлди, бас дастурхон устида маҳмадоналигинг бизга маълум, аммо Капитолийда — бу ҳунаринг кетмайди.

Менений

Сиз бедаволарни бот-бот учратганда борми, ҳаттоки ўша коҳинлар ҳам кулишга ўрганган бўларди. Сиз ирод этган энг аъло нутқлардан ҳам соқолингизнинг силкиниши маънолироқ туюлади, гарчи ўша соқолингиз учун тикувчининг болиши ҳам, эшакнинг тўқими ҳам хайф. Тағин сиз Марций такаббур деб шикоят қиласиз! Ахир у, энг камда ўша Девкалиондан бошланиб, тузукроқлари отамерос жаллод бўлиб ўтган барча аждодларингиздан баланд туради. Хўп, омадингизни берсин, сиздек фуқаро пешволари билан гапни чўзавериш мияни ахлатга тўлдиради. Бас, хайр-маъзуримни қабул қилаверинг.

Брут ва Сициний саҳнанинг ичкарасига чекинадилар. Волумния, Виргилия, Валерия киришади.

Хўш, нима гап, оймўма бўлиб ерга қўнган гўзал, олижаноб ва мусаффо санамларим? Бесабр нигоҳингизни қаёқларга тиккансиз?

Волумния

Муҳтарам Менений, ўғлим Марций Римга яқинлашиб келяпти. Утинаман, бизни йўлдан қўйма.

Менений

Нима? Марций қайтпти?

Волумния

Ҳа, муҳтарам Менений, у буюк шон-шуҳрат қучиб қайтапти.

Менений

(қаллогини ҳавога отиб)

Менинг қаллогим ва менинг шукронамни қабул эт, Юпитер! Наҳотки, чиндан ҳам Марций қайтаётган бўлса?

Виргилия ва Валерия

Ҳа-ҳа, чиндан ҳам.

Волумния

Кўряпсанми, манави, унинг менга ёзган хати, бошқаси — сенатга, учинчиси — сенга, ҳа, унинг мактуби сени уйингда кутиб турипти.

Менений

Уҳ-ҳў, бугун менинг уйимда ҳамма рақсга тушади-ган бўпти. Менга хат йўллагани ростмикин?

Виргилия

Ишонавер, ўз кўзим билан кўрдим.

Менений

Менга мактуб! У менинг соғлигимни роса етти йилга мустаҳкамлайди ва мен табибимнинг бурнини

ерга ишқайман. Бундоқ мўъжиза қаршисида Жолиниснинг энг асл дориси ҳам икки пул, ёки нари борса, отларнинг ичагини ювадиган сургининг худди ўзи. Ҳа, дарвоқе, Марций яраланганми? У уйга ҳеч қачон бешикаст қайтмаган.

В и р г и л и я

Оҳ, йўқ, йўқ!

В о л у м н и я

Албатта яраланган ва бунинг учун мен тангриларга шукрона айтаман.

М е н е н и й

Агар яралари оғир бўлмаса, мен ҳам тангриларга шукур дейман. Ҳа, яралар унга ярашади. Хуллас, ғалаба унинг чўнтагида денг?

В о л у м н и я

Йўқ, Менений, чўнтагидамас, манглайда. У Римга учинчи бор гултож кийиб қайтпти.

М е н е н и й

У Авфидийни яхшигина хирпалаган бўлса керак?

В о л у м н и я

Тит Ларцийнинг ёзишича, улар яққама-яққа жанг қилишган, Авфидий қочган.

Менений

Номусга онт ичиб айтаманки, у тўғри иш қилган. Уз вақтида қочиб қолмаганда, Марций унинг шундоқ титирғини чиқарардики, Қориола сандиқларида ётган ҳамма олтинларни берганда ҳам мен унинг ўрнида бўлишни истамасдим. Ҳа, сенат бу гаплардан хабардорми?

Волумния

Юринг, азизларим. (Мененийга.) Ҳа-ҳа. Сенат саркарда Қоминийдан мактуб олди. Унинг ёзишича, юришда қозонилган шон-шуҳратнинг ҳаммаси менинг ўғлимга тегиш. Бу галгиси унинг олдинги жасоратларидан ҳам ошиб тушган.

Валерия

Дарҳақиқат, унинг ишларини мўъжиза, деб айтмоқдалар.

Менений

Мўъжиза? Уларнинг чин мўъжиза эканлигига мен кафилман.

Виргилия

Чинлигини худолар ёрлақасин!

Волумния

Чинлигини? Қим уларни чин эмас, дейди!

Менений

Чинлигимиз? Мен қасам ичаман.— Хўш, у қаеридан яраланган? (Унга яна яқинлашган воизларга қараб.) Салом, муҳтарам зотлар! Марций қайтяпти-ку, энди унинг яна ҳам димоғдор бўлишига асослари бор. (Волумнияга) Хўш, у қаеридан яраланган?

Волумния

Елкасидан ва чап қўлидан. Энди у консулликни дов этиб, халққа кўрсатса, арзигулик чандиқлари бор. Тарквиний босқинини даф этишганда Марций етти жойидан яраланган эди.

Менений

Битта — бўйнидан, иккита — сонидан. Жами туқ-қизта эди шекилли.

Волумния

Манави юришгача унинг йигирма бешта яраси бор эди.

Менений

Демак, улар энди йигирма еттитага етибди.— Ҳар битта яраси — битта душманга қабр.

Саҳна ортида қичқириқлар ва қарнайлар садоси.

Эшитяписизми? Қарнайлар!

В о л у м н и я

Бу Марцийдан мужда. Чунки ҳар бир қадамда
 Қувонч кутиб, кузатади уни кўз ёши.
 Қўлларида ўлим руҳи топмиш тажассум,
 Бир силтаса бўлди — тутдай тўкилар ғаним.

Карнайлар садоси.

Коминий ва Тит Ларций, улар ўртасида бошига эман
 буторидан гултож кийган Қориолан, уларнинг ортидан лаш-
 карбошилар, жангчилар ва жарчи киради.

Ж а р ч и

Рим, эшитгил, Қориоланинг дарвозасини
 Мардлик билан танҳо ўзи олди Кай Марций.
 Шунинг учун аввалги қўш номи устига
 Қориолан, деб учинчи бир номни олди у.
 Хуш келибсан. Қориолан!

Карнайлар чалинади.

Ҳ а м м а

Хуш келибсан, Қориолан!

К о р и о л а н

Бас, етарли! Бу нарсалар менга ёқмайди.
 Утинаман...

К о м и н и й

Ана, онанг келяпти.

К о р и о л а н

О!

Мен биламан, тангрилардан бу омадларни
 Қим тиланиб олган.

(Тиз чўкади).

В о л у м н и я

Тургил, эй қаҳрамоним,
Менинг Марсий жигарбандим, Қай баҳодирим,
Янги жасоратларингга бугун янги ном...
Нима эди? Кориолан. Шундайми, жоним,
Қара, ана рафиқанг ҳам шу ерда.

К о р и о л а н

Салом,
Менинг гўзал паривашим, менинг сокинам!
Галабамга боқиб, нечук кўз ёш тўкасан?
Ҳа, мабодо тирик эмас, тобутда қайтсам,
Кулармидинг... Бугун йиғи-аза, азизам,
Кориолалик беваларга ва оналарга
Ярашади.

М е н е н и й

Шараф бергай тангрилар сенга!

К о р и о л а н

Тирикмисан, дўстим?

(Валерияга)

Мени маъзур тут, хоним...

В о л у м н и я

Билмай қолдим, саломлашай ким билан!

(Коминийга)

Салом,
Саркардамиз, эсон-омон қайтган ботирлар!

М е н е н и й

Бир эмас, минг салом бўлсин сизга беназир!
Кулишга ҳам, йиғлашга ҳам ҳозирман. Кўнглим
Ҳам қувонч, ҳам қайғу билан тўла. Ассалом!
Кимки хурсанд эмас экан ташрифингизга,
Бошларига лаънат тоши ёғилгай тамом.
Ардоқлаши лозимдир Рим учовингизни,
Гарчанд, унда қовжираган ўт-шумғиялар
Учрайдики, алп руҳингиз ёқмас бир қадар.
Нима бизга улар! Салом сизга, ботирлар!
Не қилсанг ҳам газанда ўт — доим газанда,
Аҳмоқ эса — аҳмоқ.

К о м и н и й

Доим тўғри сўздир у.

К о р и о л а н

Ҳамиша ва ҳамма жойда Мененийдир у.

Ж а р ч и

Олга! Қани, йўл бўшатиңг!

К о р и о л а н

(Волумния ва Виргилияга)

Қўлингиз беринг.

Азиз остонамизга бош қўйишдан олдин.

Аслзодларимизга таъзим этайин.

Ҳурмат-иззатлари учун айтай ташақкур.

В о л у м н и я

Тилакларим бажо бўлди барчаси, шукур.
 Дуоларим ижобатга ўтдилар тайин.
 Елғизгина битта орзу-армоним қолди,
 Рим руёбга чиқаради бунисени ҳам.

Қ о р н о л а н

Уз эркимча унга хизмат этганим афзал
 Ҳоким бўлиб, то оломон иродаси-ла
 Иш тутгандан.

Қ о м и н и й

Қани, юрдик Капитолийга.

Карнайлар ва бургулар чалинади.
 Тантанали юриш билан йироқлашадилар. Брут ва Сикстий олдинга чиқади.

Б р у т

Ҳамма уни сўзлар. Сўқир кўзлар ҳам ҳатто
 Унга бир бор қараш учун тақмиш кўзойнак.
 Йирглаётган чақалоқни унутиб буткул,
 Энага ҳам у тўғрида бидирлар фақат,
 Ошпаз хотин пешбандини бўйнига осиб,
 Даричадан бақраяди. Тимлар, дўконлар,
 Остона ва эшикларда оломон тиқин;
 Томларда ҳам бекорчи халқ тизилиб турар.
 От устида анқаяди аравакашлар,
 Қай томонга назар солма — калла, башара
 Фақат уни бир кўришга ошиқар кўзлар.
 Ҳатто тарки дунё қилган коҳинлар бугун
 Тиқилинчда инқиллашиб, чўзишар бўйин.

Ипакларга ўранишиб хонимлар гулгун
 Юзларининг худди оқу қизил жойидан.
 Шамолларга ўптиришар. Қўчалар гавжум.
 Унинг вужудига сингиб бир қодир худо,
 Гўё унга берган каби жозоба, жило.

Сициний

Аминманки, у яқинда консул бўлади.

Брут

Унда бизга фақат ётиб ухлаш қолади.

Сициний

Ҳоким бўлиб, телбаларча иш тутади у,
 Ёмон бошламади, аммо тугатар ёмон.
 Бор нарсадан жудо бўлар.

Брут

Бўлсайди кошки!

Сициний

Биз воизи, тарафкаши бўлган оломон
 Сал баҳона бўлдими, бас, оловланади.
 Унутади унинг шону шавкатларини,
 Ҳур, кечаги душманлигин эсга олади.
 Оломонга Марций кибри баҳона бўлар.

Брут

Қасам ичиб, ўзи менга айтди, мабодо
 Қонсул бўлмоқ истаса у, сайлов пайтида

Халқнинг сассиқ овозига эришмоқ учун
 Ювошликнинг йиртиқ-ямоқ либосин кийиб
 Бозор аро кўз-кўз қилмас ўзини ўзи
 Ва одатга кўра яра-чандиқларини
 Халойиққа кўрсатмагай.

Сициний

Буниси тузук!

Брут

Яна шуни қўшиб қўйди, киборлар агар
 Консул бўлгин дея унга ялинишмаса
 Умуман у консулликка қиё боқмагай.

Сициний

Хўб аломат! Фақат унга тилагим шундай:
 Бузмасдан, шу қасамида турсин.

Брут

Бузмагай.

Сициний

Бу маҳв этар уни, худди биз истагандай.

Брут

Ё биз уни қулатамиз, ёки бўлмаса,
 Бизнинг ҳокимият қулаб, топади барҳам.
 У авомга нафрат билан боқарди ҳар вақт,
 Ва қўлидан келса агар, аямай уни,
 Юк ортилган хачирларга айлантларди,

Уни эрку ихтиёрдан этарди маҳрум,
 Кимки халқни ёқлар бўлса, ёпарди оғзин.
 Негаки, у халойиқни ақлу идрокда
 Қўшиндаги туядан ҳам тубан деб санар
 Боқиш керак — юк ташишга ярайди чунки,
 Бироқ, оғир юк остида йиқилганда-чи,
 Саваш керак, деб ўйлайди ва биз шуларни
 Бутун халққа айтишимиз керак шу кунда.

С и ц и н и й

Қибри билан халойиқни қилгач ҳақорат
 Бу гапларни уқдирамиз авомга такрор,
 Бу узоқмас ва эмасдир унча ҳам мушкул.
 Биласан-ку, оломонга Марцийни қайраш
 Итни қўйга гижгижлашдек, қулай ва енгил,
 Халойиқ гув ёнар қуруқ-ўтинга ўхшаб,
 Ва умрбод бадном қилар уни.

Ч о п а р киради.

Б р у т

Нима гап?

Ч о п а р

Капитолий эшигига сизни чорлашар,
 Марций консул бўлар, деган овозалар бор.
 Унда одам қалин: карлар кўрмоқ истайди,
 Кўрлар уни эшитмоққа интиқар бу дам.
 Онахонлар, қиз-жувонлар унинг йўлига
 Рўмолларин ташлашмоқда пайандоз қилиб.
 Юпитернинг ҳайкалига сиғинган каби,
 Ҳамма унга таъзим бажо этмоқ истайди.
 Қалпоқлар ҳам иргитилиб ҳавога бирдай,

Олқишларнинг гулдуриси кўкни ёргудай.
Бувақаси бўлмаган.

Б р у т

Юр, Капитолийга!
Ишга тушсин кўзларимиз, қулоқларимиз,
Юрак эса кутиб турсин.

С и ц и н и й

Мен сенга ҳамроҳ.

(Кетадилар.)

2-САҲНА

Уша жой. Капитолий.
Курсилар учун ёстик кўтариб икки хизматкор киради.

Б и р и н ч и х и з м а т к о р

Қани, қимирла тезроқ, ҳали-замон келиб қолишди.
Консулликка ўзи неча киши даъвогар?

И к к и н ч и х и з м а т к о р

Айтишларича, уч киши. Лекин Кориолан сайлаш-
шига ҳамманинг ишончи комил.

Б и р и н ч и х и з м а т к о р

Унинг мардлиги бор, фақат ўлгудек димордор ва
оддий халқни хуш кўрмайди.

Иккинчи хизматкор

Қўйсанг-чи! Не-не димоғдорлар халққа хушомад қилишади, лекин бари бир халқ уларни севмайди, не-гадир бошқаларни севади. Демак, шундоқ дейиш мумкин: халқ сабабсиз севади ва асоссиз нафратланади. Кориолан буни тушунади, халқ севадими, севмайди-ми — унга бари бир. Олижаноб ва ростгўй одам бўлгани учун буни яширмайди ҳам.

Биринчи хизматкор

Халқнинг севиш-севмаслиги бирдай бўлганда у четда турар, халққа яхшилик ҳам, ёмонлик ҳам қилмасди. Лекин у халқ нафратини қозонмоқчидай ҳаракат қилади ва буни душманларига кўрсатиш учун ўлибтирилади. Халқ нафратига интилиш бу ўзинг нафратланадиган одамлар меҳрига муяссар бўламан деб хушомад қилишдан ҳам баттар.

Иккинчи хизматкор

У ватанга чинакам хизмат қилди. Унинг мартабага миниши ҳам айтишга арзигулик бирор иш қилмай, ҳурмат қозониш учун нуқул халққа таъзим ва хушомад қилган кўпларга нисбатан анча мушкул бўлди. Кориолан ўз шон-шуҳратини кўзларга, жасоратларини қалбларга шу қадар нақшладикки, индамай жим туриш ва буни эътироф этмаслик нонкўрлик бўлур эди. Уни фақат ёвуз ва риёкор кишигина ёмонотлиқ қилади, аммо ундайларга ҳеч ким қулоқ осмайди.

Биринчи хизматкор

Хўп, бу ҳақда бас қилайлик. Қўриб турибман: у ҳақиқатан ҳам ҳурмат қилишга арзигулик одам. Қани, йўл бўшат, сенаторлар келишяпти.

Карнайлар чалинади.

Консул Коминий, унинг изидан ликторлар, Менений, Кориолан, сенаторлар, Синиций ва Брут киришади. Сенаторлар ўз ўринларига ўтиришади. Кориолан тика туради.

Менений

Ларций Римга чақирилиб, ёвлар хуружи
Охирига етган ушбу айёмда энди
(*Шу туфайли жамоат жам бўлдик бу ерда*)
Ватан учун шунча жавлон урган бир жонни
Тақдирлашни ўйламоққа тўғри келади.
Шунинг учун сўрайманки, азиз оталар,
Бунда ҳозир бўлган консул, ғолиб саркарда
Қай Марцийнинг ишларидан этсин ҳикоят.
Кориолан шу ердадир, биз унга шояд
Кўрсатолсак, эҳтирому иззатимизни,
Хизматига яраша бир тарзда...

Биринчи сенатор

Коминий,
Ҳаммасини бир-бир айтиб, аён айлаким,
Биз муносиб тақдирлашга тайёрмиз, фақат
Мукофотга Рим маблағи етишмас балким.

(*воизларга*)

Сиздан тилагимиз шуки, халқ вакиллари,
Қамоли эҳтиром ила қулоқ солгайсиз.
Сўнг дўстона нутқ ила қароримизни
Халқ олдида қўллагайсиз, қувватлагайсиз.

Сициний

Биз умумий бир битимга интилиб ақтан,
Ушбу йиғин қаҳрамони бўлган бир зотни
Иззатлашга шаймиз.

Брут

Лекин унинг ўзи ҳам
Халқни иззатлашни бир оз одат этсайди,
Кўпроқ иззат кўрармиди.

Менений

Брут, вайсама!
Сўзинг бекор. Жим турганинг афзал эди. Хўш,
Коминийни тинглайсанми?

Брут

Тинглайман, лекин
Мени сўкканингдан кўра, мен уни бир оз
Ҳақиқатга қаратганим афзал эмасми?

Менений

У халқингни хуш кўради, севади, фақат
Бир тўшакда ухламайди ётиб у билан,—
Хўш, Коминий, сўзла.

Кориолан қетмоқчи бўлади.

Кетма, шунда тура тур.

Биринчи сенатор

Кориолан, ишларингни таърифлашаркан,
Ножоиэмас уни бирпас эшитсанг. Утир.

Кориолан

Отахонлар, маъзур тутинг яраларимни
Қандай қилиб орттирганим тинглашдан кўра
Жароҳатни шифолашим фойдалироқдир.

Брут

Магар сўзим сени бир оз чўчитдим?

Кориолан

Йўқ.

Мен ҳеч қачон зарбалардан тап тортмаганман,
Аммо қуруқ сўзбозликдан кўпинча қочдим.
Сен хушомад этмадинг, бас, хафа қилмадинг,
Мен халқингни севмайманмас, севаман, лекин
Фақат унинг баҳосига яраша.

Менений

Утир.

Кориолан

Менинг ўша арзимаган хизматларимнинг
Мақтовини ялпайганча тинглашдан кўра,
Кун тирнга ўзни тоблаб, жангларни ўйлаб,
Гоҳ бошимни қашиганим афзал минг карра.

(Кетади.)

Менений

Халқнинг вакиллари, айтинг, нечук суйкансин
У сизнинг бир тўда юпун, тўпорингизга

(Мингдан иккиси ҳам мўътабар, деб саналмас),

Баски, ҳатто ўз ишининг мақтовларидан
Улимга тик қарамоқни афзал кўраркан,
Қандай қилиб, суйкансин у?— Бошла, Қоминий.

Қоминий

Сўзим ожиз. Қориолан жасоратини
Қандай қилиб чизади у?— Чин бўлса агар
Эр кишини безайдиган фазилатлардан
Энг олийси — матонату мардлик, деган гап,
Оламаро тенги йўқдир Қориоланнинг
У ўн олти ёшга кирган пайтларидаёқ
Тарквиний Римга юриш бошлаган айём
Жангда не-не ботирларни йўлда қолдирди.
Уша пайтга шонли ботир, ҳукмдоримиз
Ўзи кўрмиш ҳали мурти сабза урмаган
Амазонка янглиғ Марций қотма ўспирин
Шоп мўйловли ғанимларни тирқиратганин,
Римликларнинг бири яраланганин пайқаб
Кўкрагини унга қалқон қилиб тўсароқ,
Бир ҳамлада ўлдирганин уч саркардани,
Саҳнада-ку қиз ролини ўйнаса — раво,
Лекин Тарквиний билан тўқнашган чоғи,
Уни худди оёғидан чалиб, йиққани,
Эрлар ичра кийди шунда биринчи гултож
Ва эр янглиғ ёшликка ҳам кирмиш мардона.
Денгиз каби тўлиб-тошиб, замондошларин
Нишондорлик умидидан бенасиб айлаб
Елғиз ўзи голиб чиқмиш ўн етти жангда.

Ниҳоят, у Қориола остонасида,
 Ҳам шаҳарда шундоқ қаттиқ жанглар қилдики,
 (Бу ишларнинг таърифига менда сўз қайда!)
 Қочоқларни ортга бурди, юраксизларга
 Шахсан ўзи майдон аро намуна бўлиб
 Мудҳиш жангни айлантирди оддий эрмакка.
 Кема тиғи сув ўтини ёриб боргандай,
 Улим учун муҳр бўлган шамшири билан
 Ғанимларнинг сафларини ёриб, эзгилаб,
 Бошдан-оёқ жароҳатга ботган бўлса ҳам,
 Ажал қичқириги учиб ҳар ҳамласидан,
 Қориолага танҳо ўзи бостириб кирди,
 Унинг дарвозаларини бўяди қонга.
 Соғ-саломат чиқишга ҳам яна улгурди,
 Сафдошлари билан яна ўша қўрғонга —
 Чақмоқ каби ёриб кириб, таслим айлади.
 Йироқдаги жанг шовқинин илғаб шу маҳал,
 Бор кучини тўплаб, йиғиб иродасини,
 Вольскларнинг галасига отилди тағин,
 Туташ-туташ мурдаларнинг устидан юриб,
 Майдон аро солди яна қирғин-қабоҳат.
 Қонга ботиб, жанг қилишни қўймади асло,
 Шаҳар буткул таслим бўлиб ва жанг майдони
 Тўла-тўқис бизнинг қўлга ўтмагунча то.

Менений

О, шавкатли баҳодир!

Биринчи сенатор

У батамом арзир

Бизнинг иззат-эҳтиромга.

Қоминий

Рад айлади у
 Улжаларни, қимматбаҳо инъом-эҳсонни.
 Уларга нақ тупроқ билан тенг деб қаради.
 Сўрар экан, арзимас бир нарса сўради.
 Гўё унга жасоратнинг ўзи — мукофот,
 Гўё ҳар гал майдон аро тикаркан жонин.
 Шундан ўзи мамнун.

Менений

Қандай олижаноб у!
 Айтнинг олиб киришсин.

Биринчи сенатор

Ҳа, чорланг бу ёққа
 Кориоланни.

Хизматкор

Ана, унинг ўзи келмоқда.

Кориолан киради.

Менений

Кориолан, сени сенат яқдиллик билан
 Консулликка кўтаради.

Кориолан

Хизмат қиламан
 Сенатга мен ҳаётим ва шамширим билан.

Менений

Энди эса одатимиз ҳукмига кўра
Халойиққа қараб нутқ ирод этгайсан.

Кориолан

Изн беринг, шу одатни четлаб ўтайин.
Халқ олдида, ахир, яримяланғоч туриб,
Жароҳатларимни бир-бир санаб, оҳ уриб,
Менга овоз берингиз, деб айтишим қийин.
Ўтинаман, шу нарсадан мени қутқаринг.

Сициний

Консулни халқ сайламаса, қонуний бўлмас,
Одатни ҳам бузишингга йўл қўймайди у.

Менений

Ўтинаман, халойиқнинг гашига тегма,
Рноя қил шу қадимий одатга ҳам, то —
Салафларинг каби ушбу олий рутбани
Бутун қондаси билан қабул этгайсан.

Кориолан

Хижолатдан қизараман, бу ҳолатимни
Халқ кўрмаса бўлар эди.

Брут

(Сицинийга)

Тинглаяпсанми?

Кориолан

Хўш, оломон олдида мен кўпик сочайми:
«Ундоқ қилдим, бундоқ қилдим»,— дея яширмай,
Кўрсатайми битаётган яраларимни
Гўёки мен ўшаларнинг овозини деб,
Яраланган каби...

Менений

Етар, қайсарликни қўй.—
Воизлар, биз топширамыз, қароримизни
Бориб, халойиққа маълум қилингиз дарҳол.

(Кориоланга)

Олиҳиммат консулимиз, яша, бахтли бўл!

Сенаторлар

Кориолан, бахтиёр бўл! Сенга шарафлар!

Карнайлар чалинади.

Сициний ва Брутдан бошқа ҳамма чиқади.

Брут

Кўрдингми, у халққа қандай кўз билан қарар!

Сициний

Буни ҳамма тушунмоғи керак. Муқаррар,
Жирканса ҳам, аммо халқдан сўрар, негаким,
Сўраганин беради халқ.

Брут

Қани, юрамыз,

Бозор майдонида бизни кутар халойиқ,
Бориб, унга ҳамма гапни айтиб берамиз.

Кетишади.

3-САҲНА

Уша жой. Йигин.

Етти-саккизгача шаҳарлик киради.

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, нима қипти: овоз беришимизни сўраса, йўқ де-
маймиз, берамиз.

Иккинчи шаҳарлик

Аммо истасак, йўқ дейишимиз ҳам мумкин.

Учинчи шаҳарлик

Албатта, шундай қилишга ҳаққимиз бор, лекин шундай қилиб, ҳақли бўлолмаймиз: у ўзининг жароҳатларини кўрсатиб, жасоратларидан сўзлар экан, биз тилимизни ўша жароҳатларга тикиб олиб, гапни ўшандан бошлаймиз. Ҳа, у ўз олижаноб ишларидан сўзласа-ю, бунга жавобан миннатдорлик билдирмай, пасткашлик қилсак тўғри келмайди-да! Нонкўрлик бу — қабоҳат. Нонкўр халойиқ ҳам — қабоҳатли махлуқнинг худди ўзи. Баски, халойиққа мансуб эканмиз, биз ҳам ўша махлуқнинг биттаси бўлиб қолаверамиз.

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, бизни ҳозир ҳуда-беҳудага махлуқ деб аташни расм қилишган. Эсларингда борми, ғалла деб исён кў-

тарганимизда унинг ўзи ҳам бизни кўп бошли авом,
деб сўкишдан уялмаган эди.

Учинчи шаҳарлик

Кўплар бизни шундоқ деб аташган: биримизнинг бошимиз қора, бошқамизники малла, учинчимизники қўнғир, тўртинчимизники эса тепакал ё кал бўлгани учун эмас, ақлу идроклармиз хилма-хил бўлгани учун шундай дейишган. Борди-ю, ақлларимиз бир бош чаногидан сакраб чиқишганда ҳам, чор тарафга — шимол, жануб, шарқ, ғарбга қараб учиб кетишар, тиккасига юриб, битта доирага тушиб қолишар, аммо ўша доиранинг турли нуқталарида ҳаракат қилишар эди.

Иккинчи шаҳарлик

Шунақами? Хўш, айт-чи, унда менинг ақлим қаёққа учарди?

Учинчи шаҳарлик

О, сенинг ақлинг бошингдан осонликча чиқолмасди, негаки, у жуда парчинлаб ташланган, борди-ю, бир бало қилиб чиққанда ҳам эҳтимолки, жанубга қараб учган бўларди.

Иккинчи шаҳарлик

Нега энди жанубга қараб?

Учинчи шаҳарлик

Туманда эриб кетиш учун: тўртдан уч ҳиссаси қўланса буғлар билан қоришиб кетар, фақат бир ҳис-

саси ортига қайтиб, сенга хотин топишда кўмаклашган бўларди.

Иккинчи шаҳарлик

Ҳазилигини қўймадинг-қўймадинг-да. Ҳа, майли, давом эттир.

Учинчи шаҳарлик

Хўш, қароримиз қандоқ бўлди? Унга овоз берамизми, йўқми? Бари бир бефойда: кўпчилик унинг тарафида. Менинг фикрим бундоқ: агар у халқ билан сал юмшоқроқ муомала қилса борми, ундан муътабар зот бўлмас эди.

Фақирлик кийимини кийган Кориолан ва Менений киришади.

Мана, у фақирлик либосини кийиб келяпти. Эътибор беринг-а, у биз билан қандай гаплашаркин. Оломон бўлиб боришимиз шартмас: унинг қошига биттадан, иккитадан, учтадан бўлиб борайлик. Токи ҳар биримиздан алоҳида-алоҳида сўрасин ва биз ўз тилимиз билан овоз бериш шарафига муяссар бўлайлик. Қани, ортимдан юринглар, мен сизларга унинг ёнидан қандай қилиб ўтиш кераклигини кўрсатаман.

Ҳамма

Розимиз. Кўрсат.

Шаҳарликлар кетишади.

Менений

Йўқ, сен сира ҳақ эмассан: кўп олий зотлар Бу одатга бўйсунмишган.

Кориолан

Хўш, нима дейман?

«Менинг дўстим...» дейманми. Йўқ, вабо кўтарсин!
Тилим туша қолмас, ахир, бундай оҳангга,
«Мана, жароҳатларни кўр, дўстим! Ватанга
Хизмат қилиб мен буларни орттирдим фақат.
Ноғоранинг гумбуридан оғайнцларинг
Пода каби бўкиришиб, қочиб қолганда!»

Менений

Е фалак! Йўқ, бундай дема. Хизматларингни
Эсламоқни сўра.

Кориолан

Мен-а? Ушалардан-а?

Даф бўлишсин! Унутишсин мени тамоман,
Қоҳинларнинг йиллар бўйи фазилат деган
Сўзларини бир нафасда унутишгандай.

Менений

Сен қайсарлик билан ишни бузиб қўясан,
Утинаман, улар билан очиқ чеҳра бўл.

Менений кетади.

Кориолан

Очиқ чеҳра? Булар аввал кир тишларини
Тозалашсин, бетларини чайиб олишсин.

Иккита шаҳарлик киради.

Иккитаси келаётир, мана, бир йўла.

Учинчи шаҳарлик ҳам киради.

Мен бу ерда нега турганлигимни сиз, албатта, биласиз.

Учинчи шаҳарлик

Биламиз, биламиз. Лекин шундоқ бўлса ҳам айт-чи, сени бу ёққа нима бошлаб келди?

Кориолан

Менинг ўз хизматларим.

Иккинчи шаҳарлик

Сенинг ўз хизматларинг?

Кориолан

Ҳа, бироқ мен бу ёққа ўз хоҳишим билан келмаганман.

Учинчи шаҳарлик

Бу деганинг нимаси?

Кориолан

Мен ўз хоҳишим билан ҳеч қачон гадодан садақа сўрамаган бўлардим.

Учинчи шаҳарлик

Лекин унутмагилки, биз сенга бирор нима берар эканмиз, сендан ҳам бирор нима олишдан умидвор бўламиз.

Кориолан

Жуда соз. Унда шартта айта қол: сизда консуллик мансабининг баҳоси қанча?

Биринчи шаҳарлик

Унинг баҳоси — дўстона илтимос.

Кориолан

Дўстона? Бўлмаса, марҳамат қил. Менга овозингни бера қол, ошнам, бирор кун хилватда жароҳатларимни кўрсатарман.

(Иккинчи шаҳарликка)

Сен ҳам, ошнам, овозингни бера қол. Хўш, нима дейсан?

Иккинчи шаҳарлик

Овозим сеники, шавкатли ботир.

Кориолан

Бўпти, келишдик! Мана мен ўзимга иккита қимматли овоз тиланиб олдим. Садақа учун ташаккур. Саломат бўлсинлар.

Учинчи шаҳарлик

Ажаб ғалати, тушунмайсан киши.

Иккинчи шаҳарлик

Яна бир карра тўғри келганда борми... Ҳа, энди булар иш бўлди.

Учала шаҳарлик ҳам кетишади.
Бошқа икки шаҳарлик киради.

Қориолан

Агар консул бўлишимга майлингиз бўлса, менга овоз беринг. Кўриб турибсиз, одатга риоя қилиб кийинганман.

Тўртинчи шаҳарлик

Сен ватанга ҳалол хизмат қилдинг, лекин хизматинг ҳалол эмас эди.

Қориолан

Бу нима, топишмоқми?

Тўртинчи шаҳарлик

Сен ватан душманларининг додини бердинг, ватан дўстларини эса чаён бўлиб чақдинг: сен оддий халқни ҳеч қачон севмагансан.

Қориолан

Демак, дуч келган ҳар кимса билан оғиз-бурун ўпишмаганим учун ҳам мени кўпроқ қадрлашинг керак. Гапнинг сирасини айтганда, мен тутинган оғам — халойиққа унинг қимматли эътиборини қозониш учун суйканишга тайёрман, фақат унга суйкансамгина у мени ҳурматлашга рози бўлади. Донишманд халқ учун очиқ кўнгилдан ҳам кўра, эгилган бўйин азизроқ экан, мен халққа хуш ёқадиган баъзи бировлардек эгилиброқ таъзим қилишни, башарамга ёқимтой тус беришни ўрганиб оламан, хуллас, ўтганга ҳам, қайтганга ҳам

эгилавераман. Шунинг учун сизлардан сўрайман: мени консул қилиб сайланглар.

Бешинчи шаҳарлик

Бизга дўст бўласан, деб умид қиламиз ва сенга бажонидил овоз берамиз.

Тўртинчи шаҳарлик

Ахир, сен ватанни деб жанг қилиб, неча бор ярангансан.

Кориолан

Баски, сен буни билар экансан, уларни кўрсатиб ўтирмайман. Овозингиз мен учун фоят қимматли, оптиқ банд этмайман, хайр.

Иккала шаҳарлик

Астойдил тилагимиз шуки, таигрилар сенинг бахтингни берсин!

Кетишади.

Кориолан

Овозлари хуш ёқади менга нақадар!

Йўқ, оч қолиб, силлам қуриб, ўлганим афзал

Ўз ҳаққимни тиланчидек тилаб олгандан.

Дик ва Хобнинг икки пулга қиммат овозин*

Нега энди жулдур кийиб сўраб турибман?

* Дик — Ричарднинг, Хоб-Робертнинг қисқартиб айтилиши. Шекспирнинг қадимий Рим тарихидан олиб ёзилган бошқа асарларида ҳам шундай инглизча номлар учраб туради. (Тарж.)

Нега десанг, таомилнинг талаби шундай!
 Ҳар борада таомилга бўйсунаверсак
 Асрларнинг чангини ким арта оларди,
 Ҳақиқатни хатолару янглишлар тоғи
 Босиб қолар эди буткул. Бас, шундоқ экан,
 Масхарабоз бўлиб бунда тургандан кўра,
 Яхшимасми бу эъзозу бу мартабани
 Таомилга чидаганга армуғон этсам?
 Йўқ, чидадим мен шунчалар шармандаликка,
 Сўнггигача сабот билан чидайман яна.

Я н а у ч ш а ҳ а р л и к к и р а д и .

Мана, тагин учта овоз.—
 Сиздан сўрайман,
 Менга овоз беринг. Ахир шуни деб ёлғиз
 Мен жанг қилдим, қонлар тўкдим шуни деб ёлғиз.
 Узоқ тунлар ухламадим шуни деб ёлғиз.
 Ҳа, шуни деб ўн саккиз бор жангда қатнашиб,
 Худди йигирма беш марта ярадор бўлдим.
 Қатта-кичик ишлар қилдим шуни деб ёлғиз.
 Утинаман сиздан, менга овоз берингиз,
 Мен чиндан ҳам истаяпман консул бўлишни.

О л т и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳа, у мардона жанг қилди. Ҳалол одамларнинг
 ҳеч бири ундан ўз овозини аямайди.

Е т т и н ч и ш а ҳ а р л и к

Майли, консул бўла қолсин. Тангрилар ярлақиб,
 уни ҳаққоний халқ дўстига айлантирсин.

Ҳ а м м а

Омин. Худолар консулни саломат сақласин!

Шаҳарликлар кетишади.

Кориолан

О, нақадар овозлари азиз, муътабар!

Менений, Брут ва Сициний кирадилар.

Менений

Бас, синовдан ўтдинг. Халқнинг овозларини
Мана, олиб келишмоқда сенга воизлар.
Энди кийиб консулликнинг сарупосини,
Халққа кўринишинг қолди.

Кориолан

Кейин тамомми?

Сициний.

Маросимни адо этдинг. Халқ рози бўлди
Сенинг консул бўлишингга. Энди сайловни
Сенат тасдиқлаши лозим.

Кориолан

Сенатми?

Сициний

Сенат.

Кориолан

Уст-бошимни алмаштираман мумкинми?

Сициний

Мумкин.

Кориолан

Бориб энди кийимимни алмаштирай-да,
Асл қиёфамга қайтиб, сенатга борай.

Менений

Мен сен билан.—Хўш, воизлар, сизга йўл бўлсин?

Брут

Биз халқ билан қолмоқчимиз.

Сициний

Саломат бўлинг!

Кориолан ва Менений кетишади.

Қутурса ҳам мақсадига етишди лекин.

Брут

Мағрур қолди у фақирлик либосида ҳам.
Хўш, энди-чи, халойиқни тарқатасанми?

Шаҳарликлар киришади.

Сициний

Оғайнилар, қалай? Уни сайладингизми?

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, биз унга овозимиз бердик.

Брут

О фалак,
Халқнинг муҳаббатини у оқласа басдир.

Иккинчи шаҳарлик

Омин. Аммо овозимиз сўрар экан у,
Назэримда масхаралаб, кулгандай бўлди.

Учинчи шаҳарлик

Албатта, у буни эрмак учун қилди-ку.

Биринчи шаҳарлик

Иўқ, ундаймас, у шу қадар оддий гапирди.

Иккинчи шаҳарлик

Сендан бўлак пайқагани шуки, ҳамманинг,
У бизлардан жирканишин қилди намоён.
Ватан учун олган яра-жароҳатларин
Кўрсатиши жоиз эди бизга бирма-бир.

Сициний

Ҳеч шубҳасиз яраларин кўрсатгандир ҳам!

Шаҳарликлар

(олақуроқ овозлар)

Қим кўрибди? Йўқ, кўрмадик! Кўрсатмади у!

Учинчи шаҳарлик

Қалпоғини таҳқиромуз силкиб деди у:
 «Хилват жойда кўрсатгайман яраларимни.
 Эски одат ҳукми шуки, сайламасангиз —
 Иш юришмас, менинг консул бўлишим мушкул.
 Шунинг учун беринг менга овозингизни».
 Рози бўлдик, яна шундоқ қўшимча қилди:
 «Ташаккур. Кўп қадрлайман овозингизни,
 Энди боринг». Айтинг-чи, бу таҳқир эмасми?

Сициний

Мунча анқов бўлмасангиз, мунчалар лаққи,
 Ахир бунга гўдакнинг ҳам етар-ку ақли.
 Яна тагин англай туриб қочириқларни,
 Овоз бера қопсиз.

Брут

Шундай ўргатганмидик,
 Нега жавоб бермадингиз гапига мослаб?
 Ҳокимият жilовини тутмасдан ҳали,
 Бир хизматкор эканида Рим танимаган,
 У сизларга душманликни кўрарди раво,
 Йиғинларда сизга қарши нутқлар сўзларди
 Эрку ҳуқуқлардан маҳрум этмоқчи бўлиб,
 Энди эса диёнат ичра кучи, таъсири
 Ошганида қолаверса халққа ёв бўлиб
 Овозингиз бошингизга келтиргай бало.
 Айтишингиз лозим эди тик туриб дадил:
 Хизматларинг гарчи кўпдир, лекин ҳар қалай
 Бугун сени консул қилиб сайладикми, бас,

Ташаккур деб айтиш бизга бўйнингдаги қара.
 Аввалги у душманлигинг унут мутлақо,
 Бизга дўст ва ҳимоячи бўлгин.

Сициний

Мабодо
 Биз ўргатган шу сўзларни айтганингизда,
 У тутақиб, юрагини этарди изҳор.
 Уз тилидан тинглардингиз ваъдаларини,
 Керагида ўз сўзларин эслатардингиз.
 Ё бўлмасам, жиззакилик табиатини
 Қўзғасангиз, шу йўл билан гув этиб яна
 Тутаб-ёниб кетар эди, сизга сайловни
 Рад этмоққа топиларди тайин баҳона.

Брут

Сизга муҳтож бўла туриб, очиқдан-очиқ
 Сизни таҳқир этганин ё сезмадингизми?
 Ҳокимият тушганида унинг қўлига
 Сизни абгор этишин ё тушунмайсизми?
 Кўксингизда юрак деган урмайдими ё?
 Ёки сизга тил дегани ақлга қарши
 Сўзлаш учун берилганми?

Сициний

Ёки бировлар
 Сиздан ул-бул сўраса, йўқ дсёлмайсизми?
 Сиздан сўрамаган, балки сизни таҳқирлаб,
 Кулган бир кямсага нечун овоз бердингиз?

Учинчи шаҳарлик

Ҳали тасдиқ этилмаган, истасак ҳали
 Уни бекор этиш мумкин.

Иккинчи шаҳарлик

Бекор этамиз!
 Мен беш юзта фуқарони йўлга соламан.

Биринчи шаҳарлик

Мен — мингни дўсти билан — йўлдан ураман.

Брут

Боринг, тушунтиринг, ҳозир сиз сайлаётган
 Одам сизни эркинликдан маҳрум қилмоқчи,
 Асоратга солмоқчи денг худди ит каби,
 Итни вовулласин дея асрар-да, ўзи
 Вовулласа савар яна, деб тушунтиринг.

Сициний

Боринг йиғиб фуқарони муҳокамага,
 Бу телбанинг сайловини айлангиз бекор.
 Далил қилиб айтингиз, у такаббур ва ёв,
 Ва шунч ҳам қўшингизким, фақир либосин
 Елкасига солмиш фақат жирканиш билан,
 Айтинг овоз сўраганда кулганларини,
 Фақат хизматлари ёдда тургани учун
 Унинг сўзидаги пинҳон ҳақоратларни
 Ичидаги эски кекни пайқамай қолдик,
 Дея очиқ тушунтиринг.

Брут

Айбни бутунлай
 Майли бизнинг устимизга ағдарсангиз ҳам,
 Арзимизга бу воизлар қулоқ солмади,
 Уни сайламоққа шулар даъват этди, денг.

С и ц и н и й

Уз эркимиз билан уни сайламадик, йўқ,
 Биз сайладик воизларнинг буйруғи билан,
 Ҳа, шундоқ деб айтинг, яна қўшиб қўйингким,
 Уни сайлаш чоғи ақлу ҳушингиз тамом
 Асир эди хоҳиш эмас, мажбуриятга.
 Яъни шундай бўлдики иш сизлар консулни
 Хоҳламасдан сайладингиз. Бизларни айбланг.

Б р у т

Ҳа, бизларни аяманг ҳеч. Дўстларга айтинг
 Биз кўпинча уни ташвиқ этганимизни,
 Ёшлигидан бошлаб токи ҳозирга қадар
 Ватанга у хизмат қилди: у Марцийларнинг
 Нажиб оиласидандир, ўша хонадон
 Римга тўртинчи подшо — Анк Марцийни берган,
 Буюк Гостилийга ўша меросхўр бўлган,
 Она томонидан Нума невараси у,
 Яна Римда илк бор водопровод қурган
 Квинт билан Публийлар ҳам шулар наслидан,
 Икки марта цензор бўлиб, Цензарни деган
 Лақаб олган фуқаронинг арзандаси ҳам
 Шу уруғдан чиққан, худди шу хонадондан.

С и ц и н и й

Ҳа, воизлар бизга тинмай такрорлагани
 Фақат унинг олий наслу насаби эмас,
 Айтишди, денг, консулликка ҳуқуқ бергувчи
 Талай фазилатлари-ю, истеъдодини,
 Аммо тарозига тортиб барча ишлари
 Ҳамда сайлов кундаги муомаласин
 Тушундик, денг, Марций бизга—ашаддий душман,
 Шундан бекор қилдик шошқин сайловимизни.

Б р у т

Такрор айттинг: воизларнинг ташвиқотисиз
 Консул қилиб сайламасдик уни ҳеч қачон
 Халойиқнинг қарорини қатъийлаб, сўнгра
 Капитолий томон юринг.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Шундоқ қиламиз.
 Сайлагани учун ҳозир ҳамма пушаймон.

(Кетишади.)

Б р у т

Қўй, боришсин!
 Бизга унча хавфлимас зеро —
 Халойиққа қутқу солиб, қўзғасак исён.
 Хавфу хатар муқаррардир, агар рўй берса,
 Бундан ҳам зўр, даҳшатлироқ бошқа галаён.
 Мансабидан маҳрум бўлиб, Марций қутурса,
 Бизга фойда.

С и ц и н и й

Қани, кетдик Капитолийга.
 Ялли фуқародан олдин етиб борайлик.
 Токи бизнинг қутқу билан қўзғалган исён
 (Гарчи тайёр эди бир оз,) лекин шубҳасиз
 Халойиқнинг ўз ишидек намоён бўлсин.

Кетадилар.

УЧИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Римда бир кўча.

Бурғу чалинади. Кориолан, Менений, Коминий,
Тит Ларций, сенаторлар ва аслзодалар ки-
ришади.

Кориолан

Хуллас, яна Авфидий бош кўтардимми?

Ларций

Ҳа,

Бош кўтарди. Шунинг учун сулҳ битимици
Тузишга биз ошиқдик.

Кориолан

Ҳа, бундан чиқдики,

Вольсклар фақат пайт пойлашар, қулай келганда
Яна ҳужум қилишади бизга?

Коминий

Йўқ, консул,

Улар абгор бўлган, бунга ишонинг тамом,
Байроқларда ҳаволарда энди ҳеч қачон
Ҳилпирамас.

Кориолан

(Ларцийга)

Авфидийни сен кўрмадингми?

Ларций

Менга келди муҳофаза ҳужжати билан.
Қорьолани бериб қўйган юртдошларини
Лаънатлаб, сўнг Анциумга жўнаб кетди у.

Қорьолан

Мен тўғримда гапирдимиз?

Ларций

Ҳа.

Қорьолан

Нима деди?

Ларций

Сең билан у неча карра жанг қилганини,
Сеңга бўлган адовати, нафратларини,
Сени жангда енгмоқ учун бор-йўгини
Совуришга шайлигини.

Қорьолан

У Анциумдами?

Ларций

Ҳа.

Қорьолан

Қанийди ўша ёққа борсам ва унинг

Нафратини синдирсайдим буткул. Ҳа, майли,
Табриклайман сени юртга қайтишинг билан.

Сициний ва Брут киради.

Ана воизлар, авомнинг кир томоқлари!
Мен уларнинг ҳукмронлик қилиб, мақтаниб.
Юришидан жирканамаман, киборлар бунга
Тоқат қилишолмас.

Сициний

Тўхта, жойингдан жилма!

Кориолан

Нима дединг? Нега?

Брут

Олга юришинг хавфли.

Кориолан

Яна қандай гапто?

Менений

Гапир, нима гап ахир?

Коминий

Ахир, халқ ва зодагонлар сайлаган уни.

Брут

Иўқ.

Кориолан

Сенингча, ким сайлаган? Болакайларми?

Биринчи сенатор

Бозор майдонига борсин, тўсма, нари тур!

Брут

Халқ қаҳрини қўзғатди у.

Сициний

Орқага чекин,
Чекинмасанг, яна исён бўлиши тайин.

Кориолан

Мана сизнинг авом, сизнинг ивирсиқ пода!
Мана нима бўлар овоз ҳуқуқин берсанг
Уз сўзида туролмаган бетайинларга!
Воизлар, юрт томоқлари, кўзингиз қайда?
Нега оғзин ёпмадингиз авомнинг, нега?
Е ўзингиз очдингизми уни?

Менений

Ҳей, тинчлан.

Кориолан

Авом раъйин аёнларга юкламоқ учун
Бунда атай фитна-фасод уюштирилган,
Ҳа, бўйсунинг, ҳукмронлик қилолмайдиган

Аммо тагин ҳокимлардан бўйин товловчи
У ноқобил тўдаларга.

Б р у т

Бунда фитна йўқ.
Халқ устидан кулганингни масхара қилиб,
Донни текин тарқатишда айблаганингни,
Халойиқнинг ҳимоячи-воизларини
Ялтоқлар деб аёнларнинг душманлари деб
Айтганингни қичқирганча тарқатмоқдалар.

К о р и о л а н

Бу эски гап, элга аён.

Б р у т

Ҳаммага эмас.

К о р и о л а н

Сен валақлаб ёйгандирсан уни?

Б р у т

Қим? Менми?

К о р и о л а н

Сен бу ишга қодирсан.

Б р у т

Мен қодирман балки
Сенлар қодир эмас қанча яхши ишларга.

Кориолан

Айт-чи, унда консуллинг не керак менга?..
Осмондаги булут ҳаққи онг нчаманки,
Ундан кўра сиз қатори бир вонз бўлиб
Сиздай пасткаш бўлсам тузук.

Сициний

Халқнинг қаҳрини
Қўзғайдиган иллат сенда ҳаддан зиёддир.
Ниятингга восил бўлмоқ истасанг агар,
Аста сўраб-суриштириб назокат билан
Сен йўқотган йўлингни топ, йўқса ҳеч қачон
Консул тугул, ҳатто вонз бўлишинг гумон.

Менений

Э, қўйсанг-чи.

Коминий

Халқ алданган. Бу муттаҳамлар
Мунссибмас Римга, шижоатли Кориолан
Не қиптики, унга турли фитна-фасодлар
Соя солгай.

Кориолан

У галлани хотирга олди!
Ҳа, ўшанда айтганимдай, яна айтаман...

Менений

Қейинроқ айтарсан.

Биринчи сенатор

Ҳозир ҳаяжондасан.

Кориолан

Йўқ, умримга қасам ичиб, ҳозир айтаман.
 Олижаноб дўстлар, мени маъзур тутингиз.
 Нетай, ахир, қўланса ва олчоқ авомга
 Суйканишга тоқатим йўқ. Майли, у ҳозир
 Сўзларимда кўрсин шаклу шамоийлини,
 Такрорлайман, биз сенатга зиён келтириб
 Эркалатиб қўймоқдамиз халқни ноўрин,
 Биз ўзимиз тўполону исён алафин
 Экмоқдамиз шудгор ҳайдаб, ўғитиш солиб,
 Ўзимизни авом билан тенг қўймоқдамиз,
 Пасткаш гадоларнинг кўнглини топмоқчи бўлиб
 Ҳокимият жиловини бериб, уларга
 Қоришиб ҳам кетдик.

Менений

Бас қил.

Биринчи сенатор

Бас, гапни тўхтат.

Кориолан

Нима-нима? Гапни тўхтат? Жанг-жадалларда
 Ватан учун қон тўкаркан, қўрқмадим сира —
 Не-не ганимлардан, энди наҳот қўрқаман
 Бир-икки чин сўз айтишга шу моховлардан.
 Биз уларга ён берамиз, аслида улар
 Гаплашишга арзимаydi.

Б р у т /

Мардум ҳақида

Шундай сўзлар айтасанки, наздингда гўё
Сен улардай оддий одам эмассан, балки,
Кўкдан ғазаб ёғдиргувчи парвардигорсан.

С и ц и н и й

Гапларингни халойиққа етказмоқ зарур.

М е н е н и й

Э, қўйсанг-чи! Ғазаб ичра айтди-қўйди-да.

К о р и о л а н .

Нима-нима? Ғазаб ичра? Йўқ, худо ҳаққи.
Ярим туннинг роҳатидан кўра хотиржам
Бўлганда ҳам ўзгармасдим, шундоқ ўйлардим.

С и ц и н и й

Уйлаганинг заҳарлайди фақат ўзингни,
Бошқаларга у безиён бўлади албат.

К о р и о л а н

«Бўлади!»... Бу калтакесак не оҳанг билан
«Бўлади!» деб айтганини эшитдингизми?

Қоминий

Бу сўз ғайриқонуниймас аммо.

Кориолан

«Бўлади!»

О, шафқатли, марҳаматли, муҳтарам, лекин
 Ҳуқуқсиз ва ҳимоясиз, калтабин сенат!
 Қандай қилиб, сен йўл қўйдинг, бу муттаҳамлар
 Авом — минг бир бошли илон номидан бугун
 Қарор қилиб, «Бўлади» деб таҳдид қилади.
 Агарчандки ҳокимият уларда бўлса,
 Калтафаҳм бошингизни эгинг уларга.
 Ҳокимият агар сизда бўлса, у ҳолда
 Бу иллатни илдизидан қўпормоқ даркор.
 Агар чиндан эса идрок-ақлингиз бутун
 Ақли қосирларга ўхшаб ўлтирмоқ нечун.
 Гар нодон бўлсангиз, айтинг, парёстиқларга
 Сизлар билан ўлтиришсин улар ёнма-ён
 Авом билан айлагансиз ўрин айрибош,
 Баски, унинг шовқинида сизнинг сасингиз
 Чўкиб кетди, худди сувга тош чўккан каби.
 Баски, унинг вакиллари манави янглиғ
 Назар-писанд қилмай шундоқ шонли йигинни,
(Бир йигинким Юнонистон кўрмаган балки)
 Тупургандек, «Бўлади!» деб юзга солади.
 Осмон шоҳид, консулларни таҳқир этди у!
 Мен юракдан ғам чекаман, чунки биламан,
 Қасрдаки пайдо бўлса қўш ҳокимият,
 Уртадаги тор тирқишдан кирар бетинчилик,
 Сўнг уларни бир-бирига ем қилар.

Қоминий

Етар!

Юр, майдонга борайдиқ!

Кориолан

Ҳа, агар кимда-ким
Донни текин тарқатишни бераркан кенгаш,
Худди юнонларга ўхшаб...

Менений

Ўтинаман, бас.

Кориолан

...*(Гарчи унда халқ ҳуқуқи баландроқ эди)*,
Яна такрор айтаманки, шу кенгаш билан
У бебошлик ва галаён уруғин экиб,
Салтанатни ҳалокатга маҳкум этади.

Брут

Шу сўзларни айтаётган кимсага наҳот
Халқ сайловда овоз берар?

Кориолан

У овоздан ҳам

Қимматлироқ далилларни мен келтираман.
Наҳот, ўйлайсизки, текин тарқатилган дон
Мукофот эмаслигини билмас фуқаро?
Халқ эмасми, ахир, она юрт юрагига,
Душман таҳдид солар экан, қани, жангга, деб
Биз чақирсак, остонадан нари чиқмаган?
Хўш, жангларда кўрсатди у нечук жасорат?
Машғул бўлди қўзғолону исёнлар билан.
Ва сенатни айблаб, ҳадеб дўқ ура берди,
Бир эҳсондек унга тортиқ этилди ҳуқуқ.

Нима бўлди? Унинг сира еб тўймас қорни,
 Айтинг, нечук қадрлади бу мурувватни?
 Унинг хатти-ҳаракатин маъноси равшан:
 «Биз — кўпчилик. Ғалла талаб қилдик, қўрқиб,
 Бизга ғалла беришди». Ҳа, ҳокимиятни
 Биз ўзимиз ерга урдик, шу сабабдан ҳам
 Андишани қўрқоқлик деб билади авом.
 Сенат эшикларини ҳам синдириб ҳали,
 Епирилиб кирар қарға-қузғун галаси,
 Бургутларни чўқиб ташлар.

М е н е н и й

Бас, жим бўл! Етар!

Б р у т

Ҳа, етганда қандоқ!

К о р и о л а н

Йўқ, мен яна айтаман,
 Еру кўкка қасам ичиб, айтаман яна.—
 Бир офатдир, қабоҳатдир қўш ҳокимият,
 Қи бир тараф нафратланар бошқа тарафдан,
 Бошқа тараф ёмонлайди биринчисини,
 Амалдан ҳам, насабдан ҳам, доноликдан ҳам
 Саналаркан кўпчиликнинг овози баланд,
 Бунақа қўш ҳокимият бир кунни бориб,
 Қуллий бало, ағдар-тўнтар якунга элтар.
 Мақсад йўли бекилиб, сад чекилган жойда
 Мақсадга ҳам етиб бўлмас.

(Сенаторларга)

Шунинг-чун сизга

Ёлборман, сизга, ҳадик-қўрқувдан йироқ,
 Бироқ ҳушёр, эҳтиёткор зотларга, сизга,
 Ўзгаришдан қўрқмайдиган, лекин тартибни
 Хуш кўрувчи, кўп яшашдан кўра, муносиб
 Яшамоқни ардоқловчи аҳли тамизга,
 Ёлбораман хавф-хатарли дори-дармондан
 Ҳақ ўлимни хўб билувчи олий зотларга,
 Зудлик билан юлиб ташланг халойиқ тилин,
 Токи, ширин оғуни у татиб кўрмасин.
 Йўқса, таҳқир-ҳақоратга кўмилар сенат,
 Бирлик барбод бўлур, балки ҳокимият ҳам.
 У ёмонлик чангалига йўлиқдимиз, бас,
 Кейин эзгуликка сира хизмат қилолмас.

Б р у т

Бизга ҳамма нарса равшан!

С и ц и н и й

Хоин бўлиб гапирди у, лекин кўради,
 Худди хоин бўлиб энди жавоб беради!

Қ о р и о л а н

Аблаҳ! Ёриласан худди қаҳру аламдан!
 Биз бу чўлтоқ супургилар бошбошдоқликка
 Ўндасин, деб оломонга воиз этдикми?
 Халқ буларни исён чоғи сайлаган эди,
 Ушанда бурч — қонун эмас, куч — қонун эди.
 У айёмлар ўтди, уни кўрмай энди эп,
 Ҳайқирайлик: «Ҳақ ўрнида қарор топсин!» — деб,
 Совурайлик воизларнинг салтанатини.

Б р у т

Хиёнат бу!

Сициний

Консулми шу? Йўқ-йўқ, сира ҳам!

Брут

Ҳей, эдиллар, бу ёққа!

Эдил киради.

Тез олингиз уни!

Сициний

Халқни чақир.

Эдил кетади.

Мен ҳибсга оламан сени
Халқ номидан, чунки унга хиёнат қилдинг.
Сен душмансан унга. Сени судга тортаман,
Қоралайман.

Кориолан

Йўқол, қари серка, йўлимдан!

Сенаторлар ва бошқалар.

Биз кафилмиз унга.

Коминий

Ундан торт қўлингни, чол!

Кориолан

Йўқол, йўқса, ирик-чирик суякларингни .
Бир зарб ила кийимингдан қоқиб ташлайман.

Сициний

Ердам беринг!

Эдиллар шаҳарликлар оломони билан киради.

Менений

Иккингиш ҳам эсни йиғингиз!

Сициний

Гражданлар, манави зот ҳоқимиятни
Қўлингиздан олмоқчидир.

Брут

Тутинг, эдиллар!

Шаҳарликлар

— Унга ўлим! — Ўлдирамиз!..

Сенаторлар ва бошқалар.

Қуролни шайланг!

Ҳамма қичқириб, Кориолани ўраб олади.

Зодагонлар!.. Гражданлар!.. Воизлар!.. Шошманг!..
Ҳой, Сициний!.. Ҳой, Брут!.. Ҳой, Кориолан!.. — Тўх-
танг!..
Ердам беринг!.. — Тинчланингиз!.. — Қани, жим бўлинг!

Менений

Эй, нималар бўлаётир? Мен бўғиламан.
 Офат яқин, сўз қотмоққа етмас мажолим.
 Қориолан, эй воизлар, бирпас тинчланинг,
 Марҳаматли Сициний, сен халқни тинчит.

Сициний

Жим!
 Гражданлар, сизга айтар сўзим бор, тингланг.

Гражданлар

Ҳой, воизни эшитайлик.— Қани, жим бўлинг!

Сициний

Сизга бало таҳдид этар: мана шу жаноб,
 Ҳалигина сизлар консул сайлаган Марций
 Тортиб олмоқчидир тамом ҳуқуқингизни.

Менений

Туф-е! Баттар қўзғаяпсан ахир оловни!

Биринчи сенатор

Сен шаҳарни хонавайрон этмоқчимисан?

Сициний

Ҳўш, шаҳар дегани нима? Шаҳар — халойиқ.

Шаҳарликлар

Рост айтади: халқдир асли шаҳар дегани.

Б р у т

Ҳа, халойиқ иш кўрсин деб яқдиллик билан
Ўз номидан ҳакам қилиб бизни сайлаган.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Бизнинг комил ҳакам бўлиб қолинг.

М е н е н и й

Албатта.

Қ о м и н и й

Ҳа, қолингиз, хонавайрон этиб шаҳарни
Бузинг, токи тупроқ билан тенг айланг уни
Ва тупроққа кўминг тамом тартиб-низомни!

С и ц и н и й

Айтган сўзи учун Марций ўлимга маҳкум.
Ҳокимиятни ё қўлда сақлаб қоламиз,
Ё бўлмаса, айриламиз ундан. Шунинг-чун
Биз, воизлар, халқ номидан қиламиз қарор:
Қай Марцийни ҳозир қатл айламоқ даркор.

С и ц и н и й

Қани, қўлга олинг дарҳол хиёнаткорни,
Тарней қоясига судраб чиқинг-да, уни
Жарга улоқтиринг.

Б р у т

Тутинг, эдиллар уни!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Таслим бўл, эй Марций!

М е н е н и й

Тўхтаг, менга сўз беринг!

Воизлар, сўз беринг менга!

Э д и л л а р

Қани, жим бўлинг!

М е н е н и й

Узингизни бирдек ватан дўстлари дейсиз,
Сиз амалда исбот қилинг буни. Чамаланг —
Қаҳр қилмай ва ошиқмай қарорингизни,
Ғазаб билан уни дарров ўртага солманг.

Б р у т

Гар чиндан ҳам ҳалокатли экан хасталик.
Совуққонлик билан аста берилган мадад —
Бемор учун жон олғувчи оғудан баттар.
Олинг уни ва қояга судранг!

К о р и о л а н

(қиличини яланғочлаб)

Йўқ, асло!

Ололмайсан, ўлар бўлсам шунда ўламан!

Менинг қандай жанг қилишим яхши биласиз,
Келинг, майли, шиддатимни кўрмоқ бўлсангиз.

М е н е н и й

Ҳой, қилични бекит!— Бир дам нари турингиз.
Ҳой, воизлар, сабр.

Б р у т

Тутинг.

М е н е н и й

Ердам берингиз!
Олижаноб дўстлар, ёшми-қарими, ҳамма
Кай Марцийга ёрдам беринг, ёрдам!

Ш а ҳ а р л и к л а р

У р у н и!

Умумий жанг. Воизлар, эдиллар ва халойиқ суриб чиқарилади.

М е н е н и й

(Кориоланга)

Уйингга бор, йўқса, ишни тамом деявер!

И к к и н ч и с е н а т о р

Ҳа-ҳа, тезроқ бора қолгин.

К о м и н и й

Йўқ, шу ерда қол:
Душманлар кўп, дўстларимиз қам эмас лекин.

Менений

Наҳот, қон тўкилса?

Биринчи сенатор

Иўқ-йўқ, қодир худолар
Бунга йўл қўйишмас.— Менинг мардона дўстим,
Уйингга бор, қолган ишни бизга қўйиб бер.

Менений

Ҳаммамиз ҳам яраландик, жароҳатларни
Ёлғиз ўзинг қандай қилиб бойлайсан. Жўна,
Уйингга бор.

Коминий

Йўл оламиз биз ҳам ортингдан.

Кориолан

Менга айтинг, нега булар варварлар эмас,
Римликлару варварларга жуда ҳам монанд.
Капитолий этагида дунёга келган —
Бу римликлар римликларга нега ўхшамас?

Менений

Боргил энди. Газабинг бос ва менга ишон:
Қодир қасос, ўч соати етар бегумон.

Кориолан

Мен буларнинг юзтасини йиқардим жангда.

Менений

Мен анави воизларни — ҳеч бўлмаганда.

Қоминий

Авом бизни босади ўз залвари билан.
 Қулайман, деб турган девор ёнида туриш —
 Жасоратмас, нодонликнинг ўзидир чиндан.
 Кет бу ердан, оломон то изга қайтмасдан,
 Қайтар бўлса, учрагани абгор этади,
 Сув тўғонни емиргандек, ювиб кетади.

Менений

Бор, яширин, кекса ақлим ақлсизларнинг
 Ҳовурини босиб, йўлга солмагунча то.
 Йиртиқ жойга ямоқ бўлар ҳар қандай мато.

Қоминий

Кетдик.

Кориолан, Қоминий ва бошқалар кетишади.

Биринчи аслзода

Ута тўғри, дунё билан яшолмас тотув.
 На Нептуннинг найзаси ва на Юпитернинг
 Чақмоқлари қаршисида эгилмагай у.
 Фикри билан сўзи сира тушмагай айру:
 Дили нима деса, тили шуни такрорлар.

Ғазаб ичра ёнар экан, унутар тамом
Не дегани «ўлим» деган даҳшатли калом.

Саҳна ортида шовқин.

У, иш катта.

Иккинчи аслзода

Қани энди уларни бир-бир
Тўшагига ётқизсайдим.

Менений

Қанийди нуқул
Тибр тўлқинига қараб улоқтирсайдим,
Эҳ, бекорга воизлар-ла ёнжиллашди у!

Брут ва Сициний плебейлар оломони билан
киради.

Сициний

Хўш, қани у, Римни бошдан-оёқ қийратиб,
Кейин ўзи ҳукмронлик қилмоқчи бўлган?
Хўш, қани у илон?

Менений

Марҳаматли воизлар...

Сициний

Ҳа, у Тирей қоясидан итқитилади.
У қонунга қарши чиқди, бас, шунинг учун
Уни судсиз ҳақ жазога топширар қонун.
Бизнинг ҳокимият буни ижро этади.

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, у билиб қўйсин, воиз — халқнинг тилидир,
Бизлар эса — қулларимиз,

Шаҳарлик

Ҳа, баракалла!

Менений

Мени бирпас эшитинглар...

Сициний

Халойиқ, жим бўл!

Менений

Хўш, айиқни олқишлашиб қувламоқ нечун?
Ахир, уни суронсиз ҳам овламоқ мумкин.

Сициний

Нега ёрдамлашдинг унга яширинмоққа?

Менений

Қўй, гапирай, ахир, фақат фазилатимас,
Неча қусури ҳам менга аён консулнинг.

Сициний

Қайси консул?

Менений

Кориолан.

Б р у т

Консул? Уша-я?

Ш а ҳ а р л и к л а р

Иўқ-йўқ, асло!

М е н е н и й

Вонзларнинг рухсати билан
Бир-икки сўз айтишимга ижозат беринг,
Вақтингиздан олгум фақат неча дақиқа,
Бир-икки оғиз сўз.

С и ц и н и й

Гапир, лекин қисқа қил:
У заҳарли илонни тез мажақлаш лозим.
Қувсақ — хавфу хатар бизга таҳдид солади,
Қолдирсақ — биз учун тайин ҳалокат бўлур,
Шунинг учун у бугуноқ ўлмоғи зарур.

М е н е н и й

Иўқ, арвоҳлар тоқат қилиб туролмас бунга.
Фарзандлари хизматидан рози бўлган Рим
Қисмат китобига исмин Юпитер ёзган
Шон-шухратли, мардимайдон ўғлонларини
Худди йиртқич ҳайвон каби ўзи ямласа.

С и ц и н и й

У йирингли яра. Кесиб ташламоқ керак.

Менений

У — бир аъзо, ҳаммаёғи яра-жароҳат.
 Даволаш — хўб, аммо кесиб ташлаш — ҳалокат.
 Қайси айби учун қатл этасиз уни?
 Айтинг-чи, у Римга нима ёмонлик қилди?
 Унинг айби — ёвни яксон айлаганими?
 Майдон аро душманни қон айлаганими?
 Бас, унинг қонини тўкмоқ бўлсангиз, албат
 Маломатга кўмиласиз абадулабад.

Сициний

Пуч, бекорчи гаплар!

Брут

Яна жуда бетайин.
 У ватанни севганида кўрмишди иззат.

Менений

Садоқат-ла бизга хизмат қилган оёқни
 Энди шол бўлди, деб кесиб ташлаш керакми?

Брут

Бас, кифоя.— Шу ондаёқ уйига боринг,
 Судраб чиқинг ярамасни, токи марази
 Бошқаларга тарқалмагай.

Менений

Тўхтанг, ошиқманг!—
 Яна жиндек сўз айтишга беринг ижозат.
 Сиз Марцийни қувмоқчисиз йўлбарсга ўхшаб.
 Бу ҳовлиқиш бошингизга келтирур бало,

Қочарқансиз қуён бұлиб, жуфтақни ростлаб,
 Хатойингиз тушунасиз, кеч бұлура аммо.
 Қориолан қисматини аён этсин суд,
 Йўқ, десаингиз гавго чиқар (*у суюк йўлон!*)
 Рим римликлар қўли билан этилура вайрон.

Б р у т

Агар ундоқ эса...

С и ц и н и й

Бизга валақлаш нечуп?
 У қонунни танимайди, ҳаммага маълум!
 У эдилни эдил демай, воизни воиз,
 Мушт кўтарди боя! Бориб қўлга олингиз...

М е н е н и й

Унинг жангда ўсганини хотирга олинг.
 Қилич ушламоққа қўли келгандан буён
 Жанг қилади, аммоки сўз қотолмас равон.
 Унг-терсига боқмасдан, гап қотаверади.
 Уни кепак билан қўшиб тортаверади.
 Изн беринг, мен борайин. Ишончим комил,
 Судда ҳозир бўлиб қонуи юзасидан ул
 Собит туриб жавоб айтар сиз қўйган оғир
 Айбларга у.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Мана, олижаноб воизлар,
 Чин инсоний қарор деган бундоқ бўлади.
 Бошқа йўлдан борса лекин, чатоқ бўлади.
 У — қонли йўл, боши маълум, охири мавҳум.

С и ц и н и й

Ундоқ бўлса, олижаноб Менений бориб,
Халқ номидан ҳаракат қил.

(халққа)

Сизлар ҳозирча
Қиличларни қинга жойланг.

Б р у т

Лекин тарқаманг!

С и ц и н и й

Ҳаммамиз майдонда сени кутиб турамиз.
Гар Марцийсиз қайтар бўлсанг, уни куч билан
Қўлга олажакмиз.

М е н е н и й

Марций келади, ишон.

(сенаторларга)

Сиз ҳам юринг. У бу ёққа келиши лозим,
Иўқса, ҳамма нарса тамом деявер.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Кетдик!

Кетадилар.

2-САҲНА

Кориолан уида бир хона.
 Қориолан ва аслзодалар киришади.

Кориолан

Майли, мени бурда-бурда қилиб чопсинлар,
 Ё отларнинг оёғига отсинлар, майли,
 То ўпқонга боқиб тинсин учун кўзларим,
 Тарпей қоясидек яна ўнта қояни
 Ост-уст қилиб уйиб, майли, қалаштирсинлар,
 Қандай бўлсам, шундайликча, қолгум, уларга
 Сўзим ҳамон ўша-ўша.

Биринчи аслзода

Олижанобсан!

Кориолан

Мен ҳайрон қоламан фақат онам феълига,
 Мени маъқулламас, гарчанд халойиқни у
 Дагал жунли ҳайвон дея атарди доим,
 Ва уларнинг иши — нуқул бозор-ўчарда
 Бир чақа деб жон талашиш, мажлис-йиғинда
 Сўз бораркан уруш ёки яраш ҳақида
 Эснаш ёки сўз қотмасдан жимгина боқиб,
 Ҳайратланиб эшитиш, деб айтарди ойим.

Волуминия киради.

Сен тўғрингда гап боради. Нега энди сен
 Табиатнинг ўзгартир, деб талаб қиласан?
 Нега керак энди менинг юмшоқ тортишим?
 Қандай бўлсанг, шундай қол, деб буюрсанг эди.

Волумния

Уғлим,
Ҳокимият тўнини сол елкангга аввал,
Кейин кийгин илма-тешик бўлгунга қадар.
Кориолан
Жулдур кийим кимга керак!

Волумния

Шуни англаким,
Қандай бўлса, шундайликча қолишинг мумкин,
Фақат буни душманларга кўрсатма унча,
Шундай қилсанг, нафратлари оз бўлур шунча.
Ниятларинг яшар, айла муродинг ҳосил,
Кейин сенга биров халал бериши мушкул.

Кориолан

Дорга тортиш керак фақат авомни, дорга!

Волумния

Менга деса, отмайсанми уни оловга.

Менений ва сенаторлар киришади.

Менений

Эътироф эт: сен ҳаддингдан ошдинг кўп ёмон,
Энди бориб, хатойингни тузат шу замон.

Биринчи сенатор

Бошқа йўл йўқ. Е майдонга чиқасан, ёки —
Рим тўзғийди, самоларга соврилур хоки.

В о л у м н и я

Ўтинаман, сен буларнинг айтганига кўи,
 Мен ҳам сендек ўз сўзимда собитман, лекин,
 Лекин зарур бўлганда-чи, зарур бўлганда,
 Ақлим қаҳру газабимга жилов солади.

М е н е н и й

Жуда яхши айтдинг, бекам, ўхшатиб айтдинг!
 Ватан учун таҳликали шундоқ паллада
 Заҳар-заққум дорини сен талаб айлама.
 Мен ҳаттоки совут-қалқон киярман яна
 Дўстимни асраш учун ўша пода олдида —
 Таҳқирлардан.

К о р и о л а н

Хўш, мен нима қилмоғим керак?

М е н е н и й

Сен мен билан воизларнинг ҳузурига юр.

К о р и о л а н

Хўш, кейин-чи?

М е н е н и й

Сўзларингга сўрагил узр.

К о р и о л а н

Мен улардан узр сўрай? Сўрамагайман,
 Уларданмас, ҳатто қодир тангрилардан ҳам!

В о л у м н и я

Сен қайсарсан жуда. Ахир олижаноблик
Заруратнинг овозини тинглагай баъзан.
Жанг-жадалда мардоналик билан айёрлик
Ҳеч айрилмас оғайни деб ўзинг айтардинг.
Тинч-омонлик айёмида энди ўшалар
Бир-бирига зиён қилиб, бир-бири билан
Нега баҳслашар?

К о р и о л а н

Жим бўл!

М е н е н и й

Ҳаққоний савол.

В о л у м н и я

Бас, урушда мугамбирлик бсорлик эмас,
Галабага етишмоққа бизга мададкор.
Тинчлик айёмида ўша мададкор бўлса,
Фойда берса, бунинг нечук маломати бор?
Қани, айт-чи?

К о р и о л а н

Хўш, бу билан не демоқчисан?

В о л у м н и я

Демоқчиман, сен халқ билан истагингчамас,
Тадбир ила муомала этмоғинг даркор.
Юракдаги газабингни чиқармай юзга,

Пуч ва совуқ гап-сўзларни тизгайсан қатор.
 Тил никоҳсиз болалардек туғиб уларни,
 Дилингдаги ниятингни яширгай буткул.
 Гоҳ шаҳарни жанг биланмас, авраб олишар,
 Ишон, ўғлим, ўшандан ҳам тубан эмас бул.
 Уэ ҳаётим ва дўстларим ҳаёти агар
 Хавф остида қолар бўлса, мен ҳам муқаррар
 Мугамбирлик қилар эдим ва бунда асло
 Кўрмас эдим ор-номусга хилоф бир маъно.
 Мен, рафиқанг, ўғлинг шуни сўраймиз яктан,
 Шуни сенат, зодагонлар сўрашар сендан.
 Сен бўлсанг-чи, хушомад бир табассум билан
 Авом юрагини авраб қўлга олишдан
 Қовоқ уйиб, ранжитишни кўрасан авло.
 Гар авомнинг рағбатини қозонолмасанг,
 Ҳамма нарса адо бўлди деявер, адо.

М е н е н и й

Айни ҳикмат!

(Кориоланга)

Бизлар билан юра қол энди.
 Хавф-хатарни даф этарсан ширин сўз билан
 Ва йўқотган бор нарсангни оларсан қайтиб.

В о л у м н и я

Уғлим, улар ҳузурида қалпоғингни еч.
 Мана бундоқ қилиб кейин тутиб тур қўлда.
 (Ушаларга ўхшаб.) Кейин тиззаларингни
 Енгилгина тошга тегиз (бундай пайтларда
 Сўзлашдан ҳам мақбул хатти-ҳаракат зарур.
 Жоҳилларнинг қулогидан кўзлари ўткир).
 Сўнгра тутнинг қил-қил пишган меваси каби

Озорга ҳеч бардоши йўқ нозик кўнглингни
 Ювош тутиб туриб, секин бошингни чайқат,
 Сўнг уларга содиқ жангчи эканлигинг айт.
 Айтгил, умринг доимо жанг майдонда ўтиб,
 Назокату нафосатга ўрганмаганинг.
 Баски, талаб этишаркан бу хислатларни
 Ўрганишга энди аҳду паймон этганинг.
 Энди сизга ёқиш учун қўлдан келганча
 Уринаман дея халққа ваъда беравер.

Менений

Онанг неки демиш, шуни айлагил бажо.
 Бор юраклар сеникидир, халойиқ деган —
 Кимки уэр айтса, уни хуш кўрар жуда,
 Маъзур тутмоққа ҳам яна сахийдир чиндан.

Волумния

Елбораман, маслаҳатим қулоғингга ол,
 Гарчанд, биламанки, ёвни изма-из қувиб,
 Олов тўла жаҳаннамга кириш сенга — хўб,
 Яшнаб турган боғда унга суйканиш — малол.

Коминий киради.

Қара, Коминий ҳам келди.

Коминий

Ошиқдим жуда.

Мен майдондан келяпман. Шайлан, Қориолан.
 Ё куч билан қаршилашга, ё бўйсуннишга,
 Ё бўлмасам, қочишга сен тайёр тургайсан.
 Бутун шаҳар қўзғалди.

М е н е н и й

Эх, бор-йўғи фақат
Икки оғиз мулойим сўз...

К о м и н и й

Айни шу фурсат
Шу ёрдам беради, холос. Бизнинг Қориолан
Бўйсундира олса ўзни.

В о л у м н и я

Зарур — қилади,
Ўғлим, сендан кутяпман «хўп» деган сўзни.

Қ о р и о л а н

Демак, авом қаршисида қалпоғим ечиб,
Мен унга бўйсуншимни этайин ошкор?
Ва уятсиз тилим билан бир нималар деб,
Ёлғон айтиб, юрагимни булғашим даркор?
Хўп, майлига, борай, шуни билингиз бироқ,
Гап Марций деб аталувчи шу хокий таннинг
Ҳалокати хусусида фақат борсайди,
Тап тортмасдим, маҳв этардим уни ҳозироқ,
То анави... Ҳа, майлига, кетдик майдонга,
Гарчи менга, ўйнайсан, деб берилган ролни
Бажаришим гумон.

К о м и н и й

Айтиб турамиз сенга.

В о л у м н и я

Менинг азиз ўғлим, менинг мақтовим сенга
Шижоат бахш этганини гапирган эдинг.

Утинмаман сендан, ўзинг ҳеч ўйцамаган
Шу ролни ҳам онанг учун этгайсан ижро.

Қориолан

Майли, шундоқ бўлсин! Мағрур руҳим, алвидо!
Фоҳишанинг қалби энди яшасин менда!
Ногоралар садосини босган овозим
Бўлсин энди ахта қулнинг сасидек нолон!
Е бўлгай у бешик узра ҳорғин эгилган
Энаганинг алласидек заиф ва ожиз!
Лабларимни қийшайтирсин малай кулгуси,
Кўзларимни пардалагай ҳалқа-ҳалқа ёш.
Тилим бўлсин тиланчи бир дайдининг тили,
Бир тиланчи каби юрай доим бош эгиб.
Олдин фақат узангида эгилган тиззам,
Ҳа, зирҳ билан қопланган шу тошдай тизларим,
Гоҳо хотин тиззасидек букилсин энди!
Йўқ! Мен сира ўз-ўзимни алдай олмайман,
Вужудимга қилдирмайман пасткаш ишларни,
Пасткашликка ўрганади йўқса руҳим ҳам.

Волумния

Ихтиёринг! Сендан сўраб, ўтиниб такрор,
Мен ўзимни хор айладим, авом олдида —
Сенинг эса шунчалар хор бўлишинг душвор.
Майли, адо бўлсин энди ҳаммаси. Токим
Қайсарлигинг оқибатин қўрқиб кутгандан
Ўз ўғлимнинг мағрурлиги қурбони бўлиб.
Кўз юммоқни ўзимга мен афзал биламан.
Сенга ўхшаб шум амалдан мен ҳам бир кулай.
Жасоратни сутим билан симирдинг, аммо,
Мағрурликни эса танҳо ўзинг касб этдинг.

Қориолан

Она, ҳадеб койийверма. Таскин топгайсан.
Бозор майдонига чиқиб масхарабоздек

Қийшаанглайман, оломондан меҳр тиланиб.
 Меҳр олиб, ҳузурингга кейин қайтаман,
 Рим чорбозорчиларининг эркаси бўлиб.
 Қара — кетяпман. Ёстикдошимга таъзим,
 Консул бўлиб қайтишимни кутгин, мабодо,
 Консул бўлолмасам, кейин бўлма умидвор —
 Хушомадга қодирман деб.

В о л у м н и я

Сенда ихтиёр.

(Кетади.)

К о м и н и й

Кетдик. Унда кутишмоқда вонзлар бизни.
 Сен уларга ўзингни сал ювош тутиб бер,
 Эшитдимки, сенга қўймоқ бўлган айблари
 Аввалгидан анча оғир бу гал.

К о р и о л а н

Юравер.

Ювошлигу мулойимлик — менинг шиорим.
 Туҳматларни ағдарсинлар бошимга ҳарчанд,
 Барчасига собит туриб жавоб бераман —
 Номус билан.

М е н е н и й

Балли, бироқ ювошлик билан

К о р и о л а н

О, албатта, жуда-жуда ювошлик билан.

Кетадилар.

3- САҲНА

Уша жой. Йиғин.
Сициний ва Брут кирадилар.

Б р у т

Мустабид бир ҳоким бўлиб олиш ниятин
Дадил туриб исбот айла, агар рад этса,
Орага сол халққа кеки борлигин кўпдан
Шу сабабли анцийлардан олган ўлжани
Тарқатмасдан, қўлда тутиб турибсан, дегин.

Э д и л киради.

Хўш, келдимми?

Э д и л

Ҳозир йўлда.

Б р у т

Ёнида ким бор?

Э д и л

Ҳамреҳлари — эски дўсти — Менений чолу
Яна унга ихлос қўйган бир тўп сенатор.

Сициний

Бизга овоз берганларнинг рўйхати қани?
Ёнингдами?

Э д и л

Ҳа, у рўйхат ёнимда. Мана.

Б р у т

Гражданлардан сен ўзинг сўрадингми?

Э д и л

Ҳа.

С и ц и н н и й

Бориб халойиқни тўпла, унга тушунтир —
 Ки, мен «Халқнинг ҳуқуқига кўра» дейману
 «Ўлим!» «Қувғин!» ё «Жарима!» деб қичқираман.
 Мен «Жарима!» деб қичқирсам «Жарима!» десин,
 «Ўлим!» десам, «Ўлим!» дея солишсин сурон.
 Халойиқ ўз ҳуқуқига, қадим эркига,
 Асосланиб ана шундай иш юртади.

Э д и л

Мен шундоқ деб етказаман.

Б р у т

Қўтариб сурон,
 Халойиқ ҳеч тинчимасин, тинмасин бир зум,
 Шу ҳайқириқ остида то бизнинг ҳукми
 Ижро қилишга у мажбур этсин.

Э д и л

Тушундим.

С и ц и н н и й

Биз ишора айладикми, бас, шу дақиқа
 Иккиланмай бошлайверсин улар.

Б р у т

Энди, бор.

Э д и л кетади.

Сен жигига тегиб, дарҳол жаҳлини чиқар,
У ҳаммавақт, ҳамма жойда, баҳсда ҳам ҳатто,
Биринчи бўлишга жуда ўрганиб қолган.
Жаҳли чиқса, эҳтиётни унутар дарҳол.
Ғазаб билан дилдагиси тилга келади,
Белини чўрт узмоққа шу ўзи кифоя.

Кориолан, Менений, Коминий, сенаторлар ва
аслзодалар киришади.

Сициний

Мана ўзи.

Менений

Утинаман босиқ бўлгайсан.

Кориолан

Ҳа, худди бир отбоқардек сариқ чақа деб
Қанча таъна-дашном бўлса, ҳазм қиламан.
О, тангрилар, Римни асранг паноҳингизда
Ҳакамларнинг олимақом курсиларини
Тўлдирингиз марди майдон фозиллар билан.
Ато этинг бизга меҳр-оқибат, токим,
Бутхонада аҳилликни олқишлаб, лекин,
Кўчаларда ёқа йиртиб юрмайлик.

Биринчи сенатор

Омин.

Менений

Олижаноб тилак.

Эдил шаҳарликлар билан киради.

Сициний

Қани, яқинроқ келинг,
Ватандошлар.

Эдил

Сўз аввали — вонзларга! Жим!

Кориолан

Аввал менга.

Вонзлар

Бўпти, гапир.

(Шаҳарликларга.)

Қани, жим бўлинг!

Кориолан

Бунда баён этиларми, бутун даъволар,
Ва иш бошдан-охир шунда этиларми ҳал?

Сициний

Иўқ, сен аввал айтгин, халқнинг иродасига
Бўйсунишга ҳозирмисан, тан оласанми —
Вонзларнинг ҳуқуқини ва тайёрмисан.
Бунда тайин этилажак айбларнинг учун
Ҳақли жазо олмоққа ҳам магар?

Кориолан

Тайёрман.

Менений

Эшитдингми, халойиқ? У «Тайёрман» деди.
Унинг жасоратларини ёдингда сақла.
Эсингда тут, ахир, ҳамон унинг танида
Қутлуғ мозордаги ўша қабр тошига
Чекилган нақшлар каби чандиқлар ётар.

Кориолан

Арзимаиди! Жиндаккина тирналган, холос!

Менений

Шуни яхши англандизки, у сўзга гарчанд —
Нўноқ граждандир, лекин жангда бемисл
Ғазаб мақомида кўрманг кескинлигини,
Боя айтганимдек, сизга у душман эмас,
У бир аскар каби сизга дағалдир, холос.

Коминий

Бу тўғрида етар энди.

Кориолан

Халқ менга айтсин,
Нега бошда сайлаб мени якдиллик билан
Қарорини кейин бекор қилди, бу билан
Мени таҳқирлади?

Сициний

Бизмас, жавобгар — сенсан.

Кориолан

Тўғри. Ҳозир мен жавобгар. Қани, бўл, гапир.

Сициний

Бизнинг сенга қўядиган айбимиз шуки,
Сен қонун ва тартиботни емириб Римда,
Яккабошли бир ҳукмдор бўлмоқ истадинг.
Шунинг учун биз, воизлар эълон қиламиз,
Сени халқнинг хоини, деб.

Кориолан

Мен — хоин?

Менений

Узингни бос! Бизга берган ваъданг унутма.

Кориолан

О, жаҳаннам оловлари, халқни кул айла!
Мен хоинми? Мен-а? Воиз, сен тухматчисан!
Қўзларингдан йигирма минг ажал мўралаб,
Қўлларингда ўлим бўлса — йигирма миллион,
Яна шунча бўлса улар тилингда пинҳон,
Тангриларга сизинганда, қўрқмаганимдек,
Тап тортмасдан дердим: «Сўзинг қип-қизил ёлғон!»

Сициний

Эшитдингми, халойиқ?

Шаҳарликлар

Бас, қояга судраиғ!

Сициний

Жим бўлингиз! Бошқа айблаш энди ҳожатмас,
Унинг сўзи, кирдикори аёндин сизга.
Эдилларни калтаклади, бизларни сўкди,
Ва қонунга қилчини кўтарди тикка.
Бугун эса уни ҳаққа ҳукм этгувчи
Биз, қонуний ҳакамларни масхара этар.
Булар бари жиноятдир, ахир, бу билан
Давлатга ҳам у хиёнат этмиш мўқаррар.
Бунинг учун у ўлимга мустаҳиқ.

Брут

Лекин

Римга қилган хизматлари...

Кориолан

Қанақа хизмат!

Брут

Мен бор гапни, билганимни айтаман.

Кориолан

Сенми?

Менений

Эшит, ахир сен онангга қасам ичгансан...

К о м и н и й

Утинаман, ёдингда тут...

К о р и о л а н

Иўқ, истамайман

Энди бошқа эслашни ҳам, эшитишни ҳам.
Тарпей чўққисидан мени отишсин, майли,
Е зиндонда ўлдиришсин мени очликдан
Терим шилиб олишсин ё этишсин қувғин,—
Зарра шафқат сўрамасман, маъсум сўз айтиб,
Бор дунёнинг бисотини берсалар ҳамки,
«Ассалом!» деб воизларга бўйин эгмасман.

С и ц и н и й

Халойиққа ҳар соат ва ҳар томонлама
Душманлигини у аён айлагани-чун,
Ва қонуний ҳукуматдан уни бир йўла
Маҳрум айламоққа ўзни шайлагани-чун.
Ва ниҳоят, ҳакамларга бугун беписанд
Дашном айтиб, таҳқир жавоб қайтаргани-чун,
Ва ҳаттоки, уларга қўл кўтаргани-чун,
Биз, воизлар халқ номидан ва бизга тегиш
Ҳокимият амри билан этамиз ҳукм:
У бугундан то умрбод—қувғинга маҳкум.
Рим дарвозасидан кириш унга — қатағон,
Бу ҳукми бузса, унга бўйин эгмаса,
Тарпей чўққисидан жарга ташланар — тамом,
Халқ ҳуқуқи шуни талаб этар, вассалом!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Иўқол Римдан!— Ҳайдаг уни!— Қувғин қилинсин!

К о м и н и й

Эй соддадил дўстлар, мени эшитинг бир дам.

Сициний

Хукм қатъий, бошқа гапга энди ҳожат йўқ.

Коминий

Йўқ, эшитинг. Мен ҳам консул бўлганман ахир,
 Яна менинг бадашимда Рим душманлари
 Қилич билан ўйиб солган чапдиқ оз эмас.
 Менга ўз ҳаётим, рафиқамнинг номуси,
 Пушти камаримдан бўлган фарзандларимнинг
 Ҳаётидан кўра ватан иқболи қиммат,
 Шунинг учун айтардимки сизга...

Сициний

Хўш, нима?

Сен нималар демоқчисан — олдиндан аён.

Брут

Гапга нима ҳожат, халқ ва ватан душмани
 Қувғин этилди-ку, ҳозир. Тамом-вассалом!

Шаҳарликлар

Қувғин қилинсин!.. Қувғин қилинсин!..

Кориолан

О, сиз, дайди итлар тўпи! Мен жирканаман
 Ботқоқ сассиғидек чиркин нафасингиздан.
 Қўмилган у мурдаларнинг қўлансасини
 Сизнинг меҳрингиздан балки аъло кўраман.
 Шунда қолаверинг мудом бетайин бўлиб!
 Ҳар бир миш-миш хабар сизни титроққа солсин!
 Душман дубулғасидаги жиға-попуклар
 Елпиниши аламларга солсин тамоман!
 Ҳокимият жиловига ёпишинг маҳкам,

Қимки сизга ҳимоячи бўлса, аяманг,
 Қувғин қилинг, токи сизнинг жаҳолатингиз
(У офатни фақат офат келганда кўрар)
 Сизни этмагунча буткул бесару сомон
(Сабаб шуки, ўзингизга ўзингиз душман),
 Токи келгиндилар сизни қулликка солиб,
 Жангсиз мағлуб этмагунча, қувинг беомон!
 Сиз туфайли жирканамаман она шахримдан
 Ва ундан ҳам ўгираман юзни тамоман:
 Дунё деган тугамас шу деворлар билан.

Қориолан, Коминий, сенаторлар ва аслзодалар чиқишади.

Э д и л

Кетяпти-ку! Халқ душмани кетяпти-ку! Ҳей!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Биз ҳайдадик! Биз душманини қувиб чиқардик! Эҳ!
(Қичқиришиб, қаллоқларини ҳавога отишади.)

С и ц и н и й

Шаҳар дарвозасигача кузатинг уни,
 Бир замонлар сизни қувиб ҳайдаган каби,
 Таъқиб этиб боринг таҳқир-масхара айлаб,
 Биз бўрамиз соқчилар-ла шаҳар оралаб.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Воизларимизни тутгай тангрилар омон!
 Кетдик! Кузатамиз уни дарвоза томон!

Кетадилар.

ТҮРТИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Рим дарвозалари ёнида.

Кориолан, Волюмния, Виргилия, Менений, Коминий ва бир неча ёш патрицийлар киришади.

Кориолан

Ингламангиз. Қисқа бўлсин бизнинг хайр-хўш.
Нима илож, минг бир бошли сузонғич ҳайвон
Мени суриб, ҳайдаб чиқди шаҳардан.— Онам,
Қайда қолди у аввалги жасоратларинг?
Авваллари айтар эдинг, йирик фалокат —
Руҳи соҳиб қуратларга йирик синов деб,
Майдаларнинг бахтсизлиги майда бўлади,
Тинч денгизда қайиқча ҳам суза олур, деб.
Аммо оқил, олижаноб киши ҳар қачон
Тақдир унинг боши узра чақса ҳам ёнғоқ,
Парво қилмай, тута олур ўзни хотиржам.
Она, менга бу фикрни уқтирган ўзинг,
Руҳнинг енгилмаслиғига шу эди гаров.

Виргилия

Фалак, фалак!

Кориолан

Ўтинаман, рафиқам, сендан...

В о л у м н и я

Вабо-қазо човут солиб, ёйилсин Римга,
Савдогару ҳунармандни ямласин!

К о р и о л а н

Нега?

Гойиб бўлсам, етишади менинг қадримга.
Она, ўзни бардам тутгил. Айтган эдим-ку,
Геркулеснинг рафиқаси бўлсанг мабодо,
Енгиллатиш учун унинг машаққатини,
Олти жасоратни ўзинг этардинг бажо.
Хайр, яхши қолинг энди, онам, рафиқам.
Хор бўлмайман, маъюсланаверма, Коминий.
Кўз ёшларинг ёшларнинг кўз ёшидан ҳам шўр,
Қари кўзга бу оғудир, содиқ Менений,

(Коминийга)

Менинг собиқ қўмондоним, хотиримда бор
Юракларни музлатгувчи манзараларга
Боқар эдинг парво қилмай, этмай эътибор.
Сен бу гамгин аёлларга уқтир, тушунтир
Қисматнинг шум зарбалари остида йиғи —
Кулишдан ҳам баттар, ўта нодонлик, ахир.
Сен биласан, онам, менинг жасоратларим
Бағишларди сенга доим таскин-тасалли.
Якка-ёлғиз бошим билан гўёки ҳозир
Бирор кўзга чалинмаган, лекин шу билан
Эл ичида қўрқув билан аросат солган
Аждаҳонинг уясига йўл олмоқдаман —
Лекин ишон, оломондан юксалур ўғлинг,
Агарда қурбон бўлмаса макрига унинг.

В о л у м н и я

О, тўнгичим, айтгин, энди қайга борасан?
Сени йўлда кузатсин шу оғанг Коминий.
Аввал обдан ўйлаб, кейин қадам босгайсан,
Токи бирор хавфу хатар тўсмагай йўлинг.

К о р и о л а н

О, худолар!

К о м и н и й

Бир ойгача сенга ҳамроҳ бўлиб юраман,
Маълум бўлар кейин, қайда тутасан макон
Шундоқ бир жой бўлсинки, у токи қийналмай
Хабар йўлаб турайлик биз, бир-биримизга.
Токи қулай фурсат етиб келиши билан
Сенинг Римга қайтишингни талаб этайлик.
Керагида ортиқ излаб-нетиб юрмайлик.
Сўрагувчи ҳаялласа, кечикса агар,
Валинеъмат деган совуб қолар.

К о р и о л а н

Йўқ, хайр!

Ёш эмассан ва жанговар ишларинг кўпдир
Уруш, ғавго деган нарса жонингга теккан,
Менинг эса иштаҳам зўр ҳамон жангларга
Шунинг учун менга ҳамроҳ бўла олмайсан.
Дарвозага етиб, унда хайрлашамиз.—
Хотиним ва онам, менинг суюк жонларим
Ва сиз менинг энг мусаффо азиз дўстларим,
Қани кетдик. Дарвозадан чиққан заҳотим
«Хайр, оқ йўл!»— дея менга жилмайиб қаранг.
Утинаман, кетдик. Токи тирик эканман,

Йўллаб тургум сизга мактуб-хабарномалар.
 Лекин ишонингким, сизга етмас ҳеч қачон
 Марций энди аввалгидан бошқача бўлди,
 У ўзгарди, деган хабар.

Мен сий

Шундоқ мард сўзни
 Эшитмовдим аввал. Бўлди, бас, йиғламанглар.
 Қани, кетдик. Эҳ, шу қари елкамдан агар
 Ун йилини олиб, четга ота билсайдим,
 Худоларга мен қасамёд этгум, изингдан —
 Қолмас эдим, эргашардим сенга муқаррар.

Қориолан

Қўлингни бер, дўстим.— Қани, кетдик, юринглар.

Кетишади.

2-САҲНА

Уша жой. Дарвоза яқинида бир кўча.
 Икки воиз — Сициний ва Брут киришади. Уларга Эдил
 ҳамроҳ.

Сициний

Халойиқни уй-уйига жўнат, тарқасин.
 У даф бўлди, шу бас. Унга яқин киборлар
 Энди гингший бошлар, қумсаб эркатойини.

Брут

Сўзимизда қатъий туриб, биз кўрсатдикки,
 Нечук соҳиб ихтиёрмиз ва соҳиб қудрат.
 Энди ўзни бир оз камтар тутмоқлик керак.

Сициний

Айт, халойиқ уй-уйига тарқасин шу дам,
Фуқаронинг бош рақиби қувилди, деб айт.
Плебейлар салтанати яна мустаҳкам.

Брут

(Эдилга)

Бориб, тарқалинг, деб буюр.

Волумния, Виргилия ва Менений кирадилар.

Мана онаси.

Сициний

Кел, бу ёққа бурилайлик яхшиси.

Брут

Нега?

Сициний

Дейдиларки, у ақлдан озиб қолганмиш.

Брут

Йўқ, энди кеч, улар бизни кўриб қолишди.

Волумния

Ҳа, сизмисиз! Дучор этсин тангрилар сизни
Бало-қазоларга — ўғлим қасоси учун!

Менений

Ҳей, секинроқ! Нега керак беҳуда шовқип?

Волумния

Кўзёшларим бўгмасайди, мен айтар эдим,
Иўқ, ҳозир ҳам айтаман..

(Бругга)

Ҳей, тўхта, қаёққа?

Виргилия

(Сицинийга)

Сен ҳам тўхта, кетмагин.— Оҳ, нечун бу сўзни
Мен эримга қатъий туриб айта олмадим!

Сициний

(Волумнияга)

Кўраманки, эркакка хос важоҳатинг бор.

Волумния

Сен нима деб ўйлагандинг, аҳмоқ, шармисор?—
Иўқ, сиз қаранг, бу қандай бир аҳмоқ!—Магар мен
Эркак пушти камаридан туғилмадимми.
Сен Римни деб гап сотганда Римни деб жангда
Қилич сирмаганни сургун айлаган айёр,
Мана, сендан менинг қандай тафовутим бор?

Сициний

Е шафқатли фалак!

Волумния

Ҳа-ҳа, шуни унутма,
Сенинг ўша доно, зукко сўзларингдан ҳам
Унинг зарбалари жангда зиёда бўлган.
У Рим бахти учун доим қилич сирмаган.
Яна шуки... Йўқ, яхшиси, йўқол кўзимдан.
Йўқ, шошмай тур... Тангрилардан тилагим шуки,
Ўғлим қўлда қилич билан сени, наслингни
Арабистон саҳросида учратиб қолсин...

Сициний

Хўш, кейин-чи?..

Виргилия

Кейин ўша қилич билан аямай зарра,
Бутун зоти-зурёдингни тупроққа қорсин.

Волумния

Ҳа, қолмасин у ҳароми болаларинг ҳам.
О, Римни деб неча марта яраланди у!

Мецений

Етар, тинчлан энди.

Сициний

Ҳа, мен истар эдимки,
Ватан учун аввалгидай хизмат қилиб у,

Хизматлари занжирини сира узмагай,
Яна шуҳрат топгай, аммо йўлдан озмагай.

Б р у т

Мен ҳам шуни истар эдим.

В о л у м н и я

Истар эдиммиш!
Нега унда оломонни гижгижлатдингиз?
Унинг фазли-фазилати хусусида сиз,
Сиз, туллаган икки мушук, нима биласиз?
Билишингиз — мен осмонни билишимдай гап,
Ғофил, гўл ва авомдирсиз.

Б р у т

Кетдик, Сициний.

В о л у м н и я

Энди ўзим ўтинаман — тезроқ даф бўлинг:
Зеро, яхши ишладингиз. Шу асно лекин
Энг охирги сўзимни ҳам эшитиб кетинг,
Капитолий тепалиги қанча устивор,
Қанча юксак бўлса авом кулбаларидан
Менинг ўғлим, ҳа, манави хотиннинг эри
Қувғиндадир, лекин сиздан шунчалар баланд.

Б р у т

Хўп, жуда соз. Хайр.

Сициний

Вақтни этмайлик зое
Жинни билан гап талашиб.

Волумния

Менинг тилагим,
Дуоларим сизга ҳамроҳ бўлсин.

В о и з л а р к е т и ш а д и .

Илойим

Ҳақ тапгрилар қарғишимни этсин ижобат.
О, қанчалар истар эдим, ҳар кун лоақал
Мен шуларга учрасаму лаънат ёғдирсам,
Юрагимни аламлардан бўшатсам.

Менений

Ҳозир

Иккиси ҳам таъзирини еди, хўб бўлди.
Биргалашиб овқатлансак бўларди энди?

Волумния

Емак — менга нафрат-газаб. Алам — овқатим.
Шундоқ таом ила энди топарман ажал.

(Виргилияга)

Юргил, энди ожизона ҳиқиллайверма,
Аммо ёвуз Юнонадай ва мен сингарн
Нафратингни тийма энди, тўкиб сол. Кетдик.

В о л у м н и я в а В и р г и л и я к е т и ш а д и .

Менений

О, разолат!

(Кетади.)

3-САҲНА

Рим ва Анциум орасидаги йўл.

Бир тарафдан римлик, иккинчи тарафдан вольск ки-
ради.

Римлик

Мен сени яхши танийман, дўстим, сен ҳам мени
яхши биласан. Чамамда сени Адриан деб аташади,
шундоқ эмасми?

Вольск

Худди шундоқ, ошнам. Аммо тўғриси айтсам,
исмингни унутиб қўйибман.

Римлик

Мен асли римликман, лекин ҳозир сенга ўхшаб
унинг душманларига хизмат қиламан. Хўш, энди та-
нидингми?

Вольск

Никанор эмасмисан?

Римлик

Худди ўзиман, оғайни.

В о л ь с к

Охирги бор учрашганимизда соқолинг узунроқ эди, лекин ҳечқиси йўқ, сени доим овозингдан таниса бўлади. Хўш, Римда нима гаплар? Мени бизнинг вольсклар сенати бу томонларга сени излаб топиш учун юборган. Учрашиб қолганимизни қара, йўлим роса бир кунга қисқарди-я!

Р и м л и к

Римда катта исён бўлди, халойиқ сенаторлар, аслзодалар ва бошқа зодагонларга қарши бош кўтарди.

В о л ь с к

Исён бўлди, дейсанми? Демак, у тугабди-да? Мана бизнинг ҳукмдролар учун кутилмаган хабар! Улар Римда ўзаро низолар бошланиши билан унинг устига қўшин тортамыз, деб шайланиб ётишибди.

Р и м л и к

Асосий ўт-ку, ўчирилди, бироқ сал баҳонада ловуллаб кетиши ҳеч гапмас. Зодагонлар шавкатли Кориоланнинг қувғин этилишини юракларига шу қадар оғир олишганки, ҳокимиятни халқдан тортиб олиб, воизлик мансабини бир умрга бекор қилишга ҳар дақиқа шай турибди. Менга ишонавер: олов деган ўзича кўзга кўринмай, кул остида милдираб ётади, лекин бир пайт қарабсанки, гурр этиб, аланга олади.

В о л ь с к

Наҳотки, Кориоланни қувишган бўлса?

Р и м л и к

Ҳа, оғайни, уни қувишди.

В о л ь с к

Никанор, бу хабаринг учун бизникилар сени жуда яхши кутиб олишади-да.

Р и м л и к

Ҳа, сизникилар учун айна қулай фурсат. Айтишадди-ку, бировнинг хотинини йўлдан урмоқчи бўлсанг, унинг эри билан аразлашган пайтини пойла, деб. Бас, Кориоландан ватани юз ўгирибдими, сизнинг олижаноб Тулл Авфидийнинг энди омади келди, деявер.

В о л ь с к

Шак-шубҳасиз. Сени учратиб, менинг ҳам роса омадим келди, оғайни. Ишим битди, сени Анциумгача бемалол кузатиб қўйишим мумкин.

Р и м л и к

Мен йўл-йўлакай, кечки овқатгача Римнинг анво-йи янгиликларидан яна сўзлаб бераман. Сен учун шунақа бир фурсат келдики, асти қўяверасан. Ҳали, бизда қўшин йиғилди, дедингми?

В о л ь с к

Қўшин бўлганда қандоқ! Юз-юз, туман-туман бўлиб тайёр туришибди, жангчиларга маошлар тўланган, хуллас, ҳамма нарса юришга шай.

Р и м л и к

Ҳамма нарса шай бўлса, бу жуда ҳам аломат. Де-мак, менинг хабаримни эшитибоқ, юриш бошланади. Сени учратганим яхши бўлди, дўстим, йўлда йўлдош бўлишингга эса яна ҳам хурсандман.

В о л ь с к

Мен ўзим сенга шуни айтмоқчи бўлиб турувдим, ошнам. Бу учрашувга сендан ҳам кўпроқ мен хурсандман.

Р и м л и к

Қани, кетдик бўлмасам.

Кетадилар.

4-САҲНА

Анциум. Авфидий уйи ёнида.

Ф у қ а р о кийимини кийиб олган Кориолан киради, у чакмонининг бир чети билан юзини бекитиб олган.

К о р и о л а н

О, нақадар муҳташамсан, зангин Анциум,
Тул, бевалар билан сени тўлдирган эдим.
Шу ғаройиб биноларнинг хўжайинлари
Фарёд чекиб йиқилмишди жангда пойимга.
Шаҳар, Қориоланни энди танимагайсан,
Зеро, хотин-халаж, бола-бақра тўпланиб,
Шу ондаёқ уни сангсор этиши мумкин!..

Ш а ҳ а р л и к киради.

Салом, ошна.

Ш а ҳ а р л и к

Салом.

К о р и о л а н

Менга айтиб берсанг-чи,
Қайда истиқомат қилар шонли Авфидий?
Шаҳардами унинг ўзи?

Ш а ҳ а р л и к

Ҳа, у шаҳарда.

Шаҳар бекларига бугун берар зиёфат.

К о р и о л а н

Унинг уйи қайда?

Ш а ҳ а р л и к

Мана, рўпарангда у.

К о р и о л а н

Хайр, раҳмат.

Ш а ҳ а р л и к кетади.

К о р и о л а н

Буқаламун эрур бу дунё!
Қасамёдлар этиб, гўё кўкраклариди
Меҳр тўла битта юрак тепган дўстларни,
Заҳмат, тўшак, эрмак, таом, сидқу садоқат

Неъматларин бирга баҳам кўрган дўстларни —
 Бир лаҳзада арзимаган кичик бир сабаб
 Айлантириб қўя олар қаттол ёвларга.
 Қасос режасини ўйлаб уйқуси қочган,
 Нафрат билан тўлган хунхор ғанимларни-чи,
 Худди шундай арзимаган баҳона билан
 Туташтириб, бир-бирига пайванд этар у.
 Ахир шундаймасми ҳозир менинг аҳволим?
 Ўз туғилган тупроғимга гупуриб нафрат,
 Ев шаҳарга оловланур меҳр-муҳаббат.
 Майли, борай, эҳтимолки, Авфидий мени
 Шу ондаёқ ўлдиради, ўлдирса ҳам ҳақ.
 Гар бошпана бериб, магар ёнига олса
 Унинг ватанига хизмат этарман ҳалол.

(Кетади.)

5-САҲНА

Уша жой. Авфидий ўйида бир даҳлиз. Ичкарида мусиқа ча-
 линмоқда. Хизматкор киради.

Биринчи хизматкор

Шароб, шароб! Вой, ўргилдим сендақа хизматкор-
 лардан! Ҳаммаси тош қотиб ухлаб қолдим, дейман.
 (Кетади.)

Иккинчи хизматкор киради.

Иккинчи хизматкор

Қаёқдасан, Қотус? Хўжайин чақиряпти сени —
 Қотус! (Кетади.)

Кориолан киради.

Кориолан

Уй серҳашам, зиёфатнинг ҳиди муаттар!
 Фақат менман бунда — шумшук, даъватсиз меҳмон.

Биринчи хизматкор киради.

Биринчи хизматкор

Бу ерда нима қилиб юрибсан, ошнам? Қаёқдан келиб қолдинг? Бу ер сенинг жойинг эмас. Қани, чиқ эшикдан. (Кетади.)

Кориолан

Менга муносибмас бундан ортиқ тақаллуф,
Мен — Қориолан, ахир.

Иккинчи хизматкор киради.

Иккинчи хизматкор

Қаёқдан пайдо бўлиб қолдинг? Қоровулнинг кўзи қаёқда эди? Нега энди у ҳар хил жулдурвоқиларни бу ёққа киритаверади. Қани, қорангни ўчир!

Кориолан

Эй, йўлингдан қолма!

Иккинчи хизматкор

Нима дединг — йўлингдан қолма? Сен ўзинг йўлингдан қолма! Қани жўна!

Кориолан

Сен гашимга тегяпсан!

Иккинчи хизматкор

Вой, бу кишининг ботирлигини қаранглар! Йўқ, сен билан энди бошқача гаплашаман!

Биринчи ва учинчи хизматкорлар киришади.

Учинчи хизматкор

Бу ким бўлди тагин?

Иккинчи хизматкор

Қандайдир бир эсираст. Бунақасини ҳеч кўрмаганман: эшикдан чиқмайди, қаққайиб туриб олган! (*Бир четга ўтади.*)

Учинчи хизматкор

Сенга нима бор бунда, ошна? Марҳамат қилиб, туёгингни шиқиллат.

Кориолан

Тинч қўйинглар. Булғамайман масканингизни.

Учинчи хизматкор

Қимсан ўзинг?

Кориолан

Оддий фуқаро эмасман.

Учинчи хизматкор

Тўғри, оддий фуқаро эмас, ҳақиқий гадосан.

Кориолан

Тўғри айтдинг, мен гадоман.

Учинчи хизматкор

Эй, сен, фуқародан чиқмаган гадо, бошқа эшикка борганинг яхшимасми? Бу ер сенинг жойинг эмас. Марҳамат қилиб жўнаб қол! Хўш!..

Кориолан

Сен ўз ишингни қил. Бориб, сарқит сўра! *(Уни итариб ташлайди.)*

Учинчи хизматкор

Сен ҳали қаршилик ҳам қиласанми? *(Иккинчи хизматкорга.)* Бориб, хўжайингга нечук меҳмон ташриф буюрганини хабар қил.

Иккинчи хизматкор

Бош устига. *(Кетади.)*

Учинчи хизматкор

Сен қайда яшайсан?

Кориолан

Қўк гумбази остида!

Учинчи хизматкор

Қўк гумбази остида?

Кориолан

Ҳа.

Учинчи хизматкор

У қайда жойлашган?

Кориолан

Қарға-қузғунлар салтанатида!

Учинчи хизматкор

Қарға-қузғунлар салтанатида? (Четга.) Эшакнинг худди ўзи! (Баланд овозда.) Демак, хаккалар билан бирга, шундоқми?

Кориолан

Йўқ, мен сенинг хўжайинингга хизмат қилмайман-ку.

Учинчи хизматкор

Ол-а! Сен афтидан менинг хўжайинимга тил тегизяпсан?

Кориолан

Нега тегизмай? Бу бекангга тегизгандан яхшироқ-ку. Ҳаддан ортиқ валақлаш одатинг бор экан. Бор, меҳмонларга қараш. Йўқол! (Уриб, итариб ташлайди.)

Учинчи хизматкор кетади.
Авфидий ва иккинчи хизматкор киради.

А в ф и д и й

Қани у азамат?

И к к и н ч и х и з м а т к о р

Мана у, хўжайин. Меҳмонлар безовта бўлишма-
син дедим, бўлмаса-ку итдек савалаб, ҳайдардим.
(Четга чиқади.)

А в ф и д и й

Қаерликсан, кимсан? Мендан тилагинг нима?
Нега бундоқ жим турибсан? Қани, жавоб бер.

К о р и о л а н

(юзини очиб)

Мана энди ўзинг шундоқ юзимга боқиб,
Тулл, тагин ҳам мени таний олмасанг агар,
Айтишим шарт бўлар: мени қандай аташар.

А в ф и д и й

Менга исмингни айт.

К о р и о л а н

Вольскнинг қулоғига у
Ёқимсиздир, аммо сенга жуда ҳам нохуш.

А в ф и д и й

Қимсан ахир? Қаҳрлидир бутун қиёфанг.
Ҳокимият нишонаси юзингда зоҳир.
Узуқ-юлуқ елканларнинг остида бу дам
Қудратли бир кема менга кўринар. Қимсан?

Кориолан

Ҳозир бузилади бутун авзойинг. Энди —
Танидингми?

Авфидий

Танимадим. Қани, ўзинг айт.

Кориолан

Мен, Қай Марций, ўша — донм жангу жадалда
Ўзинг ва биродарларинг қонини тўккан.
Ҳаммадан ҳам сенга жабру жафо етказган,
Шунинг билан Кориолан номига етган.
Менинг нонкўр ва кўрнамак она ватаним
Не-не хавфу хатларга қилмайин парво
Рим шавкати, дея тўккан қонларим учун,
Менга ёлғиз шу лақабни этмиш мукофот.
Бир лақабки, қачон тилга олинмасин у,
Менга бўлган ғазабингни оширар дарҳол.
Менинг бисотимда энди ёлғиз шу қолди:
Қолган барчасини эса зодагонларнинг
Кўрқоқлиги туфайли кўп ҳаддидан ошган,
Очкўз авом мендан тортиб, юлқилаб олди.
Авом мени қувди Римдан сазойи қилиб,
Ва ортимдан чуввос солиб, тош отиб қолди.
Мана энди муҳтожликда эзилиб, ҳориб,
Ҳузурингга кириб келдим бошпана истаб.
Қаршингдаман, ҳаётини шу тадбир билан
Қутқармоқчидир, деб лекин ўйламагайсан.
Ҳа, ўлимдан зарра ваҳмин бўлса мабодо,
Ҳаммадан ҳам сенга яқин келмасдим асло,
Йўқ, таҳқирлаб мени қувгин айлаганлардан
Уч чанқоғи мени сенга келтирмиш бу дам.
Юрагингда ғазаб ўти сўнмаган эса,

Уз аламинг ҳам ватанинг чеккан беҳисоб
 Изтиробу аламлардан чиқмоқ истасанг —
 Менинг бахтсизлигимдан сен фойдаланиб қол,
 Уч-интиқом ташнасиман, буни ишга сол,
 Зеро, шунинг оташи-ла нафас олурман
 Ва у ириб-чириётган юртимга қарши
 Худди бир азроил бўлиб қилич солурман.
 Лекин ҳорган эсанг қисмат ўйинларидан
 Ва Рим билан солишмоққа этмасанг журъат,
 Утинаман ҳимматингни аяма мена:
 Мен кўксимни тутиб турай, кучингни кўрсат.
 Чопиб ташла мени, эски адоватингга
 Сен ҳам таскин бергин энди алал-оқибат.
 Агар шундоқ қилмасанг-чи, аҳмоқсан, нодон,
 Ахир, сени таъқиб этиб жуда беомон,
 Тўкканман-ку, тупроғингда дарё-дарё қон,
 Тирик бўлиб сенга хизмат этмасам агар,
 Ҳаётим шаънингга доғи маломат бўлар.

А в ф и д и й

Марций, Марций! Айтаётган ҳар сўзинг билан
 Мени эски адоватдан фориг этасан.
 Қўпорасан уни тамом илдизи билан.
 Булутларнинг орасидан боқиб Юпитер,
 Қасам ичиб, қанча аҳду паймон этсайди,
 Унга ишонардим, лекин унга ишончим
 Сенга бўлган ишончимдек бўлмасди, Марций!
 Марций, менга ижозат бер, қучай белингдан,
 Қуйма темир каби танинг қучоқлай энди,
 Шу танангга оғир найзам урилиб қанча,
 Синиб учмиш ва ойни ҳам яраламишди.

(Кориоланни қучоқлайди.)

Қиличимнинг сандонини қучоқлаяпман,

Бас, дўстликка мусобақа ўйнайлик атай.
 Бир замонлар душман бўлиб бир-биримизга,
 Шуҳрат учун ким ўзарга рақиблашгандай.
 Бир замонлар ошиқ бўлиб юрганамда ҳам
 Шундоқ ёниқ ва самимий хўрсинмаганман.
 Севар ёрим остонамни ҳатлаб ўтаркан,
 Қўнглим менинг севинчларга шундоқ тўлмаган.
 Икков кўришганимиздан шодман нақадар!
 Эшитгил, Марс*, биз яширин тўпладик лашкар,
 Яна қайта тушмоқчийдим сенинг изинга,
 Қўлинг қирқиб олмоқчийдим қалқонинг билан,
 Ё бўлмаса, бермоқчийдим қўлимни сенга.
 Мен, ҳув, жангда сендан мағлуб бўлгандан буён,
 Ун иккинчи бор олишиб яккама-якка,
 Бирор кеча йўқки, ўша бизнинг солишув
 Менинг тушларимга яна кириб чиқмаса,
 Ҳа, тушимга кирар ўша бўғишганимиз,
 Камарларни узиб, юлқиб дубулгаларни,
 Уйғонаркан, бир ҳорғинлик ўрайди мени.
 Жасур Марций, биз Рим билан тортишмоқ учун
 Топмасайдик бирор бошқа боис-баҳона,
 Сенинг қувғин этилишинг этар эди, бас.
 Худди етти ёшдан етмиш яшаргача то
 Қўшин тузиб, этар эдик майдонда сафбаст.
 Унинг тўлқинлари билан кўрнамак Римни
 Ғарқ этардик худди, айлаб қабоҳат—қирон.
 Хуш келибсан, марҳамат қил уйимга энди,
 Сенаторлар билан кўриш—сўрашгин шодон.
 Улар бугун айтмоқчилар менга хайр-хўш,
 Биз Рим вилоятларига бошлаймиз юриш.

К о р и о л а н

Борингизга шукур, соҳиб карам тангрилар!

* Авфидий ўзининг собиқ рақибини, унинг жасоратларига ҳурмати юзасидан, уруш худосининг номи билан атайди. (Тарж.)

А в ф и д и й

Сен соҳибии ихтиёрсан. Бир ўзинг агар
 Олмоқ эсанг душманингдан қасос-интиқом,
 Қўшинларим тенг ярмиси сеники тамом,
 Ўзинг ҳал қил буни. Сенда тажриба аъло,
 Бизникидан баланд, чунки яхши биласан
 Рим қайларда қудратлидир, қайларда заиф.
 Сенга айён: борамизми тикка бостириб,
 Ё бошлаймиз чекка ёқдан, таҳлика ёйиб.
 Қани, уйга киргил, сени таништирай то
 Ниятингга валинеъмат бўлган зотларга.
 Қаттол душман эдик, энди жуда қадрдон
 Дўст бўламиз. Қўлингни бер, Қани, марҳабо!

Кориолан ва Авфидий кетишади.

Биринчи ва иккинчи хизматкорлар олдинга чи-
 қишади.

Биринчи хизматкор

Мана буни ҳангама деса бўлади.

Иккинчи хизматкор

Худо ҳаққи, мен уни таёқ билан тушириб қолмоқ-
 чийдим, хайриятки, кийимидан унча мувофиқмаслиги-
 ни сезиб, ўзимни тийдим.

Биринчи хизматкор

Панжасини айтмайсанми, панжасини! Икки бар-
 моғи билан мени бир соққадай айлантириб ташла-
 ди-я!

Иккинчи хизматкор

Мен шундоқ юзига қарадим у ишнинг нозиклигини
 пайқадим. Унинг юзида ҳалигидай... нима десам...

Биринчи хизматкор

Ҳа-ҳа, қандайдир анақа... Майли, мени осақол-синлар, агар унинг кўринишидан бошқачароқ эканини сезмаган бўлсам.

Иккинчи хизматкор

Қасам ичиб айтамаки, мен ҳам пайқадим. Бутун дунёни ахтариб ҳам, бунақасини учратолмайсан.

Биринчи хизматкор

Мен ҳам шундоқ деб ўйлайман, гарчи бизга маълумки, ундан аслроқ жангчи ҳам бор.

Иккинчи хизматкор

Сен кимга шама қиляпсан? Хўжайинимизга эмасми?

Биринчи хизматкор

Бошқа кимга бўларди!

Иккинчи хизматкор

Ҳа, бизнинг хўжайин унақаларнинг еттигасига тенг келади.

Биринчи хизматкор

Мен ҳам хўжайинимизни улуғ жангчи деб биламан, лекин бари бир оширдинг.

Иккинчи хизматкор

Биласанми, бундай пайтларда ким биринчи — айтиш қийин: лекин шаҳарларни ҳимоя қилишда бизнинг саркарда беназир.

Биринчи хизматкор

Уларни олишда ҳам десанг-чи!

Учинчи хизматкор киради.

Учинчи хизматкор

Биродарлар, шундай бир янгилик айтилки! Шундай бир янгилик, шумтакалар!

Биринчи ва иккинчи хизматкор

Нима гап? Қандай янгилик? Бўлди, чўзаверма энди!

Учинчи хизматкор

Шу топда римлик бўлишни сираям истамасдим: ҳатто оёғимдан осигандаям!

Биринчи ва иккинчи хизматкорлар

Нега энди? Нега энди?

Учинчи хизматкор

Нега эмиш! Ахир шу тобда уйимизда хўжайинимизни мудом калтаклаган ўша саркарда Кай Марцийнинг ўзи ўлтирибди-ку.

Биринчи хизматкор

Нима? Марций бизнинг хўжайинни калтаклаганми?

Учинчи хизматкор

Қалтаклаган, деганинг нимаси, сира кун бермаган.

Иккинчи хизматкор

Сирасини айтавер, ошнам, бунда бегона йўқ. Марцийга хўжайинимизнинг тиши сира ҳам ўтмаган. Унинг ўзи шундоқ деб айтганини ўзим эшитганман.

Биринчи хизматкор

Тўғри, тиши ўтмаган. У эса Қориола остонасида хўжайинимизни эзиб, титигини чиқазган.

Иккинчи хизматкор

Одамхўр бўлганда, балки қовуриб, еб қўярди.

Биринчи хизматкор

Тагин нима гаплар?

Учинчи хизматкор

Бизникилар уни шундоқ силаб-сийпашяптики, гўё Марсинг ўғлими ёки ворисми, дейсан. Уни шундоқ дастурхоннинг тўрига ўтқизиб қўйишибди, сенаторлардан бирови у билан гаплашмоқчи бўлса, албатта ўрнидан туриб, қалпоғини ечади. Бизнинг саркарда унга худди маъшуқасига суйкангандай суйканади, дам муқаддас бир нарсага қўл ургандай, қўлини тегизади, дам кўзларини осмонга тикиб, ихлос билан қулоқ солади. Лекин асосий янгилик бу ёқда: саркардамиз энди иккига бўлинган, у энди кечагисининг тенг ярми,

бошқа ярми стол атрофида ўтирганларнинг хоҳиши ва розилиги билан Марцийга юкланди. У эса, Рим дарвозабонининг қулоғини узиб оламан, йўлимда учрагани шундоқ супурайки, орқам шипшийдам бўлиб қолсин, деб ўтирибди.

Иккинчи хизматкор

Ҳа, менинча, у ҳаммадан ҳам шу ишга қодир.

Учинчи хизматкор

Қодиргина эмас, шундоқ қилади ҳам. Нега десанг, ошнам, унинг юртида душманлари кўп бўлганидек, дўстлари ҳам бисёр эмиш, фақат улар, ҳалигидай, у қувғинда юргани учун, ўз дўстликларини кўрсатишга ботинолмай туришганмиш.

Биринчи хизматкор

Қувғинда юргани учун? Бу нимаси тағин?

Учинчи хизматкор

Лекин улар яна унинг дубулғаси тожининг даканглигини, ўзининг куч-қудратга тўлиқлигини кўришса, бас, ёмғирдан сўнги товушқонлардек ин-инларидан югуриб чиқишиб, унга ёрдамга келишармиш.

Биринчи хизматкор

Хўш, бу айтганларинг қачон бўлади?

Учинчи хизматкор

Эртага, бугун, худди ҳозир. Зиёфат охирида шарбат тортилмайди, балки ногора қоқилади ва бизники-

лар лаб-даҳанларини артишга ҳам улгурмай, юриш бошлайдилар.

Иккинчи хизматкор

Демак, тагин айш қиламиз. Тинч ўтиришдан нима фойда? Темирлар занглаб кийим тикувчилару қофия-боз шоирлар кўпаяди, холос.

Биринчи хизматкор

Мен ҳам шуни айтаман-да: уруш тинчликдан яхшироқ, худди кундуз кечадан афзал бўлгани каби. Уруш пайтида яшаш қизиқарли бўлади: бир қарасанг, янги миш-миш, бир қарасанг, янги хабар. Хўш, тинчлик нима— уйқу ёки фалаж касалига йўлиқишдай бир гап: зерикасан, ҳаммаёқ ҳувиллаган, ғариб. Урушда одамлар ўлади, лекин ундан ҳам тинчлик даврида ҳароми болалар кўпроқ туғилади.

Иккинчи хизматкор

Ҳақ гап. Албатта урушда баъзан бошқаларнинг хотинини зўрлашади, лекин тинчлик даврида хотинлар ўз эрлари олдига ўзлари похол солишади.

Биринчи хизматкор

Рост. Шунинг учун ҳам одамлар бир-бирларини ёмон кўришади.

Учинчи хизматкор

Нега шундоқ? Негаки, тинчлик даврида улар бир-бирларига унчалик керак бўлишмайди. Урушда эса бошқа гап! Умид қиламанки, ҳадемай римликлар ба-

ҳоси вољсклар қийматидан ошмай қолади.— Эшитяп-
сизми, улар дастурхондан тура бошлашди!

Б и р и н ч и в а и к к и н ч и х и з м а т к о р

Тезроқ борайлик, тезроқ!

Кетишади.

6-САҲНА

Рим. Майдон.

Икки воиз — Сициний ва Брут киради.

Сициний

Хўш, нимадан қўрқарканмиз? У дом-дараксиз,
Яна тинчлик замонида тамом бешиён.
Халқни талвасага солган хавотир битди...
Қизаришсин гуллаётган ватанни кўриб,
Қалондимоғ Қай Марцийнинг қадрдонлари.
Кўпроқ маъқул тушар кўча тўполонлари.
Хунармандлар дастгоҳ узра куйлаган масрур —
Ашулалар уларга ҳеч бўлмагай манзур.

Б р у т

Биз балони ўз вақтида даф этдик лекин.

Менений киради.

Қараб боқ-чи, келаётган Менениймикин?

Сициний

Худди ўзи. Сертакаллуф бўлиб қолди у.
Салом бердик.

Менений

Салом бўлсин иккингиизга ҳам.

Сициний

Сенинг Қориоланингга ачиниб ҳар дам,
Оҳ-воҳ чекар фақатгина унинг дўстлари,
Давлат эса қимирламай турибди собит.

Менений

Булар бари дуруст, лекин яхши бўларди
Уша бир оз ён берсайди.

Сициний

Ҳозир қайда у?

Менений

Билолмадим. Қайдалигин айтиб лоақал,
Хотини ё онасига йўлламас хабар.

Уч-тўрт шаҳарлик киради.

Шаҳарликлар

Иккингиизни паноҳида тутсин худолар!

Сициний

Хайрли кеч бўлсин сизга, қўшнилар!

Брут

Салом,

Хайрли кеч бўлсин сизга!

Биринчи шаҳарлик

Бизлар ҳар маҳал
Тиз чўкамиз, ҳаққингизга дуо қиламиз.

Сициний

Яшанг, камол топаверинг.

Брут

Яхши боринглар,
Марҳаматли қўшнижонлар, хайр. О, агар,
Сизни ўша Кориолан ҳам севсайди шунча

Шаҳарликлар

Ҳақ-тангрилар паноҳ бўлсин.

Иккала воиз

Хўп, кўришгунча!

Шаҳарликлар кетишади.

Сициний

Мана, эл-юрт тинчиб, эркин олмоқда нафас,
Шаҳарликлар сурон солиб кўча-кўйларда
Талвасага тушиб, ҳарён югуриб-елмас.

Брут

Жанг-жадалда чин баҳодир эди Кай Марций,
Аmmo беҳад дағал, кўпол, худбин, дилозор
Ва такаббур эди...

Сициний

Мутлақ ҳокимиятга
Иштаҳаси карнай эди.

Менений

Унчалик эмас.

Сициний

Консулликдан уни маҳрум этмасак агар
Ишонч ҳосил қилардингиз бунга ўзингиз.

Брут

У қувилди Тангриларнинг хоҳиши билан —
Рим осуда яшамоқда.

Эдил киради.

Эдил

Азиз воизлар,
Қандайдир қул (*банди зиндон этгандик уни*)
Вайсамишки, бирмас, икки, беҳисоб, улкан
Вольск қўшини беҳад қиргин-қабоҳат билан
Рим мулкига дориди деб.

Менений

Ҳа, бу Авфидий.

У Марцийнинг қувилганин эшитипти-да,
Ва инидан чиқиб, тагин бош кўтарипти,
Ювош эди Рим бошида Марций бўлганда.

Сициний

Бизга айтар сўзинг — Марций-Марцийми, ходос?

Брут

Вайсақини савалатинг! Саванг! Зероки,
Вольсклар тинчлик битимини буза олмаслар.

Менений

Хўш, айтинг-чи, нега энди буза олмаслар?
Йўқ, аксинча, улар буза олурлар, илло,
Шундоқ ишга менинг ўзим уч карра гувоҳ.
Қулни қалтакламай, сўроқ айлаган маъқул.
Хавф-хатардан бизни огоҳ этган бўлса ул,
Нега тутиб савалаймиз?

Сициний

Алжирайверма,
Бундай бўлиши ҳеч мумкин эмас!

Брут

Мутлақо.

Чопар киради.

Чопар

Зодагонлар сенат сари ошиқар чунки —
Бир совуқ, шум хабар билан уларнинг буткул
Туси учди.

Сициний

Барчасига сабабчидир қул.

(Эдилга)

Олиб чиқиб, халқ олдида боплаб савалат,
Токи таъзирини есин.

Чопар

Муҳтарам жаноб,
Қул бор гапни айтган. Тасдиқ этилди хабар,
Янги хабар келмиш яна — ундан ҳам баттар,
Даҳшатлироқ.

Сициний

Даҳшатлироқ деганинг нима?

Чопар

Қанча ростдир, қанча ёлғон — айта олмайман.
Лекин ошкор айтишмоқда, эмишки Марций —
Биздан бориб Авфидийдан паноҳ топганмиш,
Ва у билан қўшин тортиб келаётганмиш,
Қатта-кичик римликларнинг баридан бешак
Қасос олмоқчиймиш.

Сициний

Булар ҳаммаси чўпчак!

Брут

Бунни тўқиб чиқаришган бизнинг рақиблар,
Шу йўл билан қайтармоқчи Марцийни улар.

С и ц и н и й

Жуда бошлаб тўқишипти!

М е н е н и й

Мен ишонмайман!

Улар икки қутб, ахир — Марций, Авфидий,
Улса ўлишади, лекин қўшилишмайди.

Иккинчи чопа киради.

И к к и н ч и ч о п а р

Шу ондаёқ сенаторлар чорлайди сизни,
Қай Марций ва Авфидий зўр қўшинлар билан
Бизнинг туманларимизга бостириб кирган.
Қелишмоқда шамшир, олов билан йўл очиб,
Бор нарсани топтаб, талаб, созуриб, янчиб.

К о м и н и й киради.

К о м и н и й

Мана, қилган ишингизни кўринг!

М е н е н и й

Не хабар?

К о м и н и й

Сизлар шундоқ қилдингизки, энди муқаррар
Қизларингиз номусини поймол қилурлар.
Ўнфин ичра эригандай қўрғошин ёмғир,
Томингиздан бошингизга ёғилар энди.
Хотинларингизни эса аямай асло
Зўрлашади олдингизда...

М е н е н и й

Сўзла: не хабар?

Қ о м и н и й

Бутхоналарингиз куйиб кул бўлур буткул,
Бир сичқоннинг уясига жо бўлур балким
Азиз ҳаққи-ҳуқуқингиз бари...

М е н е н и й

Алҳазар!

(Воизларга)

Қўрқаманки, ишни тоза расво қилдингиз!

(Коминийга)

Хўш, жавоб бер: нечук хабар? Марций мабодо
Вольсклар билан битишганми...

Қ о м и н и й

Нима, «мабодо!»

Вольсклар унга сифинишар бутни кўргандай
Қатта-кичик бари унга эгади бўйин.
Уни бунёд этган гўё табиат эмас,
Қандайдир бир олий қудрат, ўзга бир хилқат.
Улар босиб келмоқдалар шундоқ бемалол,
Гўё гулкапалак қувган болакай мисол,
Ёки пашша эзган қассоб каби беписанд.

М е н е н и й

Ҳа, ғалати иш қилдингиз саримсоқпиёз —
Ҳиди анқиб турган ўша қашшоқлар билан.
Сиз уларга жонингизни этдингиз қалқон.

К о м и н и й

Энди бошга ағдарар у, Римни силкитиб...

М е н е н и й

...Рим, Геркулес қоққан мева сингари дув-дув
Устингизга тўкилади. Мана натижа!

Б р у т

Шу рост гапми? Хабарларда ҳақиқат қанча?

К о м и н и й

Ҳаммаси чин. Сен уларни инкор этгунча,
Ҳатто бунга улгурмасдан мурда бўларсан.
Бир замонлар Римга қўшиб олинган ерлар
Ажралмоқда энди ундан хурсандлик билан
Кулаётир ҳамма — бир оз қаршилик қилиб,
Беҳудага ўлаётган мардлар устидан.
Ким номаъқул дея олур Марций ишини?
Дўстлар каби душманлар ҳам унга тан берар!

М е н е н и й

Ҳалок бўлдик деяверинг ҳамма бир йўла,
Шафқат сўрамасак ўша баҳодир эрдан.

К о м и н и й

Ким сўрайди ундан шафқат? Шу воизларми?
Номус-уят йўл қўймайди. Халқми, бўлмасам?
Халойиққа у ҳамдардлик кўрсатар, балли,
Худди чўпон этганидай бўрига шафқат.
Ё дўстлари сўрасинми? Римга раҳм айла,
Дея ундан ўтинсинми, ахир бу билан —

Улар этишади унга ғанимлик изҳор
Ва ғанимлар каби уни айлар ҳақорат.

Менений

Ҳақ гап! Марций ёндирса ҳам уйимни ҳатто,
Зарра шафқат сўрамоққа этмасдим журъат.
Ҳа, сиз ўйлаб-нетмай, алҳол бунёд этдингиз,
Ҳунармандларингиз билан ажиб кори ҳол!

Коминий

Римнинг вужудига шундай титроқ солдингиз,
Энди тузалиши гумон.

Иккала воиз

Бизда не гуноҳ?

Менений

Бўлмаса, ким? Биз айборми? Азиз эди у —
Бизга, аммо, биз-чи, молдек қўрқоқ киборлар
Қатъий қарши туролмадик авомингизга,
Авом ҳуштак чалиб, уни қувди.

Коминий

Қўрқаман,

Уша ҳуштакни деб қайтиб келмадимикан.
Тулл Авфидий ундан кейин турар қўшинда,
Унинг амр-фармонига буткул бўйсунар,
Марцийнинг ҳар тилагини вожиб деб билар.
Энди Римга энг охирги суянчиқ, паноҳ —
Пушаймондир.

Шаҳарликлар тўдаси киради.

Мана, сизнинг гала рўдапо!
Хуллас, бундан чиқди, унга Авфидий ҳамроҳ.

(Оломонга)

Сиз ислиқи қалпоғингиз отиб ҳавога,
Қориолан қувилсин, деб қичқирган палла
Рим бошига чорладингиз фалокат, бало.
Мана қайтиб келмоқда у, жангчиларининг
Бошидаги ҳар битта тук энди бегумон,
Сизга атаб тайёрланган қамчи ва арқон.
Қилмишингиз учун энди жазо беради
Ва ҳавога отилган у қалпоқлар учун
Нодон каллангизни кесиб, улоқтиради.
Нима қипти! Ёизни ҳатто кўмирга кўмиб,
Еқса ҳамки, ҳақи кетар.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Мудҳиш хабарлар.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Мен-чи, «Қувилсин» деб, кейин «Афсус» дегандим.

И к к и н ч и ш а ҳ а р л и к

Мен ҳам.

У ч и н ч и ш а ҳ а р л и к

Албатта, мен ҳам шундоқ дегандим. Тўғриси, ёл-
ғиз бизмас, кўпчилик шундоқ деган эди. Биз ҳамма-
га яхши бўлсин деб ўйлагандик, уни қувишга қувиб,
ичдан бунга рози бўлмагандик.

Коминий

О, сиз, овоз беришда ҳеч суягингиз йўқ!

Менений

Сиз, чала рўдапо, ажаб иш кўрсатдингиз!

(Коминийга)

Хўш, сен сенатгами?

Коминий

Қайга борардим бошқа!

Менений ва Коминий кетишади.

Сициний

Қўшнилар, уй-уйингизга тарқалинг дарҳол.
Биласиз-ку, булар унинг тарафдорлари.
Миш-мишлардан ёлгондакам қўрқиб, аслида
Кутишади бу гапларнинг рост чиқишини.
Боринг, бардам бўлинг, зарра хавотир чекманг.

Биринчи шаҳарлик

Тангрилар сизни паноҳида асрасин! Юринг, қўшнилар,
уй-уйга кетақолайлик. Биз уни бекор ҳайдадик,
деб доим айтардим-а.

Иккинчи шаҳарлик

Ҳамма ҳам шундай дерди. Қани, чаққонроқ юринглар.

Шаҳарликлар кетишади.

Брут

Бу ҳабарлар менга жуда нохуш.

Сициний

Менга ҳам.

Брут

Қани, юр, Капитолийга борайлик энди.
Бу гапларнинг ёлгон бўлиб чиқиши учун
Мол-мулкимнинг тенг ярмини берардим.

Сициний

Кетдик.

Кетишадим.

7-САҲНА

Рим яқинидаги қароргоҳ.

Авфидий бир лашкарбошиси билан киради.

Авфидий

Хуллас, лашкар суйканмоқда римликка?

Лашкарбоши

Шундоқ.

Унинг худди жодугардек бир балоси бор.
Давраларда бўлмас таъриф-тавсифи адо.
Марций номи жангчиларга тиловат, дуо.
Такрорланур улфатларнинг суҳбатида у,
Таомдан сўнг фотиҳанинг ўрнида ҳам шу.
Ҳа, саркардам, бу юришда гапнинг сираси,
Сен сояда қолиб кетдинг.

Авфидий

Нима қил дейсан?

Курашайми? Унда буткул режамиз — барбод.

У қарайди менга бир пайт қучоқлашгандан —
 Кўра анча виқор, балки манманлик билан.
 Аммо унинг бўлгани шу, ўзгартолмадим,
 Ўзгартиролмадимми, бас, маъзур тутаман.

Л а ш к а р б о ш и

Саркардам, чин тилак шуки, қўшин устидан
 Уша билан фармонингни бўлишмагайсан.
 Еки ўзинг қўлингга ол уни бус-бутун,
 Ё бутунлай унга топшир.

А в ф и д и й

Сени тушундим.

Лекин эшит: бу ҳақда у ўйламас асло,
 Ҳисоб-китоб куни унинг бўйнига қўйгум —
 Нечук оғир бир маломат, нечук бир бало.
 Шундоқ туюларки, бунга ўзи ҳам комил,
 Халойиқ ҳам шундоқдир, деб ўйлайди ҳозир,—
 Вольскларнинг юришига ўша раҳнамо,
 Бу ишни у бажармоқда аълодан аъло.
 Жанг-жадалда аждаҳодек даҳшат солар у,
 Бир силтаса, ёв дегани тутдек тўкилар,
 Лекин ҳисоб-китоб куни ҳали олдинда,
 Йиқилармиз иккимиздан биримиз унда.

Л а ш к а р б о ш и

Римни ола билармикин, не деб ўйлайсан?

А в ф и д и й

Унга жангсиз таслим бўлмиш не-не шаҳарлар.
 Римда эса сенаторлар ва аҳли кибор —
 Унга содиқ. Воизлар — ҳарб ишида ночор.
 Халқ бир замон қувган эса дашномлар айта,

Энди шундоқ шитоб билан чақирар қайта.
 Бургутда чин ҳукмдорнинг азминни уққан,
 Мени ол, деб сув бетига талпиниб чиққан —
 Балиқчадек олар Римни чангалига у.*
 Гарчи бошда Ватанига хизмат қилди-ку,
 Лекин кейин ён-верига назар солмади.
 Балки бунда мағрурлик ҳам айбдордир, зотан,
 У зафар кунлари бизни оздирар йўлдан.
 Шу бўлдими, қизиққонлик бўлдими боис,
 Омадларнинг занжирини улай олмади.
 Ёки унга туғма одат бўлган қатъият
 Моне бўлиб, чекди унинг йўлларига сад.
 Шу сабабли ҳатто сенат курсисига ҳам
 Ултирарди дубулғасин ечмай, шиддаткор.
 Жангдагидек ёғар эди қовоғидан қор.
 Бу ҳислатлар ҳар биттаси ҳаммасидан ҳам
 Топиларди унда, лекин маълум миқдорда
 Кифоядир уни элдан айирмоқ учун,
 Элнинг қаҳру қазабига буюрмоқ учун.
 Эл наздида такрор этиб, айлаб писанда,
 Қилган хизматларин йўққа чиқарди тамом.
 Халқ фикри-ла келар ахир бизга яхши ном.
 Кимки давлат курсисига ўлтирар бўлса
 (Бу рутбага у қанчалик ҳақли бўлмасин)
 Билиб қўйсин мақтаётган минбар ўлимдир.
 Михни уриб чиқарилар бошқа мих билан.
 Кучни эса куч синдирар қани юр кетдик.
 О, Қай Марций, Римни мағлуб этганинг замон
 Сен, шўрликни мен ҳам мағлуб этарман тамом.

Кетадилар.

* Уша даврда денгиз бургуту шундай бир соҳрли кучга эга, деб ишонишган. (Тарж.)

БЕШИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Рим. Майдон.

Менений, Коминий, Сициний, Брут ва бош-
қалар киришади.

Менений

Йўқ, бормайман. Унга падар ўрнида турган
Бир кимсага, яъни, собиқ саркардасига
Не деб жавоб берганини эшитдингиз-ку!
Мени ҳам у, ота, дерди. Лекин нима наф?
Энди-чи, сиз, уни қувғин қилганлар, боринг,
Чодиридан бир чақирим нарида ётиб,
Ётганда ҳам тупроқларга юзтубан ботиб,
Сурунинг ва шафқат-карам сўраб, ёлборинг,
Шундай Коминийга назар солмабдими, бас,
Менинг уйда ўтирганим афзал.

Коминий

У мени

Танишни ҳам истамади.

Менений

Эшитдингизми?

Коминий

У: «Коминий» деганда хаёл аралаш
Хотирига солдим бирга тўккан қонларни,

Дўстлигимиз ҳурматини ўртага солдим,
 У ҳайқириб, Қориолан энди йўқ, деди,
 Мен воз кечдим ундан, мени тинч қўйинг энди,
 Римни ямлаб-емиргувчи ёнгинлараро
 Ўзимга бир бошқа лақаб топмагунча то —
 Номсиз юрабергум, деди.

М е н е н и й

Воизлар, раҳмат!
 Қўмир нархи пасайсин деб, жуда ҳам ортиқ,
 Заҳмат чекиб юбордингиз. Сизни эслар Рим.

Қ о м и н и й

Мен раҳм ила шафқатга ҳеч арзимайдиган
 Одамларга шафқат қилиш — мардликдир, дедим.
 У дедики, давлат жазолаган одамдан,
 Давлат ўзи яна шафқат кутса — нодонлик.

М е н е н и й

Бундан бўлак яна не деб жавоб берсин у?

Қ о м и н и й

Дўстларингни ая, дедим, айлаб эътироз,
 Вақтим борми, деди чирик тўпон титмоққа,
 Қайда қолди экан, дея, икки-учта дон.
 Чириндининг у ачиган уюмин буткул
 Ёқмаслик — бу тентакликдир.

М е н е н и й

Икки-учтадан!
 Бири мену бошқа бири унинг онаси,

Мана шу чин жасоратли жангчи, сиз эса
Уша чирик хору хассиз, ёнар экансиз,
Қўлансангиз кўтарилур юлдузгача то,
Сизларни деб энди биз ҳам бўламиз адо!

Сициний

Қўй, жаҳлга минаверма. Бу фалокатда
Бизга агар ёрдам-мадад бермоқ истасанг,
Ҳадеб таъна қилаверма. Ундан кўра сен —
Римга марҳаматли пуштипаноҳ бўлгайсан.
Сенинг бийрон тилинг кўпроқ келтирар карам,
Бизнинг шоша-пиша йиққан қўшинлардан ҳам.

Сициний

Утинманан, борақолгин, йўқ дема!

Менений

Нега?

Брут

Зора, яқин дўстлигингиз Римга бир паноҳ —
Бўлса, дейман.

Менений

Ҳа, борди-ю, Марций мабодо
Коминийни қувган каби мени ҳам қувса,
Гапларимни тингламаса, қайтсам хор бўлиб,
Дўстнинг таҳқиридан қайғу-аламга тўлиб,
Нима бўлар унда.

С и ц и н и й

Унда шу шўрлик ватан
Пок, мусаффо ниятингни кўраркан чиндан,
Сендан рози бўлар.

М е н е н и й

Бўпти, уннаб кўраман.
Уйлайманки, гапларимга қулоқ солади,
Гарчи Коминийни совуқ бир назар билан
Лабларини тишлаб туриб эшитибди у,
Уйлайманки, унинг ҳузурига Коминий
Унинг қорни очган маҳал боргандир балки?
Томирларинг бўм-бўш қолиб, қизитмаса қон,
Ҳатто эрталабки қуёш кўринмас кўркам,
Хасисдирмиз маблағга ҳам, мурувватга ҳам.
Аммоки, қон оқизувчи томир-каналлар
Май ва озуқани лим-лим оқизган маҳал
Юрагимиз юмшоқ тортиб қолур бегумон,
Рўза тутган пайтимиздан кўра кўп чандон.
Бас, у овқатланиб олсин, сабр қилайин,
Шафқат сўраб ҳузурига бораман кейин.

Б р у т

Юрагига йўл топишни биласан. Зотан,
Бу борада адашмайсан,

М е н е н и й

Маили, таваккал,
Не бўлиши тезда аён бўлур. Хўш энди,
Мен бориб, бир уннаб кўрай.

(Кетади.)

К о м и н и й

Унга Қориолан
Ҳатто қулоқ солмайди ҳам.

С и ц и н и й

Йўғ-ей, наҳотки?

К о м и н и й

Ўзим кўрдим ахир: унинг авзойи бузуқ,
Зарбоф кийиб, чодирода танҳо ўлтирар.
Римга ўт қўйгудек бўлиб, кўзлари ёнар.
Жаҳл зиндонига солмиш шафқат-карамни,
Худди қаршисига бориб тиз чўкдим, мени —
Менсимасдан «Тур!» деб, солди совуқ бир нигоҳ,
Ва қўлини силтаб, этди эшикка имо,
Кейин мактуб йўллаб, мени қилди хабардор —
Қи, неларга қодир ўзи, неларга ночор.
Оралиқда вольсклар билан тузган битим бор.
Хуллас, умид айламоққа бергувчи асос —
Бизга унинг хотини-ю, онаси, холос.
Эшитдимки, ватанингга шафқат айла деб,
Ундан сўраб-ёлборишга қарор этмишлар.
Юринг, ҳамма ўтинайлик, ошиқсин улар.

Кетишади.

2-САҲНА

Рим яқинидаги вольсклар қароргоҳига киравериш жой.
Посбонлар қоровулда туришибди. Уларга Менений
яқинлашади.

Б и р и н ч и п о с б о н

Тўхта! Қайдан пайдо бўлдинг?

Иккинчи посбон

Кет! Орқангга қайт!

Менений

Баракалла: бажарасиз хизматни аъло,
Аммоки, мен амалдорман, Кориолан билан
Учрашишнинг керак.

Биринчи посбон

Қайдан келгансан?

Менений

Римдан.

Биринчи посбон

Қайт! Саркарда эшитишни истамас Римни.

Иккинчи посбон

Сен саркарда билан ҳали учрашмай туриб,
Рим деганинг куйиб, худди кўмир бўлади.

Менений

Рим ҳақида ва Римдаги дўстлар ҳақида
Сўзлар экан саркардангиз, ишонаманким,
У мени ҳам эслаб ўтган. Мен — Мененийман.

Биринчи посбон

Йўқ, бари бир орқангга қайт! Шундоқ ном билан
Келсанг ҳамки, сенга йўл йўқ.

Менений

Эшит, азамат,
 Мени севар эди сенинг саркарданг. Гүё
 Китоб эдим, унинг шуҳрат солномасини
 Саҳифаларимга ўзим этардим иншо.
 Ҳамшаҳарлар мендан ўқиб биларди фақат
 Унинг ўлмас ишларини, бир оз маҳобат
 Қилар эдим тавсифида ҳар сафар, чунки
 Дўстлараро биринчи деб билардим уни.
 Таърифини келтиришга ошиқиб ҳар дам
 Баъзан бир оз чегарадан ошар эдим ҳам.
 Узун, эгри-бугри йўлда учган пуфакдек
 Узоқлашиб кетар эдим гоҳо тамоман.
 Мақтовимга қўшар эдим ёлгон заррасин
 Шунинг учун ўтишимга рухсат эт, ошнам.

Биринчи посбон

Чин сўзим шуки, ўзингни мақтаб, қанча ёлгон га-
 пирганингдек, уни кўкларга кўтариб ёлгон аравани
 қанча олиб қочма, бари бир қўймайман. Ҳаттоки, уй-
 дирма — қиз иффатидек фазилат саналса ҳам йўқ,
 қўймайман. Шунинг учун гапни чўзма — орқангга
 қайт!

Менений

Ҳой, ошнам, тушунсанг-чи: мени Менений дейиша-
 ди ва мен ҳамиша сенинг саркардангга содиқ бўлган-
 ман.

Иккинчи посбон

Аниқроғи, алдоқчи бўлгансан, ҳозир ўзинг айт-
 ганингдек, унинг тўғрисида доим бир нималарни тў-

қиб-чатиб юргансан. Мен эсам, бор гапни шартта юзингга соламан, негаки, унинг хизматидаман. Шунинг учун сенга айтадиган сўзим шу: қўймайман. Орқага қайт!

Менений

Хўп, бўлмаса, айт-чи, у тушликда овқатландими? Овқатланмаган бўлса, яхшиси, учрашмай турганим тузук.

Биринчи посбон

Сен римликсан, шундайми?

Менений

Ҳа, саркардангга ўхшаб, римликман.

Биринчи посбон

Демак, унга ўхшаб, Римни ёмон кўришинг керак: Хўш, нимага умид қиласан? Бошда ўзингиз энг яхши ҳимоячингизни дарвозадан ҳайдаб чиқардингиз, авомнинг сўзига кириб, ўз қалқонингизни душманга топшириб қўйдингиз, энди эса кампирларингиз ҳиқиллаб, қизларингиз маъюс қўл қовуштириб, сенга ўхшаш эсини еган чоллар йиғламсираб, ёлбориш билан унинг қасосидан қутулмоқчи бўласиз. Сен ўз ожиз нафасинг билан шаҳрингизни ҳали-замон қамраб оладиган алангани ўчирмоқчисан шекилли? Овора бўласан! Бас, орқангга қайт! Бориб, Римга хабар қил, ўлимга шайланиб туришсин. Ҳаммангиз ҳукм этилгансиз. Саркардамиз ҳеч кимга шафқат қилмайман, деб қасам ичган.

Менений

Сен бир оз ҳовурингдан туш. Бошлиғинг бу ерда-
лигимни билганда, мени иззат-икром билан кутиб
оларди.

Биринчи посбон

Тошингни тер. Бошлиғим сенга қайрилиб ҳам қа-
рамайди.

Менений

Мен сенинг анави центурионинг ҳақидамас, сар-
кардангиз ҳақида гапиряпман.

Биринчи посбон

Унинг сенга неча пуллик иши бор? Орқанга қайт!
Кимга айтяпман? Жўна, йўқса охирги қатра қонинг-
дан ҳам жудо бўласан. Орқанга қайт, деяпман!

Менений

Эшитсанг-чи, ошнам, эшитсанг-чи...

Кориолан билан Авфидий киради.

Кориолан

Нима гап, нима шовқин?

Менений

(биринчи посбонга)

Ҳа, ошнам, энди шаънингга айтадиганимни айта-
ман! Мени бу ерда қанчалар ҳурмат қилишларини кў-

расан энди. Шуни билиб қўйки, қандайдир бир ислиқи қоровул мени Кориолан эшигидан ҳайдаб юборолмайди: ахир у менга худди ўғлимнинг ўзи-ку. Эшитиб қўй, биз у билан гаплашдикми, тамом, сиртмоққами, бошқа бир балогами дучор бўлдим, деявер. Сенга бир оз қийин бўлса ҳам, бошқаларга томоша бўлади. Ҳай, ҳазир бўл: қўрқувдан эсинг оғиб қолмасин тагин. (Кориоланга.) Ҳақ тангрилар бошингда ҳар соат соябон бўлсин, улар сени кекса отанг Менеийдек астойдил севсин. Уғлим, ўғлим! Сен биз учун ёнгин тайёрлаяпсан, лекин манави кўзлардаги ёш уни ўчиради. Римликларнинг сенинг ҳузурингга бор, деб айтганига узоқ кўймадим, лекин юрагингга йўл топишга ёлғиз ўзим қодирлигимни билардим, ниҳоят, уларнинг оҳвоҳлари мени шаҳар дарвозасидан чиқарди. Қара, мен, мен сенга нидо қиламан, сенга шафқат сўраб ёлбораётган Римнинг, ватандошларингнинг гуноҳини кеч. Илоё, мурувватли тангрилар қаҳр-ғазабингни бизнинг кўз ёшларимизда эритиб, менинг йўлимни тўсган манави бекорчи, манави бадкирдор тўнканинг бошига ағдарсин.

Кориолан

Жўна!

Менеий

Нима! Жўна: дедингми?

Кориолан

Танимасман — онам, ўғлим, хотинимни ҳам, Менинг ишим бошқаларга хизматдир тамом. Мен интиқом олгувчиман, шафқат ҳуқуқи Вольскларда фақат. Қадим дўстлигимизни

Мурувват-ла бунда яна аён этгандан
Менга афзал: уни унут этсам бир йўла
Ва шу билан заҳарласам батамом! Жўна!
Қулоғим кар менинг оху фарёдьявгъга,
У том битган, балки менинг жангчиларимга
Дарвозаларингиз шундоқ бекитилмаган.
Лекин бир замонлар менга азиз эдинг сен.
Ҳа, манави қоғозни ол. Сенга деб ёздим,
Сенга ёздим, ҳозир сенга юбормоқчийдим.
(унга қоғоз беради)

Энди сўзни айлантирма, Менений, жўна.
Авфидий, бу Римда менга мўътабар эди,
Аммо лекин, ўзинг кўриб турибсан, мана...

А в ф и д и й

Ҳа, сен қатъиятда доим собит, ягона,

Кориолан ва Авфидий кетишади.

Б и р и н ч и п о с б о н

Хўш, муҳтарам жаноб, хуллас, сизни Менений деб аташади, шундоқми?

И к к и н ч и п о с б о н

Бу номнинг қудратини кўрдингизми! Ҳой, уйингга йўл топиб бора оласанми?

Б и р и н ч и п о с б о н

Шундоқ муҳтарам зотни киритмаганимиз учун роса таъзимизни едик-ов!

Иккинчи посбон

Қўрқувдан эсим оғиб қолганини негадир сезмаяпман.

Менений

Саркардангиз билан ҳам, шу ёруғ олам билан ҳам энди ишим йўқ. Сиздек майда-чуйдалар эса ўйлашга ҳам арзимайсиз. У жонига қасд қиладиган одам қотиллардан қўрқмайди. Майли, саркардангиз қора ишини амалга ошираверсин. Сиз ҳам шу ҳолингизча қолиб, тўмтоқлигингиз зиёда бўлаверсин. Мен энди қарзни ўзингизга қайтараман: «Йўқолинг!»

(Кетади.)

Биринчи посбон

Тўғрисини айтганда — у олиймақом бир зот!

Иккинчи посбон

Йўқ, олиймақом зот деб бизнинг саркардани айтса бўлади; худди қоя ёки эманга ўхшайди, ҳеч қандай шамол уни йиқитолмайди.

Кетадилар.

3-САҲНА

Кориолан чодир.

Кориолан. Авфидий ва бошқалар киришади.

Кориолан

Демак, худди тонгда Римни қамал қиламиз.

(Авфидийга)

Сафдош биродарим, сендан ўтинч-илтимос,
Вольскларнинг сенатига хабар қилгайсан,
Сизга содиқ эканимни таъкидлагайсан.

А в ф и д и й

Иш юритдинг мудом бизнинг манфаатга мос,
Римнинг илтижоларига қулоқ осмадинг,
Дўст-ёронлар тилагига ён ҳам босмадинг.

К о р и о л а н

Римга кўнгли вайрон бўлиб қайтган чол бор-ку,
Мени отамдан ортиқроқ севарди рости,
Менга сиғинарди. Унинг арзи ниёзи
Римга сўнгги умид эди, хотирга олдим
Эски қадрдонлигини, шундоқ бўлса ҳам.
Уни совуқ қабул қилдим ва у орқали
Сулҳу салоҳ таклиф этдим эски шарт билан.
Аввалда-ку, улар қабул қилишмаганди,
Қабул қилишмаса керак энди бу гал ҳам,
Мен бобойга таскин бўлсин учун баъзи бир —
Майда-чуйда ён беришлар қилдим атиги.
(Кўп нарсага умид боғлаб келганди ахир),
Тамом, бари битди, бари тугади энди.
Римнинг элчилари учун эшигим ёпиқ,
Дўстлар илтижосини ҳам эшитмам ортиқ.

Саҳна ортида шовқин.

Нима шовқин? Улар тагин келишдими ё —
Қасам ичган соатимда қасаминг буз деб,
Мени йўлдан оздирмоққа? Йўқ-йўқ, мутлақо!

Мотам либосларига бурканган Виргилия, кичик Мар-
цийни етаклаган Волумния, Валерия ва хос маҳ-
рамлар киришади.

Келаётган хотиним ва изидан эса
 Келаётир неварасин етаклаб алҳол —
 Шу танимга қолип бўлган азиз бир кимса,
 Шу жонимнинг маскани.

(Ўзини кўрсатади.)

Эй муҳаббат, йўқол!
 Табиатнинг занжирлари, узилинг тамом!
 Ёлғиз фазилатим бўлиб қолсин саботим!
 Аммо менинг кабутарим мунча гуландом,
 Ё таңгрилар, бу кўзлар ва бу қомат учун
 Лаънатларга кўмардингиз қасамни бутун
 Таъсирландим. Мен ҳам бошқа одамлардайман,
 Юрагим бор ахир, тошдан ясалмаганман.
 Онам менинг рўпарамда бош эгиб турар —
 Кўрсичқонча қаршисида эгилди олам.
 Менга жовдирайди боқиб ҳаттоки болам,
 Табиат бор вужудимда ёниб қичқирар:
 «О, шафқат қил!» Йўқ, вольсклар Римни шудгор-
 лаб,

Италия ўлкасини этсинлар абгор,—
 Талпинмайман бир ҳавойи қушчага ўхшаб,
 Тек тураман, саботимнинг бўлмас ҳудуди,
 Ўз-ўзини бунёд этган худодай худди.

В и р г и л и я

Бизни танимаяпсанми, эрим, соҳибим?

К о р и о л а н

Бир пайт Римдагидек энди кўрмас кўзларим.

В и р г и л и я

Қайғу-алам ўзгартибди сени ҳар қалай,
 Шунга шундоқ дейсан.

Кориолан

Нўноқ актёр мисол
 Мен ролимни адаштириб, шарманда бўлдим.
 Менинг бағритошлигимни кечир, санамим,
 Римликларнинг гуноҳини сўрама лекин.

(Виргилияни ўпади)

Қасос каби бўсанг ширин, қувғиндек узоқ.
 Онт ичаман осмонларнинг маликасига,
 Сенинг сўнгги хайрлашув бўсангни доим
 Соф сақладим, унга асло гард юқтирмадим,
 Улар ҳамон лабларимда.— Ё тангриларим,
 Гапга машғул бўлиб азиз онамга, ёҳу,
 Таъзим бажо айламоқни унутибман-ку!

(Онасини олдида тиз чўкади.)

Тиззаларим, ерга шундоқ чўкингиз, токим
 Изи тупроқ узра ўчмас нақшлар мисол
 Бўлиб қолсин бир умрга.

Волумния

Раҳмат, тур, болам.
 Болалар то шу пайтгача оналарини
 Хато қилиб ҳурматлаган бўлсалар қандай
 Мен ҳам болишгамас, энди тиз тўкай тошга
 Иззатингни бажо этай қаршингда.

(Тиз чўкади.)

Кориолан

Нима!

Осий ўғлинг қаршисида тиз чўкасанми?

Ундоқ бўлса, қоқ-қовжироқ соҳил тошлари
 Қўзғолишиб, юлдузларга учиб етсинлар,
 Шамолларда тўзғиб мағрур, чайир оғочлар
 Кўкда тўфон ясаб, кунни абгор этсинлар.
 Бари мумкин, бўлмас нарса бўлиптими, бас,
 Қолганлари ҳеч нарсамас.

В о л у м н и я

Менинг ботирим,
 Бунёдкоринг менман.

(Валерияни кўрсатиб)

Буни танияпсанми?

К о р и о л а н

О, Публиколаннинг олижаноб синглиси,
 Диананинг даргоҳида қаҳратон кучи
 Бунёд этган муз қоядан кўра мусаффо
 Римнинг тўлин оғи! Валерияга салом!

В о л у м н и я

(Ўғилчасини Кориоланга ундаб)

Мана энди рўпарангда кичик тимсолинг,
 Йиллар ўтар экан, қадди камоли келиб,
 Кучга тўлиб, худди сендек бўлмоғи мумкин.

К о р и о л а н

Юпитерни рози қилиб, уруш тангриси
 Сени юсак, олижаноб руҳга тўлдирсин.
 Ҳеч шарафсиз бўлмагайсан, собит тургайсан
 Маёқ каби порлаб ҳарбий бўронлараро
 Соф қалбингни билганларни ўлимдан сақлаб.

В о л у м н и я

Тиз чўк, қўзичоғим.

Қ о р и о л а н

Менинг азамат ўғлим!

В о л у м н и я

Валерия, хотининг, мен, ана шу боланг
Сендан ўтинч айламоққа келдик...

Қ о р и о л а н

Гапирма!

Эда тутгил, жим бўлмоққа илож топмасанг.
Чекинмайман, қасамимда тураман собит.
Қўшинингни тарқатгин, деб талаб айлама.
Еки Римнинг жулдурвоқи мардуми билан
Сулҳу салоҳ этишимни сўрмай қўя қол.
Такрорлама менинг ғайринсонлигимни,
Қаҳрим, қасос чанқоғимга ташлама соя,
Ақлингни йиғ, дея ўғит этма.

В о л у м н и я

Кифоя!

Огоҳ этдинг: қарорингда қатъий турасан,
Аммоки биз сен аввал рад этган нарсани
Яна бир бор сўрамоққа келдик, сўраймиз.
Рад айласанг, шундоқ бағритошлигинг учун
Иснод билан шармандалик ўзингга қолсин,
Сендан ўтинчимиз шуки, бизни эшитгин.

Кориолан

Ҳой, Авфидий, вольсклар, келинг, римликларни мен
Елғиз ўзим эшитмайман. — Утинчингиз не?

Волумния

Сени қувғин этишгандан буён не аҳвол
Кечаётир биздан — ўзинг кўриб турибсан:
Сўзимизмас, юзимиздан, кийимимиздан.
Борми биздек манглайи шўр, бахти қаролар?
Қарашларинг — кўзимизга иқбол ёшимас,
Кўнглимизга севинчларнинг титроғинимас,
Мусибату аламларнинг даҳшатин солар,
Бизни — рафиқангни, ўғлинг, онангни — ҳозир
Сен томоша айламоққа этасан мажбур:
Она-юртнинг сийнасини чок этар қандоқ
Бир йўласи — суюкли эр, ота ва ўғил.
Душманлигинг бизга оғир келди ҳаммадан,
Тиловати-тасалли йўқ бизга дастингдан.
Биз бир йўла этолмаймиз ахир ибодат
Бурчимизга кўра, сенга ғалаба тилаб,
Яна бурчимизга кўра, айни шу фурсат
Биз ибодат этолмаймиз ватан учун ҳам.
Эвоҳ, дариг! Айрилурмиз энди беомон
Бизга умри жовид бўлган азиз ватандан.
Ё бўлмасам, фарёд чекиб, ютиб лахта қон,
Бир умрга куйиб, жудо бўлурмиз сендан.
Қай бир дуойимиз қабул этса тангрилар,
Муқаррарки, бошимизга бало ёғилар:
Ё ўтарсан кўчалардан, қўлингда кишан,
Ҳаммамизга хиёнаткор, бегона бўлиб,
Ёки яна жасоратда афсона бўлиб,
Бузғун бўлган ватанингни топтаб ўтарсан,
Ўғлинг билан хотинингни тупроққа кўмиб.
Аммо мен-чи, ўғлим, ортиқ этмасман бардош

Ва эгмасман ювош туриб қисматимга бош,
 Баски, сени икки тараф, икки ёққа ҳам
 Олийҳиммат бўлишликка ундай олмасам,
 Тутар бўлсанг бир томоннинг измини маҳкам,
 Римга юрар бўлсанг, менинг мана шу сийнам
 Сенга ҳаёт берган вужуд йўлингда турар,
 Сен аёғинг билан уни топтаб ўтарсан.

Виргилия

У ўз фарзандига оппоқ сут берган кўкрак —
 Менинг сийнамни ҳам босиб-янчиб ўтажак.

Бола

Мени босиб ўтолмайди, яширинаман:
 Улғаяман, жанг қиламан кейин у билан.

Корнолан

Хотинлардек нозик мижоз бўлмайини десанг,
 Хотинлару болаларга боқмаган маъқул.
 Мен ўлтириб қолдим бунда.

(ўрнидан туради)

Волюмния

Йўқ, кетолмайсан.
 Римликларга раҳм-шафқат тиланиб ёлғиз,
 Вольскларга ҳалокатни кўрсайдик раво,
 Таъна-дашном этсанг унда, бўларди жоиз,
 Номусимни тўқдингиз, деб айласанг даъво.
 Утинамиз, бир-бирига ғаним халқларни
 Яраштиргин, токи улар бўлсин биродар.
 «Биз марҳамат этдик!»— десин вольсклар бари,

Бизлар уни қабул қилдик!»— десин римликлар
 Сени бирдек қаршиласин ҳар икки тараф:
 «Баракалла, сулҳ келтирдинг, саломат бўл!»—деб.
 Буюк ўғлим, урушда бахт дегани — пуч гап.
 Лекин чин гап шуки, Римни вайрон айласанг,
 Бунинг мукофоти учун қозонасан чом,
 Шундоқ номки, тарихларда бўлурсан бадном,
 Солномалар сенга шундоқ лаънатлар ўқир:
 «У чиндан ҳам буюк эди, ва лекин сўнгги —
 Бир кирдикор билан барин йўққа чиқарди.
 Ватанини ҳалокатга қорди, умрбод —
 Номи шундай шармандали ном бўлиб қолди!»
 Ўғлим, менга жавоб бергин! Айтар эдинг-ку,
 Юксак номус пишонаси — шафқат, карамда
 Худоларга тенг келиш деб, ҳақ-тағриларнинг
 Иши аввал чақмоқ билан кўкни ёритиб,
 Қалдироқнинг қиличига айлантириб, сўнг
 Эманларнинг танасига тикка уриш, деб.
 Нега индамайсан? Ахир асл одамлар
 Юрагида кек-кудурат асрарми? Асло!
 Йўқ у ўгинчиларимизга боқар бепарво,—
 Қизим, гапир унга.— Ундан ўтин, болакай.
 Унинг юрагини балки тулдирашларини
 Бизнинг кўз ёшимиздан ҳам кўпроқ юмшатар.
 Ҳой, сен онанг қаршисида қанчалар қарздор!
 Аммо ажаб дейман, яна дейман, вожаб,
 Маҳбус каби нидо солсам, бермайсан жавоб.
 О, доим оз эди сенинг онага меҳринг,
 Ҳеч нарсада ён бермасдинг, у бўлса нуқул.
 Кеча-кундуз курк товукдек чурқиллаб фақат,
 Фақат сени дерди, мудом сенга парвона.
 Сени жангу жадалларга шайлаган ўша,
 Келарсан, деб йўлларингни пойлаган ўша...
 Ўтинчимиз агар ноҳақ бўлса, аяма,
 Ҳайдаб юбор, қани, қувиб, ҳайда шу замон.
 Ўтинчимиз ҳақ бўлса-чи,— сен беномуссан,

Худоларнинг қаҳри ёғар сенга беомон.
 Сен оналик ҳуқуқини хўрладинг ёмон —
 Рад этишинг билан.— Юзин ўгириб олди!
 Тиз чўкайлик ҳаммамиз: бир уялтирайлик!

Кориоланнинг оёғига йиқилишади.

У Кориолан ахир, бундоқ балаидпарвоз ном
 Меҳр-шафқатгамас, кибру ҳавога ёндош.
 Бас, қўямиз охирги бор оёғига бош,
 Шунда ҳам рад этса, тамом, қайтамиз уйга
 Қўшинлар-ла шайланамиз биз ҳам ўлимга.
 Ҳой, назар сол, ҳеч бўлмаса, болага бир боқ:
 У нимани сўрашниям билмайди, бироқ
 Биз билан тиз чўкиб, сенга чўзар қўлчасин
 Шу нарсанинг қаршисида тупроқдир, тупроқ.
 Бонс — баҳоналарингни ҳамма-ҳаммаси,—
 Турдик. Етар. Энди аён бўлди: бу одам
 Римлик эмас, вольск онадан туғилган экан.
 Кориолада хотини ҳам бўлса эҳтимол,
 Неварамнинг ўхшашлиги шунчаки хаёл.—
 Нега қувмаяпсан? Майли, соқит тураман,
 Шаҳримизни қуршар экан оташ-аланга,
 Ана унда гапираман гапимни.

Кориолан

Онам,

Сен нималар қилиб қўйдинг мени! Назар сол,
 Кўк ёрилиб, кўз кўрмаган бу томошага
 Кулиб қарамоқда ҳатто қодир худолар.
 Азиз онам! Соҳиб зафар айладинг Римни,
 Лекин жуда қаттол, балки ўлим билан тенг
 Ҳалокатли хавф-хатарга шайладинг мени.
 Майли, нима бўлса бўлар! Дўстим Авфидий,
 Қондани қиёмига етказиб уруш

Қилолмадим, энди фахрий битим тузаман.
Олижаноб Авфидий, гар менинг ўрнимда
Бўлганинга, айт-чи, нима қилар эдинг сен?
Еки қоя каби туриб, кўру кар бўлиб,
Онангга ён бермасмидинг? Гапир, Авфидий.

А в ф и д и й

Мен ҳам юмшар эдим.

К о р и о л а н

Балли, отанга раҳмат!
Онт ичаман: шу айтганинг айни ҳақиқат:
Ахир осон эмас, раҳму шафқат намини
Менинг кўзларимга бир зум гортиш, биродар.
Маслаҳат бер, энди, қандай шартларга кўра,
Биз уларга сулҳу салоҳ бергаймиз тугал.
Мен-ку, Римга қайтолмайман. Ҳамроҳим сизлар.
Сен қарашиб юбор менга.— Онам! Рафиқам!

А в ф и д и й

(четга)

Мен хурсандман, сенинг меҳринг билан номусинг
Баҳслашиб қолди шундоқ — бу ҳол муқаррар
Менинг сўнган довруғимни қайтариб берар.

Хотинлар Кориолан билан хайирлашмоқчи бўлишади.

К о р и о л а н

Йўқ, ошиқманг! Аввал бир оз шароб ичамиз,
Бу тағин ҳам мустаҳкамлар шартномамизни,
Кейин уни эҳсон қилиб элтасиз Римга.

Қани, юра қолинг, энди меҳрибонларим,
Жасоратингизга атаб эҳром солса кам.
Мажбур этолмасди бизни шундоқ битимга
Жумла италиянинг жасур қўшинлари ҳам.

Кетишади.

4-САҲНА

Рим. Майдон.

Менений билан Сициний кирадилар.

Менений

Анави, Капитолий бурчагидан чиқиб турган тошни
кўряпсанми?

Сициний

Кўряпман. Нима эди?

Менений

Шу тошни чинчалоғинг билан ўрндан қўзғатолсанг,
Рим аёллари, айниқса, унинг онаси Қориоланни
кўндиради, деб умид қилсанг бўлади. Бироқ, гапнинг
хулласи шуки, умид йўқ! Сиртмоқ бўйнимизга тушган,
уни фақат тортиш қолган, холос.

Сициний

Наҳотки, одам деган шундай қисқа вақт ичида шу
қадар ўзгариб кетса?

Менений

Қурт ҳам капалакка ўхшамайди, лекин капалак
аввал қурт бўлади. Марций одамдан аждаҳога айлан-
ди: у қанот чиқарди, энди ерда ўрмалаб юролмайди.

Сициний

Лекин у онасини қанчалар севар эди.

Менений

Мени ҳам севарди. Саккиз яшар айгир онасини қанча ўйласа, Марций ҳам онасини шунча ўйлайди. Унинг тунд афт-ангоридан пишган узум ҳам айниб, ачиб қолади. Худди қамал минорасига ўхшаб юради: қадми залваридан ер титрайди. Қараши қалқонни тешгудай. Овози — довул, сўзи — замбарак наърасидан ҳам баланд. Чакмон кийиб, курсида ўлтирганида, худди Искандар Зулқарнайнинг ҳайкали дейсан.* Буйруқ оғзидан чиқдими — бажо. Умрбоқийлик ва арши аълода тахт берсанг, тамом, тангри таоллонинг ўзига айланади-қўяди.

Сициний

Агар айтганларинг ҳаммаси чин бўлса, унга тагин бир нарса — раҳм-шафқат етишмайди.

Менений

Мен уни борича тасвирладим. Онаси хали қандай хайр-эҳсон олиб қайтишини кўрасан. Йўлбарсда сут қанча бўлса, унда раҳм-шафақат шунча. Шўрлик шаҳримиз ҳадемай буни татиб кўради. Ҳаммасига сиз айбдорсиз!

Сициний

Худоларнинг раҳми келсин бизга!

* Бу ерда анахронизмга йўл қўйилган: Александр Македонский Кориоландан юз эллик йил кейин яшаган. (Тарж.)

Менений

Йўқ, бу гал уларнинг раҳми келмайди. Биз уни қувиб ҳайдаганимизда худоларни эсламадик. У пайимизни қирқаман деб келганда, худолар бизни эсламайди.

Чопар киради.

Чопар

Воиз, уйингга кет, йўқса, ўлдим, деявер!
Плебейлар шеригингни арқонлаб-чандиб,
Сазойидек судрашмоқда кўчама-кўча.
Хотинлар гар сулҳу салоҳ олиб қайтмаса,
Уни ҳалок айламоққа онт ичмоқдалар —
Худди парча-парча қилиб.

Иккинчи чопар киради.

Сициний

Қандай хабарлар?

Иккинчи чопар

Чин хушхабар: ёвни олиб кетмоқда Марций —
Қозонишди ахир бизнинг хотинлар зафар!
Тарквиний қувилгандан буён шу қадар —
Шоду хандон кунни сира кўрмаганди Рим.

Сициний

Ҳой, янглишган бўлма тагин? Ҳақиқатми шу?

Иккинчи чопар

Порлаб турган шу қуёшлик айни ҳақиқат.
Сен қайларда бўлибсанки, гумон қиласан?

Дарёдаги тўлқинни ҳам қолдириб йўлда
Елкасидан тоғ қулаган халойиқ бу дам
Дарвозага томон оқиб бормоқда. Тингла!

Саҳна орқасидан карнайлар ва ногоралар садоси янграйди, шо-
диёна қичқириқлар.

Карнайлару, сурнайлару ногоралардан
Римликларнинг суруридан, ҳадемай, ана,
Нақ рақсга тушсам дейди қуёш ҳам. Тингла!

Тагин қичқириқлар.

М е н е н и й

Ҳа, хушxabар! Хотинларни бориб қаршилай.
Волумния ёлғиз ўзи зодагонлардан,
Шаҳардаги жумла консул, сенаторлардан,
Сенга ўхшаш воизлардан минг карра афзал.
Қаттиқ ибодат қилгансиз бугун афтидан.
Тонгда минг бир суронингиз эди — бир чақа,
Аммо ҳозир Рим тантана қилмоқда. Тингла!

Қичқириқлар ва музика

С и ц и н и й

(иккинчи чопарга)

Ҳа, аввало ёрлақасин сени худолар
Хушxabаринг учун, кейин қабул айлагин
Менинг ташаккуримни ҳам.

И к к и н ч и ч о п а р

Ташаккур деймиз
Ҳар биримиз тинчлик олиб келган зотларга.

Сициний

Улар ҳозир қайда, магар узоқдамасми?

Иккинчи чопар

Дарвозага яқинлашиб қолишди.

Сициний

Юринг,
Биз уларга пешвоз чиқиб кутиб оламиз,
Ҳамшаҳарлар севинчига шерик бўламиз.

Кетишади.

5-САҲНА

Уша жой. Шаҳар дарвозасига яқин бир кўча. Волумния, Виргилия, Валерия ва бошқалар киришади, сенаторлар, аслзодалар ва халойиқ кузатиб бордилар, улар саҳнани кесиб ўтишади.

Биринчи сенатор

Кўриб қўйинг: мана, Римнинг халоскорлари,
Бизга ҳаёт эҳсон этган соҳиб жаҳонлар!
Эй, карнайлар, сурон солинг! Машъаллар, ёнинг!
Хотинларнинг йўлларига сочинг райҳонлар!
Қай Марцийни қувғин этган қичқириқларни
Босиб кетсин онасига айтган садолар
Ва ўғлини онасига қайтариб берсин,
Қани энди якдил бўлиб қичқирсин ҳамма:
«Олижаноб хотинларга шарафлар бўлсин!»

Ҳ а м м а

Олижаноб хотинларга шарафлар бўлсин!

Карнайлар ва ноғоралар чалинади.
Ҳ а м м а кетади.

6-САҲНА

Кориола, Майдон.
Тулл Авфидий хос маҳрамлари билан киради.

А в ф и д и й

Қайтганимни хабар қилинг сенаторларга,
Улар менинг мактубимни ўқиб шу замон
Дарҳол ташриф буюришсин катта майдонга,
Улар ҳузурида, халойиқнинг олдида
Езганларим битта-битта тасдиқ эгаман,
Мен айблаган кимса ҳозир кирар шаҳарга.
У халқ билан гаплашмоқчи бир бало қилиб,
Ўз-ўзини оқламоқчи бўлар. Шошилинг.

Маҳрамлар кетишади.
А в ф и д и й гуруҳидан уч-тўрт ф и т н а ч и киради.

Салом.

Б и р и н ч и ф и т н а ч и

Ҳол-аҳволинг нечук, саркардам?

А в ф и д и й

Худди
Ўз садақасидан ўзи балога қолган,
Ўз ҳиммати ўзига ўқ бўлган кимсадек

Иккинчи фитначи

Саркарда, сен қарорингда устивор эсанг,
 Шу ондаёқ тилагингни айлаб саранжом,
 Сени хатарлардан халос этамиз тамом.

А в ф и д и й

Аввал билинг: кимга мойил турар халойиқ.

Учинчи фитначи

Иккингиздан бирингизга тушаркан сайлов,
 У кутади, нари-бери иккиланади.
 Қўз тутади: қай бирингиз йиқиласиз, деб,
 Ва салтанат мерос бўлиб кимга қолади.

А в ф и д и й

Мен биламан буни. Фурсат етди зарбага,
 Мен Марцийни юксалтирдим гаровга олиб.
 У бўлса-чи, янги шуҳрат чаманзорини
 Хушомаднинг суви билан қилди парвариш.
 Шу йўл билан дўстларимнинг кўнглини олмиш,
 У ҳаттоки, жиловламиш шу ният билан
 Оғир, қўпол, қайсар хулқу атворини ҳам.

Учинчи фитначи

Ахир бир пайт қайсарлиги билан у худди
 Уз элида консулликдан маҳрум бўлганди.

А в ф и д и й

Мен ҳам шунни айтипман қувғин бўлиб у —
 Қелганида, хурсанд кутиб олгандим уни,
 Пичоғимга тутиб берган эди бўйинини
 Қабул қилдим, ҳокимиятимни бўлишдим,
 Ҳар дақиқа ҳар соҳада бўлдим мадакдор.

Лашкаримни тутиб дедим: ўзинг сайлаб ол,
 Унга ҳамроҳ бўлсам, шуҳрат топарман, дедим.
 Умид билан хизматига кирдим ўзим ҳам,
 У шон-шуҳрат олди, менга сарқити қолди.
 Аввалига фахрландим: фидокорликка
 Анча-мунча қодирман, деб мен ҳам ҳар қалай,
 Уйлаб кўрсам: унга сафдош бир ўртоқ эмас,
 Бир ёлланма хизматкорман, аянч бир малай,
 Ки, ҳар сафар мурувватли назари билан
 Хизматимга тўлов тўлар гўё.

Б и р и н ч и ф и т н а ч и

Бу ҳақ гап.
 Сенинг сабру бардошингга жангчилар ҳайрон,
 Уйлаб қара ахир, Римнинг дарвозасига
 У етarkan, бизлар фақат шон-шуҳрат эмас,
 Улжа ҳам кутганмиз...

А в ф и д и й

Худди мана шу гапни
 Мен бошига ағдараман тоғ қилиб энди,
 Хотинларнинг икки қатра кўз ёши учун
 Шунча заҳмат, маъракани йўққа чиқарди.
 У сотқинлик қилди, энди ҳалок бўлади,
 У қулайди, лекин мени юксалтиради.
 Эштияпсизми?

Саҳна ортида ногоралар, карнайлар садоси, халойиқнинг хитоблари.

Б и р и н ч и ф и т н а ч и

Сен бир оддий аскар каби кирдинг шаҳарга,
 Қайтганингни биров билиб, биров билмади.
 Халойиқнинг олқишлари қаршилар уни.

Иккинчи фитначи

Гала авом, гала аҳмоқ, гала нодонлар
Томоқ йиртиб, ҳозир иззат-икром этарлар
Уғилларин гўрга тиқиб қайтган кимсани.

Учинчи фитначи

Хулласки, у халойиқни бийрон сўз билан
Узига ром этиб ҳали олмаган экан,
Қиличингни яланғочла, бизлар мададкор.
У йиқилсин аввал, кейин не бўлса бўлар.
Ишни ўз йўлингда талқин-изоҳ этасан,
Далил асослари билан мурда тобутга
Жо бўлади.

Авфидий

Дамингизни чиқарманг бошқа.
Сенаторлар келишмоқда.

Сенаторлар киришади.

Сенаторлар

Салом сенга!

Авфидий

Нолойиқман саломингизга.
Азиз отахонлар, сизга ёзган мактубни
Ўқидингизми?

Сенаторлар

Ҳа.

Биринчи сенатор

Афсус-надомат билан.

Аввалги у неча кору кирдикорларин
 Маъзур тутиш қийин эмас. Аммо буниси,
 Ишни бошламасдан — адо этиш, нимаси.
 Огир юриш самарасин қўлдан бой бериб,
 Бизга сарқит билан қайтиш, нима деган гап.
 Таслим бўлаётган ёвга яраш не даркор,—
 Бунисини энди оқлаб бўлмагай зинҳор!

А в ф и д и й

Мана ўзи. Эшитайлик, нима деркин у.

Кориолан ноғоралар ва байроқлар билан кириб келади,
 унинг ортидан бир тўда шаҳарликлар.

Кориолан

Салом отахонлар! Жангдан жангчингиз қайтди,
 Юришнинг илк айёмидек юраги яна
 Юртга меҳр-муҳаббат-ла гупуриб, тўлиб,
 Аввалгидек сизга содиқ мусаллам бўлиб.
 Иродангиз шараф билан айладим адо,
 Қирғинбарот билан Римнинг қопқасига то
 Қўшинларни бошлаб бордим. Йиғилган ўлжа
 Ҳарбий сарфу харажатдан уч карра зиёд.
 Биз римликлар билан шундоқ битим туздикки,
 Улар учун шармандалик, бизларга — қанот.
 Мана ўша битимнома, сенат муҳри-ла
 Тасдиқланган, зодагонлар билан консуллар
 Имзо чеккан.

А в ф и д и й

Отахонлар, унга ишонманг
 Ва ўқиманг ёлғон битимномасини ҳам,

Сен сотқинсан, бизлар берган ҳоқимиятни
Совурдинг, деб айтинг унга.

Кориолан

Нима? Мен — сотқин?

Авфидий

Ҳа, Қай Марций, сен сотқинсан.

Кориолан

Марций? Нима? Мен?

Авфидий

Марцийсан-да, ким бўлардинг ўзга? Наҳотки,
Баъзи бировлардек энди мен ҳам атасам —
Сени, ўзинг Қориоладан ўғирлаб олган
Қориолан, деган фахрий атама билан.
Халқнинг оталари, азиз давлатпаноҳлар,
Ҳаққингизга у хиёнат қилди бағоят,
Онаси-ю, хотинининг қатра ёшига
Сизнинг Римни бериб қайтди, ҳазрат саломат.
Ҳарбий кенгаш чақирмади, қасамёдини
Чириган бир ипдек узиб-юлиб ташлади.
Шерик бўлди онасининг дийдиёсига,
Ғалабани кўз ёшига кўмиб ташлади.
Қатталарни ҳайрон қилди, ўспиринларни
Номусларга ўлдирди.

Кориолан

Марс, тинглаяпсанми?

А в ф и д и й

Сен йиғлоқи гўдак бола, Марсга не дердинг?

К о р и о л а н

Нима? Қайтар?

А в ф и д и й

Сен йиғлоқи гўдак боласан!

К о р и о л а н

Ҳой, бетавфиқ ёлғончи, сен қаҳр-ғазаб-ла
Юрагимни тўлдирдинг-ку. Мен гўдакманми?
Вой, қулвачча! Мени маъзур тутинг, оталар,
Сўкинишга мажбур бўлдим. Манави итни
Муҳокама этсин сизнинг олий судингиз,
Бўхтончининг башарасин ошкор этингиз,
Танида-ку қиличимнинг излари қат-қат,
Энди унинг иқроридан кесилсин тухмат.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Иккингииз ҳам жим бўлинг! Ҳой, мени эшитинг!

К о р и о л а н

Вольсклар, мени парча-парча қилиб ташлангиз,
Қиличларингизни эса ювинг бир йўла —
Қонларимга! Сен мишиқи! Елғончи кўппак!
Агар ҳақиқатни ёзса солномаларинг,
Уқийсизки, Қориолага кирганман ёриб,
Не-не лашкарларингизни олдимга солиб,
Қаптар уясига кирган лочиндай худди,
Елғиз ўзим бажарганман буни. Мишиқи!

А в ф и д и й

Отахонлар, бунга қандай чидаб турасиз,
Шундоқ ёнгинангизда бу мақтанчоқ даҳрий
Кўр-кўрона омадини кўтариб кўкка,
Сизни яна қайта бошдан таҳқи, эгади?

Ф и т н а ч и л а р

Бу гуноҳи учун уни ўлдириш керак!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Уни бурда-бурда қилиб ташлаш керак!— Нимани
кутяпмиз!— У менинг ўғлимни ўлдирган!— Менинг қи-
зимни ўлдирган!— Акам Маркни ўлдирган!— Менинг
отамни ўлдирган!

И к к и н ч и с е н а т о р

Жим бўлингиз! Уни таҳқир этманг! Жим бўлинг,
У — машҳур зот, овозаси оламга кетган.
Бас, биз шошилмайлик, унинг сўнгги айбини
Совуққонлик билан таҳлил этиб қарайлик.
Авфидий, бас, гиж-гижлама бошбошдоқликка.

К о р и о л а н

О, қанчалар истар эдим, Авфидий ўзи,
Ўзи каби еттитаси тағин бир йўла,
Бор элати, бутун уруғ-аймоғи ила,
Шу мусаффо шамширимни татиб кўрсайди.

А в ф и д и й

Ярамас! Сурбет!

Фитначилар

Ўлдириш керак уни, ўлдириш! Ўлдириш!

Фитначилар қиличларини ялангочлаб, Кориоланга ташланадилар ва уни ўлдирадилар. Авфидий унинг мурдасига оёғини қўяди.

Сенаторлар

Тўхта, қўлингни торт!

Авфидий

Отахонлар, изи беринг сўзлашга...

Биринчи сенатор

О, Тулл!..

Иккинчи сенатор

Сенинг ишинг йиғлатади мардоналикни.

Учинчи сенатор

Ҳой, ноинсоф, босма уни оёғинг билан!
Ҳой, жим бўлинг, қиличларни қинларга солинг!

Авфидий

Марҳаматли отахонлар, унинг ҳаёти
Сизга қандай оғир хавфу хатар солгани
Тамом аён бўлур менинг изоҳотимдан.
Ўзи менинг ғазабимни қўзғаб кўп ёмон,
Аввал бунга айтишимга бермади имкон.
Сўзламоққа агар имкон берсангиз менга.

Қувонарсиз балки шундоқ бир хотимага.
 Утинаман, мени ҳозир сенатга бошланг,
 Ҳақлигимни айтиб унда далиллар билан
 Сизга сидқи-садоқатим маъқул этаман,
 Эки берган жазойингиз қабул этаман.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Кўтарингиз уни, йиғлаб, аза тутайлик,
 Тобуткашлар қабр сари элтмаган ҳали
 Шу қадар бир олижаноб, азиз мурдани.

И к к и н ч и с е н а т о р

У қизиққон эди. Балки шу сабаб билан
 Авфидийнинг айби бир оз енгиллашади.
 Эҳтимолки, шундоқ якун топгани ҳам хўп.

А в ф и д и й

Менинг қаҳру ғазабларим босилди тамом,
 Энди мени қақшатмоқда қайғу ва алам.
 Тўрт саркарда кўтарайлик унинг тобутин,—
 Ноғоралар, самоларга таратинг садо!
 Чўнг найзалар, эгилингиз тупроққача то
 Гарчи Қориолада кўплаб аёлларни у
 Эрлари, ўғилларидан айламиш жудо,
 Кўзда ёшлар ҳали қуриб битмаган, аммо,
 Бу шон-шуҳрат соҳибини иззатлаш лозим
 Қани, кўтаринглар!

**Қориоланинг жасадини кўтариб чиқадилар,
 Мотам марши садолари.**